

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK İLKELERİ VE
İNKILAP TARİHİ ENSTİTÜSÜ
ATATÜRK İLKELERİ VE
İNKILAP TARİHİ ANABİLİM DALI

140335

İNGİLTERE KRALI VIII.EDWARD'IN
TÜRKİYE'Yİ ZİYARETİ VE BU ZİYARETİN
İÇTEKİ VE DIŞTAKİ AKİSLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
HAZIRLAYAN
TARIK SAYGI

TEZ DANIŞMANI
Prof.Dr.SABAHATTİN ÖZEL

İSTANBUL-2003

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “ İngiltere Kralı VIII.Edward’ın Türkiye’yi Ziyareti ve Bu Ziyaretin İçteki ve Dıştaki Akisleri” adlı çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada verilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

30.05.2003

TARIK SAYGI

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	III-IV
-------------	--------

GİRİŞ- LOZAN ANTLAŞMASI'NDAN İNGİLTERE KRALI VIII.EDWARD'IN ZİYARETİNE KADAR OLAN DÖNEMDE TÜRK-İNGİLİZ İLİŞKİLERİNE TOPLU BİR BAKIŞ	1-6
---	-----

BİRİNCİ BÖLÜM

İNGİLTERE KRALI VIII.EDWARD'IN TÜRKİYE'Yİ ZİYARETİNE YOL
AÇAN NEDENLER VE BU KONUDA YAPILAN HAZIRLIKLAR İLE
SPEKÜLASYONLAR

A. İNGİLTERE KRALI VIII.EDWARD'IN TÜRKİYE'Yİ ZİYARETİNE YOL AÇAN NEDENLER	7-11
B. İNGİLTERE KRALI VIII.EDWARD'IN TÜRKİYE ZİYARETİ ÖNCESİNDE YAPILAN HAZIRLIKLAR	11-12
1- GELİBOLU'DA YAPILAN HAZIRLIKLAR	12-20
2- İSTANBUL'DA YAPILAN HAZIRLIKLAR	20-25
C. ZİYARET ÖNCESİNDEKİ SPEKÜLASYONLAR	25-27

İKİNCİ BÖLÜM

İNGİLTERE KRALI VIII.EDWARD'IN TÜRKİYE'Yİ ZİYARETİ VE BU
ZİYARETİN İÇTEKİ VE DIŞTAKİ YANKILARI

A. İNGİLTERE KRALI VIII.EDWARD'IN GELİBOLU ZİYARETİ	28-29
1- SUVLA LİMANI'NDA	29-31
2- ANZAK KOYU VE SEDDÜLBAHİR ZİYARETİ	31-33
3- İNGİLİZ MEZARLIĞI'NI ZİYARET	33-34

4- TEKETEPE, KİRTEKÖYÜ VE ALÇİTEPE ZİYARETİ	34-35
5- İNGİLTERE KRALI VIII.EDWARD'IN SİĞİNDERE VE KILYA İSKELESİNE YAPTIĞI ZİYARET	35-38
6- İNGİLTERE KRALI VIII.EDWARD CONKBAYIRI, MEHMETÇİK ANITI VE MERKEZTEPE'DE	38-40
7- İNGİLTERE KRALI VIII.EDWARD'IN İNGİLİZ KOLONİSİYLE BİRLİKTE OLUŞU VE İSTANBUL'A HAREKET EDİŞİ.....	40-42

B. İNGİLTERE KRALI VIII.EDWARD'IN İSTANBUL ZİYARETİ

1- İNGİLTERE KRALI VIII.EDWARD TOPHANE RIHTIMI'NDA	42-46
2- VIII.EDWARD VE ATATÜRK'ÜN İNGİLİZ BÜYÜKELÇİLİĞİ'Nİ ZİYARETİ VE KRALIN DOLMABAĞÇE SARAYI'NA İADE-İ ZİYARETİ	46-48
3- ATATÜRK, VIII.EDWARD'IN KOKTEYLİNDE	48-49
4- İNGİLTERE KRALI VIII.EDWARD'IN İSTANBUL'DA TARİHİ VE TURİSTİK YERLERİ ZİYARETİ	49-55
5- VIII.EDWARD VE ATATÜRK MODA DENİZ YARIŞLARINDA VE FLORYA'DA	56-58
6- İNGİLTERE KRALI VIII.EDWARD'IN SİRKECİ GARI'NDAN UĞURLANIŞI	59-62

C. ZİYARETİN İÇTEKİ YANKILARI

63-68

D. ZİYARETİN DIŞTAKİ YANKILARI

68-80

SONUÇ

81-84

KAYNAKÇA

85-89

EKLER(YAZIŞMALAR VE RESİMLER)

ÖNSÖZ

İngiltere Kralı VIII.Edward'ın Türkiye ziyareti, dünyanın gözü önünde cereyan eden ve son derece ciddi bir gelişme olarak diplomatik kayıtlara geçmiştir. Kral VIII.Edward'ın Atatürk'ü ziyareti, Türkiye ile İngiltere arasındaki ilişkilerin gelişmesinin de açık bir işaretini oluşturmaktadır. Türkiye ile İngiltere arasında Montreaux Sözleşmesi ile başlayan yakın ilişkiler, Kral VIII.Edward'ın Türkiye ziyaretiyle iyice pekişmiş ve her iki tarafın ilişkilerini olumlu yönde etkilemiştir.

Kral VIII.Edward'ın Türkiye ziyareti, gayri resmi bir ziyaret olmakla birlikte yankıları büyük olmuştur. Gerek yerli gerekse yabancı basın-yayın organları ziyaretin ayrıntılarını gün ve gün okuyucularına ulaştırmıştır. Ziyaret esnasında Atatürk ve Kral VIII.Edward arasında oluşan samimi hava iki ülke arasında gelecekte yaşanacak ilişkilere de olumlu bir ivme kazandırmıştır.

Kral VIII.Edward, Türkiye'ye yaptığı ziyaretten daha sonra tahttan feragat edişi ile hafızalara kaydedilmiştir. Kral VIII.Edward ve dönemine yönelik araştırmalar bu nedenle son derece azdır. "Kral VIII.Edward'ın Türkiye Ziyareti" konusu, gerek yerli gerekse yabancı araştırmacıların gözden kaçırdıkları ve araştırma kapsamı dışında tuttukları bir konudur. Kral VIII.Edward'ın Türkiye ziyaretine yer veren çalışmalarda ise sözkonusu ziyaret, kitapların birkaç sayfasında kısaca anlatılarak geçirilmiştir. Dolayısıyla tez konusu olarak "Kral VIII.Edward'ın Türkiye Ziyareti"ni seçmemizden amaç bu boşluğu doldurmaktır. "Kral VIII.Edward'ın Türkiye Ziyareti" başlığını taşıyan tez çalışmamın, konuyla ilgilenen diğer araştırmacılara da ışık tutacağı kanısındayım. Bu çalışmada genel olarak İngiltere Kralı VIII.Edward'ın Türkiye ziyareti ile ilgili karanlıkta kalmış yanların ortaya konulmasına çalışılmıştır.

Birinci bölümde Kral VIII.Edward'ın Türkiye ziyareti öncesinde yapılan hazırlıkların yanısıra ziyaretin nedenleri genel bir perspektifte değerlendirilmiştir. Ayrıca ziyaret ile ilgili gerek yerli gerekse yabancı kaynaklarda kendini gösteren spekülasyonlara birinci bölümde yer verilmiştir. İngiltere Kralı VIII.Edward'ın Gelibolu ve İstanbul ziyareti ve ziyaretin ayrıntıları ikinci bölümün içeriğini oluşturmaktadır. Üçüncü bölümde ziyaretin içteki ve dıştaki akisleri orijinal metinlere dayandırılarak anlatılmıştır.

Türk arşiv belgeleriyle ilgili olarak Ankara Yenimahalle'de Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'nden yararlanılmıştır. Yabancı kaynaklarla ilgili olarak Bilkent ve Boğaziçi

Üniversiteleri kütüphanelerinden, yerli kaynaklarla ilgili olarak da İstanbul Atatürk Kitaplığı ve İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi'nden faydalanılmıştır. Ziyaretle ilgili arşiv belgeleri ve resimler çalışmanın sonunda ekler bölümünde yer almaktadır.

Çalışmayı hazırlamamda bana her bakımdan destek veren Hocam Sayın Prof.Dr.Sabahattin Özel'e teşekkürü bir borç bilirim.

İSTANBUL- 2003

TARIK SAYGI

GİRİŞ

LOZAN ANTLAŞMASI'NDAN İNGİLTERE KRALI VII EDWARD'IN ZİYARETİNE KADAR OLAN DÖNEMDE TÜRK-İNGİLİZ İLİŞKİLERİNE TOPLU BİR BAKIŞ

Türkiye Lozan Antlaşması'nın ardından İngiltere ile Irak mandası ve Kıbrıs konularından dolayı sınır komşusu oldu. Türkiye'nin diğer büyük devletlerle de sınır komşusu olması Türkiye'nin stratejik önemini artırdı. Dolayısıyla artık Türkiye'nin gerçekçi bir dış politika izlemesi zorunlu hale gelmişti.¹ Lozan Antlaşması'ndan sonra İngiltere, Avrupa'da önemi giderek artan yeni Türk devletine özellikle Rusya'ya karşı dayanma ihtiyacı içindeyken, Atatürk de dış politikada İngiltere'yi denge unsuru olarak kullanmak isteğindeydi.² İstiklal Savaşı'nda büyük bir yenilgiye uğrayan İngiltere ile Türkiye arasındaki ilişkiler de gittikçe iyileşmeye başlamıştı.³

Lozan Antlaşması'ndan sonra İngiltere, bağımsız Türkiye Cumhuriyeti'ni kabul etmekle birlikte eşit statüde görmeyi de istememiştir. Türkiye ile İngiltere arasında Lozan Antlaşması sonrası oluşan ilişkiler Musul sorunu yüzünden sekteye uğramış, İngiltere ile doğrudan savaş tehlikesiyle karşı karşıya kalınmıştır. Musul, İngiltere için zengin petrol yatakları ve doğu ticaret yollarının güvenliği için önemliydi. Musul sorununu çözüme kavuşturmak için iki devlet arasında görüşmeler oldu. Bu amaçla, Türkiye ile Irak arasındaki sorunu görüşmek üzere bir konferans İstanbul Kasımpaşa'daki eski Bahriye Bakanlığı binasında toplandı. İngiltere sorunu çözümsüz hale getirip kendisi lehine karar çıkacağına inandığı Milletler Cemiyeti'ne götürmeyi ve Musul'dan daha fazla toprak isteyip sonra bunları bırakarak taviz vermiş gibi görünüp Musul'un Irak sınırları içerisinde kalmasını istiyordu. Haliç Konferansı başarısızlıkla sonuçlanınca, Lozan'da alınan karar uyarınca İngiltere konuyu Milletler Cemiyeti'ne götürmeyi Türkiye'ye teklif etti. Türkiye de sorunun Milletler Cemiyeti'ne gitmesini kabul etti.

İngiltere Milletler Cemiyeti meclisinin daimi ve en nüfuslu üyeleri arasındaydı. Ayrıca Avrupa'nın büyük devletlerinden Fransa ve İtalya'nın desteğini almış, hatta bu devletlerin

¹ Mehmet Gönübol ve Diğerleri, *Olaylarla Türk Dış Politikası*, Alkım Yayınları, Ankara, 1990, s.59

² Ömer Kürkçüoğlu, "Türk-İngiliz İlişkileri 1920'lerden 1950'lere", *Türk-İngiliz İlişkileri 1583-1984*, Başbakanlık Basın Yayın Enformasyon Genel Müdürlüğü Y., Ankara, 1985, s.77

³ Özer Ozankaya, *Dünya Düşünürleri Gözüyle Atatürk ve Cumhuriyeti*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2000, s.216

Türkiye'ye baskı yapmalarını sağlamıştı. Türkiye ise Milletler Cemiyeti'nin henüz üyesi bile bulunmuyordu. Bölgede halk oylaması yapılması yolundaki isteği İngiltere tarafından reddedildi. Milletler Cemiyeti sorunu inceleyip bir rapor hazırlaması için tarafsız devletlerden üçlü bir komisyon oluşturdu. Komisyonun Musul sorunuyla ilgili olarak hazırladığı rapor Milletler Cemiyeti'ne sunuldu. Milletler Cemiyeti Konseyi önce yapılacak oylamanın mahiyeti hakkında La Haye Adalet Divanı'nın görüşünü aldı. Ardından oybirliğiyle Brüksel hattını sınır olarak kabul etti. Milletler Cemiyeti'nin hukuki olmaktan çok siyasi mahiyetteki bu kararı, Türk kamuoyunda İngiltere'ye karşı büyük bir tepki yarattı. Türkiye Milletler Cemiyeti'nin bu kararı üzerine Misak-ı Milli sınırları içinde yer alan Musul'u kuvvete başvurarak geri alma giriminde bulunmadı. Çünkü Türkiye uzun süren bir savaş döneminden önemli kayıplarla çıkmıştı. Dışta siyasi bir yalnızlık içinde olduğu gibi, içte de pek çok ekonomik ve sosyal sorunlarla karşı karşıyaydı. Bölgede mevcut fiili durum da kendi aleyhineydi. Bütün bunlar Türkiye'yi Musul konusunda arzulamadığı bir çözüm olan Milletler Cemiyeti kararını kabul etmeye zorladı. Bu konuda Türkiye ile İngiltere ve Irak arasında 5 Haziran 1926'da Ankara'da bir antlaşma imzalandı. Sınır ve İyi Komşuluk Antlaşması adıyla imzalanan bu antlaşmayla günümüzdeki Türkiye-Irak sınırı belirlendi. Bu antlaşma Türk-İngiliz ilişkilerindeki gerginliği yumuşatmış, ayrıca İngiltere'nin siyasi etkisindeki diğer batılı devletlerin de Türkiye ile ilişkilerini olumlu yönde etkilemiştir.

İngiltere ile on iki yıl süren mücadele dönemi 1926 yılında varılan antlaşmayla sona ermiştir. 1926 antlaşmasından sonra ise Türkiye ile İngiltere arasındaki ilişkilerin gelişmesi kolay olmamıştır. Bu sıralarda çıkan İngiliz ve Türk gazeteleri iki ülke arasındaki ilişkilerin soğuk olduğunu göstermektedir. Atatürk'ün giriştiği devrim hareketleri de İngiltere'de anlaşılammıştı. Bu durum 1929 yılına kadar devam etmiştir. 1929'da bir İngiliz filosu İstanbul'u resmen ziyaret etmiş ve filo kumandanıyla İngiliz elçisi Ankara'da Atatürk'ü ziyaret etmiştir. Bu ziyaret iki memleket arasındaki münasebetlerde yeni bir gelişmenin başlangıcı olmuştu.

1930 yılına gelindiğinde dış politikada istediği yere ulaşan Türkiye, milletlerarası ilişkilerde istikrarlı bir konuma sahip olmanın yanısıra, karşılıklı yararların korunduğu eşit bir statüyü de elde etmiştir. Türkiye'nin dış ilişkilerinde rahatlamaya başladığı bir dönemde uluslararası politikalarda yaşanan değişkenlik Türkiye ve İngiltere'yi birbirine daha da yakınlaştırdı. Bu yıllardaki İngiliz-Türk ilişkilerine bakıldığında, uzun bir gelişme sürecinin yaşandığı da görülmektedir. Bu dönemdeki İngiliz-Türk ilişkilerini gerek İngiltere gerekse Türk hükümetinin çıkarları etkilemiştir. Türk-İngiliz yakınlaşması, diğer birçok ülkenin politikaları üzerinde de etkilere neden olmuştur.

Türkiye ile İngiltere arasındaki ilişkiler Musul sorunu çözüme bağlandıktan sonraki dönemde yeni aşamalara sahne oldu. Ancak belirtmek gerekir ki, Türk-İngiliz ilişkilerindeki iyileşme, birdenbire dostluk ilişkisi çerçevesinde kendini göstermedi. Türk-İngiliz ilişkileri 1926 yılından sonra resmen kurulmuş diplomatik ilişkiler çerçevesinde gelişmeye devam etti. Öte yandan sınır antlaşmazlığının çözülmesine rağmen, Türkiye ile İngiltere arasında anlaşma ortamı kolay kolay sağlanamamıştır⁴. Bununla beraber söz konusu anlaşmazlığın çözülmesi iki ülke arasındaki yakınlaşma sürecinin de başlangıcını oluşturdu. İngiltere kralı VIII.Edward'ın Türkiye'yi ziyaretinden beş yıl önce 1931'de İngiltere kraliçesinin kardeşi Lord Athlone'un Türkiye'ye yaptığı ziyaretten ayrılırken Türk basınına hitaben verdiği beyannamede ziyaretin her iki memleketi birbirine yaklaştıran daha sıkı ilişkilerin mutlu bir işareti olduğunu söylediğini görüyoruz. 1932 yılında Türkiye'nin Milletler Cemiyeti'ne üye olmasıyla Türk-İngiliz ilişkilerinde dolaylı işbirliği kendini gösterdi. Türkiye'nin Balkan Antantı ve Sadabat Paktına girmesi bu işbirliğini güçlendirdi. Türkiye'nin Milletler Cemiyetine girmesi Batı ile yakın ilişkiler kurmak istemesinin bir sonucudur. 1934 yılında Türkiye, İngiltere ile dostluk ilişkilerini güçlendirmek isteğini yüksek sesle telaffuz etmeye başlamıştır. Bu isteğe İngiltere'den de olumlu yanıt gelmiştir. İngiltere, Türk-İngiliz ilişkilerinin güçlendirilmesini ve iki ülke arasındaki dostluğun karşılıklı yarar gözetilmek suretiyle geliştirilmesini uygun bulduğunu belirtmiştir.⁵

Türkiye'nin anti-revizyonist bir politika tarzını benimsemesinde ve 1930'lardan itibaren İngiltere'ye yaklaşmasında uluslar arası ilişkilerin de etkili olduğu görülmektedir. İtalya'nın Akdeniz bölgesinde egemenlik kurma arzusu, ayrıca orta ve yakın doğuda yayılmacı istekleri o bölgedeki Türk ve İngiliz çıkarlarını tehdit ediyordu. Türkiye'nin izlediği bu politikada başta Atatürk olmak üzere Türk yöneticilerinin düşüncelerinin yanısıra ülkenin ekonomik durumu belirleyici rol oynamıştır. Türkiye'yi 1930'ların ortasında Fransa ve İngiltere'ye yönelmek zorunda bırakan ana nedenin İtalyan tehlikesi olduğu gözden kaçmamalıdır. Türkiye'nin Batıya yaklaşmasında, İngiliz-Türk dostluğunu İtalya'ya karşı geliştirme isteği de etkili olmuştur. 1930'ların başında ve ortalarında İtalya, İngiliz-Türk ilişkileri üzerinde aktif bir etkiye neden olurken, İngiliz-Türk ekonomik ilişkilerinde öncelikle Almanya'nın rolü etkili olmuştur

1934-1935 yıllarında İtalya'nın olası bir saldırısından duyulan rahatsızlık, Türkiye'nin dış politikası üzerinde önemli rol oynadı. İtalya endişesi, Türkiye'nin İngiltere'ye

⁴ Ludmilla Jivkova, *İngiliz-Türk İlişkileri 1933-1939*, Habora Yayınları, İstanbul, 1978, s.22-23(Sonrakilerde Jivkova olarak gösterilecektir.)

⁵ Jivkova, a.g.e., s.35-36

yakınlaşmasına önemli ölçüde yardım etti. 1934 yılında Türkiye'nin tutumu daha çok Fransa'ya yakın olmasına karşın, 1935 yılında Türkiye yavaş yavaş İngiltere'ye doğru yönelme eğilimine girdi. İngiltere ile Türkiye arasında başlayan yakınlaşma süreci, iki ülke arasındaki ilişkilerin 1935 yılından sonra da daha fazla gelişmesine yardımcı oldu. 1935 yılı sonunda Türk dış politikasının esaslarında köklü değişimler görülmeye başlandı. O andan itibaren İngiliz-Türk ilişkileri yeni bir gelişme aşamasına girdi

Bu ilişkilerin kurulmasında İngiltere'nin Ankara büyükelçisi Sir P. Loraine'in ve Türkiye'nin Londra büyükelçisi Fethi Bey'in büyük çabaları olmuştur. Atatürk'ün yakın arkadaşı Fethi Okyar'ı Londra büyükelçiliğine ataması, Türk-İngiliz ilişkilerine verdiği önemin bir göstergesidir.

Türkiye 1935 yılında İtalya'nın davranışlarına karşı birtakım güvenceler sağlamaya çalışmıştır. Boğazların tekrar silahsızlandırılması, toplu güvenliğin sağlanabilmesi için Milletler Cemiyeti çalışmalarının etkili kılınması, Sovyetler Birliği ve Balkan ülkeleri ile işbirliği yapılması, Akdeniz'de güçlü bir devletin desteğinin sağlanması, bu güvenceler arasındadır. Atatürk İtalya'dan gelebilecek bir saldırı karşısında Türkiye'ye ancak İngiltere'nin yardım edebileceğine inanmaktaydı. Gerçekten de o yıllarda İngiltere'nin Akdeniz'de sahip olduğu etkinlik tartışılmazdı. İngiltere ise bazı antlaşmalara yanaşmaksızın ilişkilerin karşılıklı yararlar gözetilerek dostluğunu devam ettirmek istiyordu. İngiltere Türkiye ile olan ilişkilerini biçimsel olarak sürdürmek arzusundaydı. İngiltere 1935 şubatında İtalyan tehlikesine karşı Türk tarafını rahatlatma çabasına girmiştir. İngiltere, Atatürk'ün dostluk ve işbirliği çabalarına ilgi göstermekle birlikte Türkiye'ye güven verecek yükümlülüklerden de kaçınmıştır.

İngiltere, İtalya Habeşistan'a saldırdığı zaman hem Milletler Cemiyeti yoluyla önlem almış, hem de Akdeniz'deki ülkeler ile bağlaşıklık oluşturmaya girişmiştir. Türkiye, Akdeniz'deki meseleler yüzünden İtalya'nın meydana getirdiği tehlikeye karşı coğrafyasının doğurduğu birtakım gereklilikler yüzünden yalnızca Rusya ile birlikte olamayacağını anlamış, Akdeniz'de güçlü olan devletler ile ilişki içine girip ilave antlaşmalar yapmaya çabalamıştır⁶. Bu da Türk-İngiliz ilişkilerinde yeni bir dönüm noktası olacaktır. Türkler ve İngilizlerin 1934 yılından sonra yakınlaşmaya başlamaları, aralarında centilmenlik antlaşmasının imzalanmasından sonra oldukça artmış, iki ülke doğrudan işbirliğine başlamışlardır.⁷

⁶ Fahir Armaoğlu, 20.yy. Siyasi Tarihi, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1983, s.342

⁷ İsmail Soysal, Türkiye'nin Batı İttifakına Yönelişi, Belleten, Ocak 1981, sayı 177, s.121(Sonrakilerde Soysal olarak gösterilecektir.)

İngiltere ve Türkiye arasında başlamış olan yakınlaşma sürecinin çabuklaşmasında ve daha da derinleşmesinde İngiltere'nin 1936'da Montreux Konferansında Türkiye'ye yardımcı olması önemli bir etken olmuştur. Buna karşı, Montreux Konferansından sonra Türkiye ile Sovyetler Birliği ilişkileri bir durgunluk dönemine girmiştir. Montreux'den sonra Türk basını İngiltere ile Türkiye arasında gelişen münasebetleri öven yayımda bulunmuştur. Montreux Konferansından sonra İngiltere ve Türkiye arasındaki yakın ilişkilerin artması, İngiliz-Türk ekonomik ilişkilerini de olumlu yönde arttırmıştır. Örneğin, Karabük'te demir-çelik kombinasyonunun yapımı için 1936 yılı sonunda İngiliz Brassert şirketiyle bir anlaşma yapılmış ve bu maksatla 3 milyon İngiliz lirası tutarında bir ödenek ayrılmıştır. Montreux Konferansı Türk dış politikasında önemli başarılarından biridir. Türk-Sovyet ilişkileri yavaşlarken, Türk-İngiliz ilişkileri artma sürecine girmiştir. İngiltere ve Türkiye'nin bir dostluk meydana getirmelerinde İngiltere'nin Montreux Konferansında Türkiye'ye gösterdiği yakınlık ve isteklerinde Türkiye ile beraber Rusya'ya verdiği tavizler önemli bir etken olmuştur. Sonraki ilişkiler de bu temel üzerinde gelişmiştir.

Bu arada İngiltere kralı VIII.Edward'ın bayan Simpson ile birlikte Akdeniz'de yaptığı deniz seyahati esnasında Atatürk'ün daveti üzerine 4 Eylül'de İstanbul'a gelmesi ve büyük yakınlık görmesi sonucunda Türkiye ve Atatürk için İngiltere basınında övücü yazılar yazılmıştı. İngiltere kralı VIII.Edward'ın 1936 Eylül'ünde Türkiye'de törenle karşılanması, Türk kamuoyunun İngiltere karşısındaki düşüncelerini değiştirmiş ve yeni dost ülkeyle dostluğunu göstermek için atılan ilk adım olmuştur. Birçok etkili Türk çevrelerinde hala süren geçmişe eskiye giden İngiltere aleyhindeki duygu Montreux'dan sonra artan ticari ilişkilerle birlikte daha dostça duygulara dönüşmeye başladı. O güne kadar İngiltere Türkiye'de geleneksel bir düşman olarak görülmüştü. Bu ziyaret Türk halkının İngiltere'ye karşı zihinsel yaklaşımında psikolojik olarak bir değişime sebep oldu. Genel halk arasında Kral Edward'ın kişiliği için hemen meydana gelen olağanüstü ilgi hissi, o zamana kadar insanlardan ziyade hükümetlerin meselesi olmuş olan İngiltere ile yeniden şekillenen dostluğun, Türk halkının bütün katmanları arasında birkaç gün içinde yayılma etkisi yaptı⁸. VIII.Edward'ın Türkiye'ye gelerek Atatürk ile ikisi gayriresmi ikisi de resmi olmak üzere toplam dört defa görüşmesi, yükselmekte olan Türk-İngiliz dostluğunu önemli ölçüde arttırmıştır. Kralın Nahlin yatıyla çıktığı Akdeniz seyahatinde Türkiye'ye uğrayıp Cumhurbaşkanı M.Kemal Atatürk ile görüşmesi tüm dünyada önemli yankılara neden oldu.

⁸ Yücel Güçlü, Turco-British Raprochement on the Eve of Second World War, *Belleten*, 65, TTK, Nisan 2001, s.170-171

1935 yılında Akdeniz’de uluslararası durumun gerginleşmesi yüzünden ertelenen Türk donanmasının İngiliz üssü olan Malta’ya yapacağı ziyaret 1936 yılının Kasım ayında gerçekleşti. Türk basınında bu ziyaretlerden sonra İngiltere’ye karşı memnuniyet daha da arttı ve İngiltere dost bir güç olarak belirtilmeye başlandı. İki ülke yöneticileri İngiliz-Türk ilişkilerinde Montreux Konferansı sırasında ve konferanstan hemen sonra ortaya çıkan yeni eğilimlerden, o yılı izleyen dönemde karşılıklı dış politika ilişkilerinin pek çok taraflarını açıklığa çıkarmak ve geliştirmek üzere yararlandılar.

BİRİNCİ BÖLÜM

İNGİLTERE KRALI VİLEDWARD'IN TÜRKİYE'Yİ ZİYARETİNE YOL AÇAN NEDENLER VE BU KONUDA YAPILAN HAZIRLIKLAR İLE SPEKÜLASYONLAR

A. İNGİLTERE KRALI VİLEDWARD'IN TÜRKİYE'Yİ ZİYARETİNE YOL AÇAN NEDENLER

İngiltere Kralı VIII.Edward ile Türkiye Cumhurbaşkanı Atatürk arasında gözlenen yakın dostluğun Kralın Eylül 1936'da Türkiye'ye yaptığı seyahatten önce bizzat Atatürk tarafından başlatıldığına dair çeşitli kayıtlar bulunmaktadır.⁹ Edward, babası V.George Ocak 1936'da öldüğü zaman İngiltere tahtına geçmiştir. Edward Kral olduktan sonra Atatürk ile arasındaki ilişkiler çabucak gelişmiştir. Bu gelişmede uluslararası durum da etken olmuştur. Şöyle ki VIII.Edward'ın tahta çıktığı zamanlarda, faşist İtalya Habeşistan savaşının tam ortasında bulunuyordu ve İngiltere Milletler Cemiyeti'ni harekete geçirip İtalya'ya karşı yaptırımlar uygulamaya uğraşıyordu. Nazi Almanyası, Lokarno Antlaşması'nı bir kenara itip silahsız Ren Bölgesi'ni işgal ediyordu. İspanya'da ise iç savaş patlak vermişti. İtalya, Almanya, Sovyet Rusya, İspanya iç savaşına açıkça karışmaya başlamışlardı. Hitler ve Mussolini gitgide gemi azya alıyorlardı. Ufuklarında kara bulutlar dolaşan Avrupa kıtası, yeni büyük bir savaşa doğru sürükleniyordu. İşte böyle bir ortamda Türkiye-İngiliz dostluğu ve özellikle Atatürk-VIII.Edward ilişkileri de gelişmeye başlamıştır.¹⁰

13 Mayıs 1936'da Türkiye Cumhurbaşkanı Atatürk, babasını kaybeden Edward'a aşağıdaki başsağlığı telgrafını göndermiştir:

“TÜRKİYE REİSİCUMHURU KEMAL ATATÜRK'TEN,
BÜYÜK BRİTANYA, YUKARI İRLANDA VE DENİZLEREŞİRİ BRİTANYA ARAZİSİ
KRALI, HİNDİSTAN İMPARATORU MAJESTE EDWARD VIII HAZRETLERİNE

Aziz ve Büyük Dost,

Muhterem pederiniz büyük ve sayın hükümdar Majeste Beşinci George'un vefatı ile Britanya imparatorluğunun duçar olduğu elim ziyaı derin bir teessürle haber alıyorum.Büyük Britanya

⁹ Hikmet Özdemir, Atatürk ve İngiltere, The British Council Yayınları, Ankara, 2001, s.159(Sonrakilerde Özdemir olarak gösterilecektir.)

¹⁰ Bilal N.Şimşir, Atatürk ve Yabancı Devlet Adamları II, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2001, s,26-27(Sonrakilerde Şimşir olarak gösterilecektir.)

milletine ve yüksek ailelerine taalluk eden bütün vekaiye karşı mütehassis olduğum samimi alaka dolayısıyla bu yeis verici haber beni bir kat daha kederlendirmiştir.

Majestelerine bu elemli vaka karşısında duyduğum derin acıyı beyan ederken en samimi taziyetlerimi kabul buyurmanızı ve her iki memleket arasında cayigir olan dostluk münasebetlerinin muhafaza ve teyidine, mazide olduğu gibi, bezli mesai edeceğimden emin olmanızı rica ederim. Bu vesile ile yüksek saygı teminatımı takdim ederim, Aziz ve Büyük Dost

Ankara'da bin dokuz yüz otuz altı senesi mayıs ayının on üçüncü günü tanzim edildi.

K.ATATÜRK¹¹»

HARİCİYE VEKİLİ
(TEVFİK RÜŞTÜ ARAS)

13 mayıs 1936 tarihli Atatürk'ün göndermiş olduğu telgraftan sonra, yine aynı aya ait bulunan T.C.Hariciye Vekaleti'nden Londra Büyükelçiliği'ne ve T.C.Londra Büyükelçiliği'nden İngiltere Hariciye Nezareti'ne gönderilen iyi niyet yazıları bulunmaktadır. Bu yazılardan birinde Atatürk Edward'ın tahta çıkışını hararetle kutlamaktadır. Edward, bu mesajlara içtenlikle teşekkür etmiştir. Türkiye, yeni kral VIII.Edward'ın yaş gününü hatırlamış ve Atatürk ilk defa 1936 yılında, İngiltere kralının yaş gününü kutlamıştır. Atatürk bu amaçla aşağıdaki kutlama telgrafını yollamıştır:

“TÜRKİYE CUMHURBAŞKANI KEMAL ATATÜRK'TEN,
BÜYÜK BRİTANYA KRALI SEKİZİNCİ EDWARD'A,

ANKARA, 24.6.1936

Tel.

Doğumlarının yıldönümü dolayısıyla, majestelerine en içten tebriklerimi ve kişisel mutluluğu ve Britanya İmparatorluğunun refahı hakkında beslediğim en iyi dileklerimi sunarım.

K.ATATÜRK¹²»

İngiltere Kralı VIII.Edward Atatürk'ün kutlamasına derhal yanıt vermiştir.

“BÜYÜK BRİTANYA KRALI SA MAJESTE SEKİZİNCİ EDWARD'DAN,
TÜRKİYE CUMHURBAŞKANI EKSELANS KEMAL ATATÜRK'E

LONDRA, 26.6.1936

Tel.

¹¹ Şimşir, a.g.e., s.324

¹² Şimşir, a.g.e., s.328

Yaşgünüm dolayısıyla gönderdiğiniz nazik tebriklerinize ve iyi dileklerinize en içten teşekkür ederim Bay Başkan.

EDWARD R.I.¹³

Temmuz 1936'da, Kral Edward'a karşı bir suikast düzenlenmiştir. Atatürk suikastten sağ salim kurtulan krala aşağıdaki geçmiş olsun mesajını göndermiş ve tebriklerini sunmuştur:

“TÜRKİYE CUMHURBAŞKANI KEMAL ATATÜRK'TEN,
İNGİLTERE KRALI SEKİZİNCİ EDWARD'A

ANKARA, 18.7.1936

Tel.

Zatı Şahanelerine tevcih edilen menfur suikastten kurtulmaları dolayısıyla majestelerine en har tebriklerimi ve derin sempatimi bildiririm.

K.ATATÜRK¹⁴

Kral VIII.Edward Atatürk'ün bu telgrafına yanıtını hemen vermiştir:

“İNGİLTERE KRALI SEKİZİNCİ EDWARD'DAN,
TÜRKİYE REİSİCUMHURU KEMAL ATATÜRK'E

21.7.1936

Tel.

Sempati ve tebriklerini bildiren çok nazik telgrafınızdan dolayı samimi surette teşekkür ederim.

EDWARD VIII.¹⁵

İngiltere'nin Ankara Büyükelçisi Sir Percy Loraine, Türk-İngiliz ilişkilerini geliştirmek için büyük bir özen ve gayretle çalışmaktadır ve Ağustos 1936'da Londra'daki Dışişleri Bakanlığı yetkililerine 29 Ekim 1936 Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş yıldönümü törenleri için, majesteleri VIII.Edward'ın Türkiye Cumhurbaşkanı Kemal Atatürk'e bir tebrik telgrafi göndermesini, bu uygulamanın bu yıl başlatılmasını ve ileride de devam ettirilmesini; Türk-İngiliz ilişkilerine bu yoldan da katkı sağlanabileceğini belirtmiştir.¹⁶ 10 Kasım 1936 günü Türk Dışişleri Bakanlığı'ndan Cumhurbaşkanlığı'na gönderilen bir yazı ile Atatürk'ün doğum gününün İngiltere Kralı VIII.Edward tarafından öğrenilmek istenildiği bildirilmektedir.

“HARİCİYE VEKALETİNDEN RİYASETİ CUMHUR UMUMİ KATIPLIĞI'NE

No.21081/174

Ankara, 10 Kasım 1936

¹³ Şimşir, a.g.e., s.329

¹⁴ Ayın Tarihi, No:32, Ankara, (Ağustos 1936), s.27 (Sonrakilerde A.T. olarak gösterilecektir)

¹⁵ A.T., aynı yer, No:32, s.27

¹⁶ Özdemir, a.g.e., s.159

İngiltere Maslahatgüzarı Mr.Morgan vekaletimize müracaat ederek Reisi
Cumhurumuzun yevmi veladetleri münasebetiyle İngiltere Kralı VIII.Edward tarafından
hususî ve samimî bir tebrik telgrafı çekileceğini söylemiş ve Atatürk'ün doğum tarihinin
bildirilmesini rica etmiştir.

Keyfiyeti arz eder ve İngiltere Büyükelçiliği'nce talep edilen malumatın tensip
buyurulduğu takdirde işarına müsaadelerini rica ederim.

Hariciye Vekili Y.,
Elçi¹⁷”

Türkiye Dışişleri Bakanlığı yazısındaki sorunun cevabı Cumhurbaşkanlığı Genel
Sekreterliği tarafından şu şekilde verilmiştir:

“RİYASETİ CUMHUR UMUMİ KATIPLIĞI'NDEN HARİCIYE VEKALETİ'NE
No.4/898 Ankara, 12 Kasım 1936

10 Kasım 1936 tarihli ve protokol 21081/174 sayılı yazıya cevaptır:
Reisicumhur Atatürk'ün 19 Mayıs 1881 tarihinde doğmuş olduklarını arz ederim.

Umumi Katip
(imza)
H.R.Soyak”

Türk Dışişleri tarafından evrakın altına “İngiltere Maslahatgüzarı Mr.Morgan'a tebliğ
edilmiştir.” notu eklenmiştir.¹⁸ Sır Percy Loraine'e göre, Kemal Atatürk, kralın doğum günü
için (23 Haziran) bir kutlama telgrafı göndermiş ve kral bir yanıt telgrafıyla teşekkür
etmiştir.1933'te Türkiye Cumhuriyeti'nin onuncu yıl kutlamalarından beri iki ülkenin
ilişkilerinde önemli gelişmeler olmuştur. İngiliz tacında değişiklik olmuştur, yeni bir kral
vardır.

İngiltere kralı VIII.Edward 20 yıl sonra yayınlanan anılarında Türkiye'ye geliş nedenleri
ile ilgili olarak seyahatinin planları duyurulduğu zaman Ankara'daki İngiltere Büyükelçisinin
İstanbul'da Gazi Mustafa Kemal Atatürk ile bir görüşme yapması için seyahatini uzatması
gerektiğini, bir arkadaşlık ifadesi olarak İngiliz Dışişleri Bakanlığı'nın kendisine teklif etmesi
için Bakanlığı zorlamıştır. Kral da zaten bunu yapmaya hazır olduğunu söylemiştir.¹⁹

Ağustos 1936'da, İngiltere Büyükelçiliği, Akdeniz'de yatıyla dolaşmakta olan kral VIII.
Edward'ın, iki torpido eşliğinde, yakında Türkiye'ye geleceğini resmen Türk Dışişleri
Bakanlığı'na duyurmuştur. Bu önemli haber, Ankara'yı sevindirmiş ve hareketlendirmiştir.

¹⁷ Şimşir, a.g.e., s.361

¹⁸ Şimşir, a.g.e., s.361

¹⁹ A King's Story:The Memoirs of the Duke of Windsor, G.P.Putnam's Sons, New York, 1951,
s.306(Sonrakilerde The Duke of Windsor olarak gösterilecektir.)

İngiliz kralı tahta çıkışının daha birinci yılını doldurmadan Türkiye'yi ziyaret edecektir. Kralın ziyareti, yarı resmi nitelikte olsa bile önemli bir olaydı, içte ve dışta önemli yankılar yapacaktı.

B. İNGİLTERE KRALI VIII.EDWARD'IN TÜRKİYE ZİYARETİ ÖNCESİNDE YAPILAN HAZIRLIKLAR

İngiltere kralı VIII.Edward'ın Nahlin yatıyla Yugoslavya'da başlayan Akdeniz seyahatinde Türkiye'yi de ziyaret etmek isteyişi Türkiye'de çeşitli hazırlıklara girişilmesine neden olmuştur. Kralın Türkiye ziyareti programında 3 Eylül 1936 sabahı Çanakkale'ye varacağı, o gün Gelibolu yarımadasını ve şehit mezarlıklarını ziyaret edeceği bildirilmiştir. Kral 4 Eylül sabahı ise İstanbul'a geçecek ve 6 Eylül akşamı da İstanbul'dan trenle ülkesine dönecektir.

Türkiye'nin Londra Büyükelçiliği'nde Foreign Office tarafından 5 Ağustos 1936 günü Sedat Zeki Örs'e yazılan bir mektupla VIII.Edward ve yanındaki misafirler için Türk sularında "serbest dolaşım belgesi" başvurusu yapılmış ve konuyla ilgili olarak yardım talebinde bulunulmuştur. İngiltere'nin Türkiye Büyükelçisi Sir Percy Loraine 5 Ağustos 1936 tarihinde Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras'a yazdığı mektubunda İngiltere kralı VIII.Edward için Dışişleri Bakanı Mr.Anthony Eden'in Nahlin yatına ve ona eşlik edecek Kraliyet Deniz Kuvvetlerinden iki torpidoya Türk deniz sularına giriş için izin verilmesini istemiştir.²⁰

Ziyaret öncesi hazırlıklara da Türk basını geniş yer ayırmıştır. Türk basınında çıkan yazılarda İngiltere Kralı VIII.Edward'ın Türkiye'de üç gün kalmak suretiyle Atatürk'ün misafiri olacağı yazılmıştır. Kralı karşılamak amacıyla Orgeneral Fahrettin Altay başkanlığında bir heyet Çanakkale'ye gidecektir. Bu ziyaretin İngiltere ve İngiltere'nin genç kralı hakkında büyük bir dostluk ve sempati besleyen Türk halkı arasında geniş bir alaka doğurduğu da bir gerçektir.²¹ VIII.Edward Türkiye'de Atatürk'ün misafiri sıfatıyla bulunacak ve gayriresmi bir ziyaret olduğu için de kendisine merasim yapılmayacaktır. Ayrıca Kral Türkiye'de bulunacağı üç gün zarfında kendi yatında kalacak ve gitmeden önce şerefine bir de balo verilecektir. Kralın Pazar günü yapılacak olan deniz yarışlarında da bulunması ihtimalinin kuvvetli olduğuna dikkat çekilmektedir.²²

²⁰ Özdemir, a.g.e., s.69

²¹ Kurun, 29 Ağustos 1936

²² Son Posta, 29 Ağustos 1936

İngiltere kralı VIII.Edward, 30 Ağustos günü Atina'dan hareket edecek ve Türkiye'yi ilk defa ziyaret edecek olan Kral Perşembe sabahı (3 Eylül) Türk sularında bulunacaktır²³ Büyük Misafirin İstanbul'a ulaşacağı günün akşamı şehirdeki birçok yerler elektrikle süslenmiş olacaktır. Kısaca Sarayburnu'nda İngilizce 'hoş geldiniz' manasına gelen 'Welcome' cümlesini taşıyan elektrikli bir levha konulacak, özellikle şehirdeki büyük camilerin mimari ve tarihi kıymetlerini gösterecek süsleme yapılacaktır. Ayrıca Şemsipaşa meydanı da Vakıflar İdaresi tarafından süslenecektir.²⁴

VIII.Edward'ın Türkiye ziyareti öncesinde yapılan hazırlıkların yürütülmesi amacıyla bir karşılama komisyonu kurulmuştur. Başkanlığını Dahiliye Vekili Şükrü Kaya'nın yaptığı komisyonda Deniz Ticaret Direktörü, Liman İdaresi Genel Direktörü, İstanbul Vilayeti ve Belediyesi temsilcileri yer almıştır. Komisyon İstanbul parti merkezinde çalışmalarını sürdürmüştür.²⁵ 1 Eylül 1936 akşam üzeri VIII.Edward'ı karşılamakla görevli Orgeneral Fahrettin Altay başkanlığındaki özel heyeti taşıyan Kocatepe ve Adatepe torpidoları Çanakkale'ye hareket etmişlerdir. Kralın onuruna İngiliz Büyükelçiliği'nde bir ziyafet verilmesi düşünülmektedir. Başvekil İsmet İnönü'nün İngiliz kralını bizzat Çanakkale'de karşılayacağı da ihtimal dahilindedir.²⁶

Bir süreden bu yana tatil aylarını geçirmek üzere Dük de Lancaster takma ismiyle Akdeniz'de seyahat eden İngiltere Kralı VIII.Edward'ın Cuma günü (4 Eylül) Türkiye'ye ulaşması beklenmektedir.²⁷ VIII.Edward ile maiyetlerinin harp sahasını ziyareti sırasında binecekleri on beş otomobil araba vapuru ile gelmiş ve Maydos'tan Seddülbahir'e sevk edilmiştir.²⁸ İngiltere kralı VIII.Edward'ın İstanbul'a yapacağı ziyaretin Akdeniz'deki seyahatinin son durağı olacağı belirtilmektedir.²⁹

1-GELİBOLU'DA YAPILAN HAZIRLIKLAR

İngiltere kralı VIII.Edward'ın Türkiye ziyaretinde ilk olarak Çanakkale bölgesini ziyaret edecek olmasından dolayı yoğun bir şekilde hazırlıklara girişilmiştir. Zamanın mülki amiri olan Çanakkale Valiliği de yoğun bir hazırlık devresine girmiştir. İngiltere Kralı VIII. Edward'a iki torpido muhribin refakat etmesi, Montreux'de imzalanan Boğazlar

²³ Cumhuriyet, 29-31 Ağustos 1936

²⁴ Akşam, 1 Eylül 1936

²⁵ Son Posta, 1 Eylül 1936

²⁶ Özdemir, a.g.e., s.73

²⁷ Kurun, 29 Ağustos 1936

²⁸ Kurun, 3 Eylül 1936

²⁹ Özdemir, a.g.e., s.78

sözleşmesinin de ilk uygulamasını oluşturmaktaydı. Aynı zamanda Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti yeni Boğazlar Sözleşmesi uyarınca bu iki torpido muhribin boğazlardan geçişini anlaşılmaya katılan diğer devletlere de bildirmekle yükümlüydü.³⁰

İngiliz kralının Türkiye ziyareti öncesinde Türkiye Hükümetinin iç hukuk açısından da yerine getirmekle yükümlü olduğu birtakım sorumluluklarının olduğu gözden uzak tutulmamalıdır. Nitekim ziyaret öncesinde yapılan hazırlıklarda ve yazışmalarda iç hukukun gereklerinin de yerine getirildiği açıkça görülmektedir. Hariciye Vekaleti Yüksek Başvekalete yazdığı 10 Ağustos 1936 tarihli yazısında İngiltere kralının Akdeniz’de yapacağı ziyarette kullanılması için Sarayın Hariciye Nezareti vasıtasıyla vaki iltiması üzerine iki tavsiye mektubu verildiğini bildirmiştir.³¹ Başvekalet Genelkurmay Başkanlığı’na yazdığı 10 Ağustos 1936 tarihli yazıda ise İngiltere kralının yatıyla ve iki torpido refakatinde Türk sahillerine ve limanlarına yapması muhtemel ziyaret hakkında Dahiliye Vekilliğinden yazılan 10.8.1936 tarih ve 6927 sayılı tezkere suretinin gönderildiğini ve gerekli açıklamanın çok acele taraflarına bildirilmesini dilemektedir.³²

Başvekaletin Genelkurmay Başkanlığı’na yazdığı izin yazısına olumlu yanıt gelmiştir. Genelkurmay Başkanlığı’nın Başvekalete yazdığı 11.8.1936 gün ve 24456 sayılı yazısından gezinin Yasak Bölgeler ve Kisve Kanunu açısından, İzmir limanının ziyaretine de izin verilmesi gibi konular, olumlu görüşle bildirilmiştir. Genelkurmay Başkanlığı’nın Başvekalete yazdığı yazı şöyledir: “İngiltere kralının yatı ve refakatindeki torpidolar ile Türkiye sahillerine ve limanlarına yapması muhtemel tevakkuf ve ziyaretlere ve bu meyanda İzmir’e girmeyi istediği takdirde istisnai bir surette müsaade edildiği hakkında Başvekaletin 10 Ağustos gün ve makine başında işaretli telgrafi üzerine dün ilgili birlik ve mevki komutanlarına bu hususta gereken tebligat yapılmıştır.

İngiltere kralının memnu mıntikaları ziyaret etmesi ve kisve kanunu bakımından gereken müsaadeye kavuşması için heyeti vekile kararı alınmasında askeri bir mahsur görülmediğini saygılarımla arz ederim.³³”

Dahiliye Vekaleti Yüksek Başvekalete yazdığı 11 Ağustos 1936 gün ve 6927 sayılı yazıda İngiltere kralının yatıyla ve iki torpido refakatinde olarak Türkiye sahillerine ve limanlarına yapması muhtemel bulunan tevakkuf ve ziyaretlerde memnu mıntikalar ve kisve kanunu noktasından gereken izne kavuşması ve İzmir limanına anılan gemilerle istisnai bir

³⁰ Akşam, 2 Eylül 1936

³¹ Hariciye Vekaletinden Yüksek Başvekalete, 14865 Sayılı yazı, 10 Ağustos 1936, Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), (0301801)239102, Tam metni için bkz.Ek 1

³² Başvekaletten Genelkurmay Başkanlığına, 6927 Sayılı yazı, 10 Ağustos 1936, BCA, (0301801)239102, bkz.Ek2

³³ Genelkurmay Başkanlığından Başvekalete, 24456 Sayılı yazı, 11 Ağustos 1936, BCA, (0301801)239102, bkz.Ek3

şekilde ziyaret etmesine izin verilmesi konusunda İcra Vekilleri Heyeti kararının verilmesini bildirmektedir.³⁴

Bu karar Türk Hükümetinin 11 Ağustos 1936 gün ve 6487 sayılı tezkere ile Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk'ün onayıyla 11 Ağustos 1936 gün ve 5158 sayılı hükümet karnamesiyle kabul edilmiştir. Bizzat Atatürk'ün onayıyla seyahate izin veren metnin aynısını aktarıyoruz: “İngiltere kralının, yatıyla ve iki torpido refakatinde sahillerimize ve limanlarımıza yapması muhtemel tevakkuf ve ziyaretlerde memnu mıntıklar ve kisve kanunu noktasından gerekli müsaadeye mazhar edilmesi ve bilhassa İzmir limanını anılan gemilerle, istisnai bir şekilde ziyaret etmesine izin verilmesi; Dahiliye Vekilliğinin 10.8.1936 tarih ve 6927 sayılı tezkeresi ve Genelkurmay Başkanlığının 11.8.1936 tarih ve 24456 sayılı mütalaanamesi üzerine İcra Vekilleri Heyeti'nce 11.8.1936'da onanmıştır.”³⁵

Kral VIII.Edward'ın Türkiye ziyaretinde kisve kanunu hükümlerinin de uygulanması gerekmektedir. Bu hükümler şöyledir: Madde 4-Ecnebi teşekkül mensuplarının kendi kıyafet, alamet ve levazımları ile Türkiye'yi ziyaret etmeleri, İcra Vekilleri Heyetince tayin olunacak mercilerin müsaadesine tabidir.

Madde 5-Türkiye Devleti nezdine memur bulunanların kıyafetleri beynelmilel mer'i adetlere tabidir.

Müsaade-i mahsusa ile gelen yabancı memleketler kara, deniz, hava kuvvetlerine mensup kimselerin resmi üniformaları nerelerde ve ne zaman taşıyabilecekleri İcra Vekilleri Heyeti kararıyla tayin olunur.³⁶

İngiltere Kralı VIII.Edward'ın Türkiye ziyareti esnasında, 2596 sayılı “Bazı Kisvelerin Giyilemeyeceğine Dair Kanun” uyarınca yapılması gerekli bu defalık uygulanmaması veya hükümet kararnamesinde yer alan ifadeyle gerekli müsaadeye mazhar edilmesi kararı alınmıştır.³⁷ Dahiliye Vekaleti tarafından bütün ilgili devlet birimlerine hitaben yazılan yazıda şu maddelere yer verilmektedir: “1- İngiliz kralının yatla seyahati hakkında

2- Yüksek Başvekaletten alınan emir örneği üçüncü maddededir:

3- A) İngiltere Büyükelçisi Hariciye'ye müracaat ederek Akdeniz'de iki torpidonun refakatindeki hususi yatı ile bir gezinti yapmakta olan İngiliz kralının Türkiye sahillerinde ve limanlarında tevakkuf etmek istediği takdirde bu tevakkuf ve ziyaretlere müsaade olunmasını rica etti.

³⁴Dahiliye Vekaletinden Yüksek Başvekalete,6927 Sayılı yazı,11 Ağustos 1936,BCA,(0301801)239102, bkz.Ek4

³⁵ İcra Vekilleri Heyetince Onaylanan Karamame, Sayı:5158, 11 Ağustos 1936, BCA, (0301801)67681,bkz.Ek5

³⁶ Özdemir, a.g.e., s.72

³⁷ Özdemir, a.g.e., s.72

B) Sefire muvafık cevap verilmiş ve şayet İzmir'e de uğramak isterse istisnai bir surette müsaade edileceği bildirilmiştir.

C) Yat ve torpidolar İstanbul'a gelecek olursa sefirin verdiği mektup boğazlar mukavelesi mucibince mütekaddim ihbar telakki edilecektir.

D) Uğrayacağı limanlar için sefir tarafından ayrıca malumat verilecektir. Ancak her ihtimale karşı sahil teşkilatımızın şimdiden haberdar edilerek müteyakkız bulunmalarının temini lüzumludur.

4- Ayrıca bu hususta vaki olacak iş'arlar bilahare tebliğ olunmak üzere Yüksek Başvekilin yukarıdaki emirlerine göre hareket olunmasını ve bilhassa sahil muhafazasına memur ordu, jandarma ve gümrük muhafaza teşkilatının bu hususta müteyakkız bulunmaları ve herhangi bir yanlışlığa meydan vermemeleri hususunun icap edenlere tebliğini ve neticenin bildirilmesini dilerim.

5- Bütün vilayetlere ve İkinci, Üçüncü Umumi Müfettişliklere yazılmış ve Genelkurmay Başkanlığı, Hariciye ve İktisat ve İnhisar Vekaletlerine arz edilmiştir.

6- İşbu telgrafın birer suretinin İstanbul vilayetince Yüksek Başvekil ve Dahiliye Vekiline sunulması zorunludur.³⁸

İngiliz kralı VIII.Edward'ın Akdeniz'i gezdiği esnada Çanakkale'de hazırlıklar en üst safhadadır. Bu ziyaret bir İngiliz Kralının bir Türk devlet reisine ilk ziyareti olması bakımından büyük önem taşımaktadır. İngiliz Kralını taşıyan yat Skiros ve Seratos adalarından sonra Çanakkale'ye hareket edecektir.³⁹

Kral VIII.Edward Türkiye'de üç gün kalacak ve bu müddet zarfında Atatürk'ün misafiri olacaktır. Kral İstanbul'a gelirken Çanakkale'ye uğrayarak harp mezarlıklarını ziyaret edecektir. Salı akşamı Orgeneral Fahrettin Altay'ın başkanlığındaki bir heyet bir torpidoyla Çanakkale'ye giderek kralı karşılayacak ve Çanakkale ziyareti esnasında krala rehberlik edecektir.⁴⁰

General Fahrettin Altay Kral VIII.Edward'a Çanakkale'de cereyan eden muharebeler hakkında gerekli açıklamaları da yapacaktır. İstanbul'dan hareket ettikten sonra İzmir'e uğraması ve Ayazluk, Bergama'da harabeleri ziyaret etmesi ihtimali de vardır.⁴¹ Orgeneral Fahrettin Altay beraberinde Hariciye Vekaleti memurlarından Bülent Uşaklıgil ve diğer memurları da götürmektedir. Kral VIII.Edward, çıktığı Akdeniz seyahatinde Dük dö

³⁸ Dahiliye Vekaletinden ilgili birimlere acele şifre telgraf, Sayı:69/17622, 12 Ağustos 1936, BCA, (0301801)67681,bkz.Ek6

³⁹ Son Posta, 31 Ağustos 1936

⁴⁰ Kurun, 29 Ağustos 1936

⁴¹ Akşam,30 Ağustos 1936

Lancaster ismiyle seyahat etmektedir.⁴² Kralın Türkiye ziyareti için hazırlıkların yürütülmesi amacıyla Dahiliye Vekili Şükrü Kaya başkanlığında bir karşılama komisyonu kurulmuştur. Deniz Ticaret Direktörü, Liman İdaresi Genel Direktörü, İstanbul vilayeti ve Belediyesi temsilcilerinden oluşan komisyon İstanbul parti merkezinde çalışmalarını sürdürmektedir.⁴³

Bu arada VIII.Edward'ı karşılamak için İngiltere'nin Ankara Büyükelçisi Sir Percy Loraine de Çanakkale'ye hareket edecektir, ancak Büyükelçinin eşi Lady Loraine, o esnada Londra'dadır.⁴⁴

Çanakkale Valiliği 29 Ağustos 1936 tarihinde Dahiliye Vekaletine bir mektup yazarak ziyaretle ilgili bilgi vererek önemli ayrıntıları aktarmıştır: "1- Kilye ve Seddilbahir iskelelerinin insanların yapabilecekleri hizmetler ile motörlerin yavaşmalarına müsait bir hale getirilmesine çalışılmaktadır.

2- İskeleden mezarlıklara giden yollar bir haftadan beri tamir edilmiştir.

3- Jandarma süvari bölüğü ve Eceabat'taki mektep efradı karşıya geçirilmek ve geleceği mezarlıklarda sivil polisler ve jandarma devriyeleri bulundurmak suretiyle emniyet tertibatı temin edilmiştir.

4- Kilye ve Seddülbahir'de birer tak yaptırılacaktır. On büyük, yirmi küçük İngiliz bayrağı İstanbul'a sipariş edilmiştir. Bedellerinin istihbarat parasından vekaletçe temini.

5- Kral ile beraber mezarlıkları ziyarette hükümet namına bir çelenk konması icap edip etmediğinin .

6- Seddülbahir'de kralın karşılanmasında fırak yahut jaket ataydan hangisinin giyilmesi muvafık olacağının emir buyurulması arz.⁴⁵

Dahiliye Vekaleti 31 Ağustos 1936 tarihinde valiliğe yolladığı 70617 sayılı buyruk ile "İngiliz kralı için bakanlığın ilbaylığına da yazdığı 29 Ağustos 1936 tarih ve 35 sayılı şifresinde yeterli açıklama mevcut olduğundan gereğinin söz konusu talimata göre yapılması" şeklinde emir vermiştir.⁴⁶

Çanakkale Valiliği Dahiliye Vekaleti'nden gelen bu emir üzerine bakanlığa ikinci bir telgraf göndererek taklar, çelenkler ve elbise hakkında tekrar yüksek vekaletin buyruklarını beklediklerini, bunun yanında istihbarat tahsisatından da bir miktar para talebinde

⁴² Cumhuriyet, 29 Ağustos 1936

⁴³ Son Posta, 1 Eylül 1936

⁴⁴ Kurun, 1 Eylül 1936

⁴⁵ Çanakkale Vilayetinden Dahiliye Vekaletine, 102 Sayılı yazı, 29 Ağustos 1936, BCA, (0301801)239102, bkz.Ek7

⁴⁶ Dahiliye Vekaletinden Çanakkale Valiliğine, 70617 Sayılı emir, 31 Ağustos 1936, BCA, (0301801)239102, bkz.Ek8

bulunduklarını arz etmiştir.⁴⁷ Bu arada bilinmesi gerekir ki zamanın Dahiliye Vekili Şükrü Kaya, karşılama hazırlıklarının yerinden yönetimi için bizzat İstanbul'da çalışmaktadır.

İngiltere kralı VIII.Edward'ın ziyareti için hazırlıklar zamanın imkanları zorlanarak yapılmakta ve Türkiye olağanüstü hazırlıklara sahne olmaktadır. Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk, kralın Türkiye ziyareti için gerçekleştirilen hazırlıklarda hiçbir sorun yaşanmamasını istemektedir. Çanakkale Valiliği'nin İstanbul'daki Dahiliye Vekili Şükrü Kaya'ya 1 Eylül 1936 tarihinde yazdığı 106 sayılı yazı şöyledir:

- “1- Romörkör ve duba bu gecedan Kilye limanına gönderilecektir. Araba vapuru bugün beklenmektedir. Denizli havada otomobillerin çıkarılması birkaç saat sürebileceğinden yarın öğleden evvel araba vapurunun limanda bulundurulması.
- 2- Seddülbahirde ve Kilye iskelesinde birer tak yaptırılmış ve İstanbul vilayetine bayraklar sipariş edilmiştir.
- 3- Kralın İngiliz, Fransız ve Türk mezarlıklarına çelenk koyması ihtimaline binaen tarafımızdan da başka ziyaretlerde mutad olduğu üzere çelenk konulması icap eder mi? Burada yaptırılması mümkün olmadığından İstanbul'dan tedariki iktiza eder. Vilayet ihtiyaten bu akşam hareket edecek vapura yetiştirilmek üzere Galatasaray'da Hristaki hanındaki çiçekçiye bir çelenk ısmarlanmıştır. Başka lazımsa icabının temin buyurulması.
- 4- Seddülbahir'de istikbalde fırak veya jaket atay giyileceği hakkındaki emirleri.
- 5- Yapılacak masraflar için istihbarat tesisatından bir miktar para gönderilmesi arz.⁴⁸”

Dahiliye Vekaleti 3 Eylül 1936 gün ve 39 sayılı bir buyruk ile Çanakkale Vilayetine yazarak istihbarat için telle 150 liranın gönderildiğini, istihbarat harici hizmetler için yapılan harcamanın hariciye bütçesinden ecnebi misafirler ödeneğinden verilmesi lazım geldiği için bu yoldaki harcamalara ait faturaların hariciye vekaletine gönderilerek paranın oradan istenilmesini bildirmiştir.⁴⁹ Çanakkale Vilayetinden Hariciye vekaletine gönderilen bir yazıda ise şunlar belirtilmiştir: “İngiliz kralının seyahati dolayısıyla yapılan masraflar hakkında Dahiliye Vekaletine yapılan bu harcamanın Hariciye bütçesinden ecnebi misafirler ödeneğinden istenilmesi emredilmiştir. Bir harabe halinde olan Seddülbahir ve Kilye iskeleleri yeniden onarıldığı gibi her iki iskelede de taklar yapıldı. Yağmurlardan bozulmuş olan yollar tamamen düzeltildi. Bu yollar ve iskeleler, taklar, malzeme ve inşaatı 1000 lirayı geçmiş ise de kısmen vilayetçe düzeltildiğinden ecnebi misafirler ödeneğinden vilayetin

⁴⁷ Çanakkale Vilayetinden Dahiliye Vekaletine, 105 Sayılı şifre, 1 Eylül 1936, BCA, (0301801)239102,bkz.Ek9

⁴⁸ Çanakkale Vilayetinden Dahiliye Vekiline, 106 Sayılı yazı, 1 Eylül 1936, BCA, (0301801)239102,bkz.Ek10

⁴⁹ Dahiliye Vekilinden Çanakkale Valiliğine, 39 Sayılı buyruk, 3 Eylül 1936, BCA, (0301801)239102,bkz.Ek11

yükünü hafifletmek için 400-500 liranın verilmesine emirleri arz olunur.⁵⁰” Çanakkale Vilayeti 10 Eylül 1936 gün ve 111 sayı ile Hariciye Vekaletine bir yazı daha göndererek aynı isteğini tekrarlamıştır.⁵¹

Hariciye Vekaleti İngiliz kralının Çanakkale’ye ziyaretleri münasebetiyle harcanan masraflardan 500 liranın ödenmesi hakkında Çanakkale Vilayeti’nden alınan yazıyı ilişik olarak Başvekalet Yüksek makamına sunmuş ve bu durumu yine bir buyruk ile Çanakkale Vilayetine bildirmiştir.⁵²

Başvekalet Müsteşarlığı bunun için Çanakkale Vilayetine 22 Eylül 1936 gün ve 6/3188 sayılı bir yazı göndererek Hariciye vekaletine gönderilen yazıda bildirilen 500 liranın Ziraat Bankası aracılığıyla vilayet namına yollandığını bildirmiş ve paraya ait senetlerin gönderilmesini de rica etmiştir.⁵³ Çanakkale Vilayeti Başvekalet yüksek makamına İngiliz kralının seyahati dolayısıyla yapılan masraflar hakkında bir yazı göndererek bu yoldaki masrafların özetini içeren cetveli ilişik olarak sunduğunu ve emir buyurulursa senetlerin de arz ve takdim kılınacağını ifade etmiştir.⁵⁴

Akay İşletmesi Müdürlüğü’nden Başvekalet Müsteşarlığı’na gönderilen bir yazıda ise Şirketi Hayriye’den bir araba vapuru ile yelkenli yarışlarının yapılacağı gün Moda’ya İngiliz tebaasının çocuklarını götürmek üzere Haliç vapurunun kiralandığı ve bedelleri olarak Başvekalet Müsteşarlığı tarafından gönderilen 1250 liradan, daha önceki fiyat düşülerek Haliç şirketine 75 lira, Şirketi Hayriye’ye 1045 lira 34 kuruş verildiği, toplam 1120 lira 34 kuruş harcandığı, kalan paranın faturalarla birlikte 129 lira 66 kuruşun İş Bankası yoluyla Başvekalet Müsteşarlığı’na iade edildiği bildirilmiştir.⁵⁵

Başvekalet Müsteşarlığından Akay İşletmesi Müdürlüğü’ne 10.10.1936 gün ve 5188 nolu tezkereye cevap olarak 22.10.1936 tarihinde gönderilen yazı İngiltere kralının ziyaretleri dolayısıyla nakliye giderleri için gönderilen paradan 129 lira 66 kuruşun artarak iade edildiğini ve İş Bankası yoluyla alındığını söylemektedir.⁵⁶

⁵⁰ Çanakkale Vilayetinden Hariciye Vekaletine, 109 Sayılı yazı, 4 Eylül 1936BCA, (0301801)239102,bkz.Ek12

⁵¹ Çanakkale Vilayetinden Hariciye Vekaletine, 111 Sayılı yazı, 10 Eylül 1936, BCA, (0301801)239102,bkz.Ek13

⁵² Hariciye Vekaletinden Başvekalete, 278/241 Sayılı yazı, 17 Eylül 1936, BCA, (0301801)239102,bkz.Ek14

⁵³ Başvekaletten Çanakkale Vilayetine, 6/3188 Sayılı yazı, 22 Eylül 1936, BCA, (0301801)239102,bkz.Ek15

⁵⁴ Çanakkale Vilayetinden Başvekalete, 138 Sayılı yazı, 23 Eylül 1936, BCA, (0301801)239102,bkz.Ek16

⁵⁵ Akay İşletmesi Müdürlüğü’nden Başvekalete, 5188 nolu yazı ve ekli 2 adet fatura, 19 Ekim 1936, BCA, (0301801)239102,bkz.Ek17

⁵⁶ Başvekalet Müsteşarlığından Akay İşletmesi Müdürlüğü’ne alındı yazısı, no:3223, 22 Ekim 1936, BCA, (0301801)239102,bkz.Ek18

Çanakkale Liman Dairesinin belgelerine göre, Şirketi Hayriye'nin 26 numaralı "Suhulet" adlı araba vapuru 13 binek otomobili ile 1.9.1936 günü saat 24'te Çanakkale limanına gelmiş ve 3.9.1936 günü saat 20'de İstanbul'a doğru yola çıkmıştır.⁵⁷

Çanakkale limanına "Suhulet" vapuruyla getirilmiş olan bu arabalar, İngiltere kralının Gelibolu savaş bölgesini ve şehit mezarlıklarını ziyareti esnasında kullanılmak üzere araba vapuruyla taşınmış olup, Çanakkale'ye 13 binek otomobilinin getirilmesi için Şirketi Hayriye'ye verilen para 1045 lira 34 kuruş olmuştur.⁵⁸

İngiltere kralının 3 Eylül 1936 günü karaya çıkacağı Seddülbahir iskelesinde sabahın erken saatlerinde yapılan son hazırlıklar Çanakkale valisi Nizamettin Ataker ve komutan Hüseyin Kalkış tarafından denetlenmiştir.⁵⁹ İngiltere kralı VIII.Edward'ı Çanakkale'de karşılayacak olan heyet 1 Eylül gecesi İstanbul'dan hareket edecektir. Adatepe ve Kocatepe torpidoları 1 Eylül günü saat 14'te İstanbul'a gelecektir. Torpidolardan birisi Haydarpaşa önünde, diğeri de Dolmabahçe önünde demirleyecektir. Orgeneral Fahrettin Altay başkanlığında bir heyet de gece saat 9'da Dolmabahçe önünde demirlemiş bulunan torpidoyla hareket edecektir.⁶⁰

İngiltere Kralı Sa Majeste Edward'ı karşılamakla görevlendirilen Orgeneral Fahrettin Altay, 2 Eylül 1936 günü Adatepe destroyeri ile Çanakkale'ye varmıştır. Adatepe'ye Kocatepe destroyeri de refakat etmektedir. Fahrettin Altay'ı getirmekte olan destroyer limana geldiğinde vali ve kumandan gemiye giderek kendilerine hoş geldiniz demişlerdir.⁶¹

Çanakkale'ye hareketinden önce Atatürk tarafından kabul edilen Orgeneral Fahrettin Altay, Dolmabahçe rıhtımında generaller tarafından uğurlanmıştır.⁶² Başkanlığını Orgeneral Fahrettin Altay'ın yaptığı heyette ayrıca Deniz Binbaşı Lütfi, Deniz Yarbey Mustafa, hariciye Vekaletinden Bülent Uşaklıgil, İngiliz Sefaretinden Albay Woods ve Cumhuriyet gazetesi foto muhabiri bulunmaktadır.⁶³ Orgeneral Fahrettin Altay başkanlığındaki karşılama heyetinin Çanakkale'ye varışı, çalışmaları ve denetimleri ile ilgili Cumhuriyet gazetesinden Mekki Sait'in ilk yazısı aşağıdaki gibidir: Türk torpidoları Çanakkale'ye sabah saat 8'de gelerek demirlediler. Tahkimat kumandanı Kalkış, Çanakkale valisi Nizamettin Orgeneral Fahrettin'i karşıladı. Adatepe torpidosu ile İngiliz Sefareti Ticari Ateşesi Albay Woods da gelmişti. Karşılayanlar arasında İngiliz-Fransız mezarlıklar komisyonu reisleri de

⁵⁷ Çanakkale Liman dairesinin düzenlediği belge, sayı:463, 2 Eylül 1936, BCA, (0301801)239102,bkz.Ek19

⁵⁸ Şirketi Hayriye faturası ve vapurun sigorta sözleşmesi, no:428, 9 Eylül 1936, BCA, (0301801)239102,bkz.Ek20

⁵⁹ Özdemir, a.g.e., s.83

⁶⁰ Cumhuriyet, 1 Eylül 1936

⁶¹ Ayın Tarihi, No:35, Ankara, (Ekim 1936), s.31(Sonrakilerde A.T. olarak gösterilecektir.)

⁶² Özdemir, a.g.e., s.74

⁶³ Cumhuriyet, 2 Eylül 1936

bulunuyordu. Orgeneral Fahrettin şehre çıktı.Öğleden sonra Seddülbahir'e hareket edildi. Albay Woods, İngiliz mezarlıklar reisi ve Çanakkale valisi torpidoda bulunuyorlardı. Seddülbahir yolunda şehitler önünden geçildiği zaman kahraman ölümler bir müfreze tarafından selamlandı. Bu arada bando da selam marşını çalıyordu. Orgeneral Fahrettin Seddülbahir iskelesine torpidodan çıktı. Yarın Nahlin yatından Büyük Misafirin karaya çıkacakları bu iskelede iki bayrak direği karşılıklı bulunuyordu ve üzerlerinde çok büyük Türk ve İngiliz bayrakları karşılıklı olarak dalgalanıyordu. VIII.Edward'ın geçeceği yollar halılarla kaplanmıştır. Yollar onarılmıştır. Orgeneral Fahrettin Altay yanındakilerle birlikte kralın gezmesi olasılığı olan yerleri tetkik ederek akşamüstü tekrar Adatepe torpidosuyla Çanakkale'ye dönmüştür.⁶⁴

Kral VIII.Edward'ın harp sahasını ziyareti sırasında kullanacağı 15 otomobil araba vapuru ile 3 Eylül tarihinde gelerek Maydos'tan Seddülbahir'e sevk edilmiştir.⁶⁵ Kral VIII.Edward'ın İstanbul ziyareti, kralın Akdeniz'deki seyahatinin son durağını oluşturmaktadır. Kralın yatına iki torpidonun refakat etmesi yeni Boğazlar Sözleşmesinin ilk uygulamasını meydana getirmektedir. Türkiye Montreux Antlaşması gereğince bu harp gemilerinin boğazlardan geçişini sözleşmeyi imzalayan devletlere haber verecektir.⁶⁶

2- İSTANBUL'DA YAPILAN HAZIRLIKLAR

İngiltere Kralı VIII.Edward'ın Türkiye'ye yapacağı ziyaret dolayısıyla İstanbul'da yapılan hazırlıklar, Gelibolu'dan sonra ikinci kısmı oluşturmaktadır. Bu nedenle İstanbul'da hazırlıklarla ilgili olarak yoğun bir faaliyet vardır. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ve Cumhuriyet Halk Partisi Yöneticileri Ankara'dan İstanbul'a gelmişlerdir. İstanbul Belediyesi ve kamu şirketlerinin yetkilileri de yapılan hazırlıklara katkıda bulunmaktadırlar.

Kral Edward'ı karşılamak için hazırlıkların başladığı ve bu amaçla şehirde bir komisyon kurulduğu, muhterem misafirin ikameti müddetince şehirde şenlik ve gece süslemesi yapılacağı duyurulmaktadır.⁶⁷ Kral VIII.Edward'ı taşıyan Nahlin yatı Cuma sabahı İstanbul limanına girecektir. Bu sebeple İstanbul halkı muhteşem misafiri karşılamak için hazırlanmaktadır. Sabah erkenden halk Fındıklı sırtlarıyla Üsküdar ve Beşiktaş'a doğru Anadolu ve Rumeli sahillerinde, köprü üstünde, Gülhane Bahçesi'nde toplanacak ve Dolmabahçe Sarayı önüne demirlemek üzere limandan gelecek olan yatı selamlayacaklardır.

⁶⁴ Cumhuriyet, 3 Eylül 1936

⁶⁵ Kurun, 3 Eylül 1936

⁶⁶ Akşam, 2 Eylül 1936

⁶⁷ Son Posta, 1 Eylül 1936

Limanda ve şehirde elektrik süslemesi yapılacaktır. Özel olarak seyahat etmekte olan İngiltere Kralı Dolmabahçe Sarayı'nın rıhtımında karşılanacaktır. VIII.Edward, Cuma ve Cumartesi günleri İstanbul'u ve Boğaziçi'ni gezecektir. VIII.Edward'ın Pazar günü Moda'da yapılacak olan büyük deniz yarışlarını da seyretmesi program dahilindedir.⁶⁸

İngiltere Kralı VIII.Edward Cuma günü İstanbul'a gelmek üzere bulunduğu şehrinden çeşitli yerlerinde derin bir ilgi ve faaliyet göze çarpmaktadır. İngiltere hükümdarının gelmesi dolayısıyla şehirdeki İngilizler büyük heyecan içindedirler. Birçok İngiliz, Moda'da Sa Majeste Kral için yapılacak deniz yarışlarında kendisini görmek için şimdiden hazırlıklara girişmişlerdir.⁶⁹ Kral VIII.Edward özel şekilde Türkiye'yi ziyaret etmekle beraber misafir şerefine büyük süslemeler yapılacak ve her taraf İngiliz bayraklarıyla süslenecektir.⁷⁰ İstanbul, İngiliz kralının ziyaretini büyük bir tezahüratla karşılamaktadır. Bütün binalarda Türk ve İngiliz bayrakları asılmıştır. Kral Edward'ın İstanbul'a geldiği günün akşamı şehrin muhtelif yerleri elektrikle aydınlatılacaktır. Özetle, Sarayburnu'nda İngilizce hoşgeldiniz manasına gelen "Welcome" cümlesini içeren elektrikli bir levha konulacak, özellikle şehirdeki büyük camilerin mimari ve tarihi kıymetlerini ön plana çıkartacak süsleme yapılacaktır. Ayrıca Şemsi Paşa Meydanı da Vakıflar İdaresi tarafından süslenecektir.⁷¹

Yarı yarıya Türk ve İngiliz renkleriyle süslenmiş olarak Galata'ya dört, Sarayburnu ve köprü üzerine de ikişer adet muazzam bayrak direği konulmuştur. Köprüdeki bayrak direkleri onikişer metre boyundadır ve köprü geceleri elektrikle süslenecektir. Şemsipaşa'da, Selimiye'de, Ahırkapı'dan Sarayburnu'na kadar olan sahilde de süsleme yapılacak, meşaleler yakılacaktır. İstanbul halkı büyük misafirin gelişini görmek ve selamlamak için Şemsipaşa, Selimiye ve Ahırkapı'dan itibaren sur haricindeki sahillerde durabilecektir.⁷² Ayrıca gece denizde yapılacak büyük fener alayı ve şenliklerin bütün hazırlıkları da tamamlanma aşamasındadır. Bu amaçla halkı taşımak için iki vapur kiralanmıştır. Şenlikler gece yarısına kadar devam edecek ve bundan sonra vapurlar halkı bindikleri iskelelere çıkaracaklardır.

Daha önce de belirtildiği gibi Sa Majeste özel surette seyahat ettiğinden şehri ziyareti münasebetiyle bir program hazırlanmış değildir. Fakat şehir Kralın şerefine baştan başa donatılacaktır. Köprüye asılacak bayraklar şimdiye kadar çekilmiş bayraklardan çok daha büyük olacaktır. Bu bayraklar gece projektör ışıklarıyla aydınlatılacaktır. Halkın arzusu üzerine Cuma akşamı, denizde Sa Majeste Kralın şerefine bir fener alayı yapılacaktır. Bu

⁶⁸ Son Posta, 2 Eylül 1936

⁶⁹ Kurun, 1 Eylül 1936

⁷⁰ Kurun, 3 Eylül 1936

⁷¹ Akşam, 1 Eylül 1936

⁷² Akşam, 4 Eylül 1936

fener alayı saat 21.30'da başlayacak ve gece yarısından sonraya kadar sürecektir. Fener alayında bir de duba bulundurulacak ve bu dubaya bütün festival heyetleri bindirileceklerdir. Bu heyetler kuvvetli projektör ışıkları altında bütün oyunlarını oynayacaklar, geç vakitlere kadar şarkılar söyleyip, kendi milli çalgılarını çalacaklardır. Donanma ve süsleme faaliyetine şimdiden başlanmıştır.⁷³

Şehirde Kral VIII.Edward'ın Türkiye ziyareti öncesinde yapılan hazırlıklar arasında bütün sahillerin donandığı, takların yapılmakta olduğu, cuma gecesi deniz şenliklerinin yapılacağı yer almaktadır. İngiliz kralı VIII.Edward'ın İstanbul'u şerefliendirmeleri dolayısıyla İstanbul halkı adına büyük bir karşılama ve tezahürat programı hazırlanmaktadır. Bu tezahürat dolayısıyla Haydarpaşa'dan itibaren Kuzguncuk'a, Kumkapı sahillerinden Beşiktaş'a kadar uzanan sahiller baştanbaşa elektrikle donanacak ve sabahlara kadar yanmak şartıyla meşaleler yakılacaktır. İstanbul halkının bu candan tezahüratına katılmak isteyen Akay İdaresi, Şirketi hayriye, Haliç vapurları ve diğer vapur kumpanyaları VIII.Edward'ın İstanbul'a geleceği Cuma günü akşamı saat 21'den itibaren vapurlarından bir kısmını halka tahsis edeceklerdir. O gece saat 21'den itibaren halktan isteyenler, bu vapurlarla büyük deniz şenliklerine iştirak edecekler ve saat 1'e kadar boğazda dolaşacaklardır. İstanbul halkı İngiltere kralının şimdiye kadar ziyaret ettiği yerlerde kendisine gösterilen iyi kabulün üstünde bir sevinçle dost kralı karşılayacaktır.⁷⁴

İngiltere kralı VIII.Edward'ı İstanbul'a getirecek olan yatla ilgili bilgiler de hayli ilgi çekicidir: Kralı şehre getirecek olan Nahlin yatı dünyanın en güzel ve en denizci yatıdır. 1930 senesinde Glasgow'da John Brown tezgahlarında inşa edilmiş olan bu yat, iki defa başarıyla Atlantik denizini geçmiş bulunmaktadır. Yatın uzunluğu 80, genişliği 11, derinliği 5.5 metredir. Hacmi de 1574 tondur.⁷⁵

İstanbul halkı aziz misafir Kral VIII.Edward'ı karşılamak için artık hazırlıklarını tamamlamış durumdadır. VIII.Edward'ın İstanbul'da bulunduğu süre içerisinde bütün sahillerde, büyük camilerde mahya kurulmak suretiyle süsleme gerçekleştirilecektir. Sarayburnu, köprü üzeri, Üsküdar, Şemsipaşa kıyılarında başlanan elektrik tesisatı 3 Eylül günü tamamlanmıştır. Edward'ın bindiği yatı seyretmek üzere halk Kumkapı'dan itibaren köprüye kadar, Üsküdar tarafında da Selimiye sırtlarından itibaren Üsküdar iskelesine kadar

⁷³ Son Posta, 3 Eylül 1936

⁷⁴ Cumhuriyet, 3 Eylül 1936

⁷⁵ Cumhuriyet, 3 Eylül 1936

devam eden sahillerde yerini alacaktır. Ayrıca VIII.Edward'ın İstanbul'u ziyareti dolayısıyla 4 Eylül akşamı büyük bir deniz fener alayı yapılacaktır.⁷⁶

4 Eylül 1936 tarihli gazetelerden hazırlıklarla ilgili birkaç ayrıntı şöyle duyurulmaktadır: Sultanahmet Camii'nin minareleri arasına da muazzam bir mahya kurulmuş ve yüzlerce ampulle İngilizce 'Welcome' kelimesi yazılmıştır. Süleymaniye gibi minareleri denizden görülebilecek diğer birkaç camide de aynı şekilde mahyalar hazırlanmıştır.⁷⁷

Belediye mimarı Samih'in nezaretinde köprü üstündeki ışıklandırma bitirilmiştir.⁷⁸ Londra radyosu 3 Eylül 1936 akşamı VIII.Edward'ın Türkiye'yi ziyaretinden bahsederek Kralın Perşembe günü Çanakkale'ye varışıyla Seddülbahir'de karaya çıktığını ve harp sahasını gezdiğini haber vererek şunları ilave etmiştir: "Sa Majeste 4 Eylül 1936 günü İstanbul'a ulaşacağından büyük hazırlıklar yapılmaktadır. Şehir bu gece baştan başa süslenmiştir. Halk Sa Majeste kralı karşılamaya hazırlanmaktadır."⁷⁹

6 Eylül 1936 günü Moda Deniz Kulübü tarafından düzenlenen deniz yarışları ve Türkiye birincilikleri yarışmaları İngiltere Kralı VIII.Edward'ın İstanbul ziyareti günlerine rastlamıştır.⁸⁰ Bu konu ile ilgili bir gazetede şu bilgiler verilmiştir: Geçen ayın dokuzunda yapılan su sporlarının daha geniş bir tezahürü halinde icra edeceği anlaşılan bu yarışlara verilen ehemmiyeti göstermek için Büyük Başbakan İsmet İnönü'nün yarışları yüksek himayelerine almak lütfunda bulunduklarını söylemek yeterlidir.

Diğer taraftan öğrenildiğine göre, yarışların gerek spor ve gerek sahanın düzeni ve manzarası bakımlarından geçen seferki başarılı tecrübeden daha üstün şartlar altında geçmesi için yeterli kişilerden oluşan bir komite çalışmakta ve yarışlar zengin bir programla beraber çok kalabalık olacağı tahmin edilen seyirci kütlesinin müsabakaları rahat seyredebilmeleri için gereken tertipler ve hazırlıklar da bitmiş bulunmaktadır. Yarışlara saat ondörtte başlanacak ve yarış sahasının 800 metre üzerinde tanzim olunacaktır.

Sahanın bir tarafında Deniz İşletmesi, Akay, Şirketi Hayriye tarafından seyircilere tahsis edilecek vapurlar sıralanacak ve bunların karşısında çizilecek düz bir hatla saha sınırlandırılacaktır. Yarışlar aralıksız bir surette 14'ten 18.10'a kadar devam edecek ve aynı akşam Moda Deniz Kulübünde bir balo verilecektir.⁸¹

Deniz yarışlarını düzenleme komitesi gazetecilerin yarışları seyretmeleri için bazı imkanlar sağlamıştır: 6 Eylül 1936 Pazar günü Moda'da yapılacak deniz yarışlarında İngiltere

⁷⁶ Cumhuriyet, 4 Eylül 1936

⁷⁷ Son Posta, 4 Eylül 1936

⁷⁸ Son Posta, 4 Eylül 1936

⁷⁹ Cumhuriyet, 4 Eylül 1936

⁸⁰ Son Posta, 3 Eylül 1936

⁸¹ Cumhuriyet, 3 Eylül 1936

kralının İstanbul'u ziyaretleri esnasında gazetecilerin görevlerini kolaylaştırmak için Emniyet Direktörünün imzasıyla Türk gazetecilerin Cumhuriyet'e verilen beyaz, yabancı gazetecilere verilen kırmızı kartlar da geçerlidir. Bu kartları ellerinde bulunanlar da Moda Deniz Kulübünün davetnamesine sahip olanlar gibi yarışa katılabileceklerdir.⁸²

İngiltere kralı VIII.Edward yarın sabah (4 Eylül 1936) İstanbul'a vardığı zaman donanma tarafından selamlanacaktır. Halk daha şimdiden haşmetli misafiri büyük saygı ve sevgi ile karşılamaya hazırlanmaktadır. Bütün sahiller çok kalabalık olacaktır. Nahlin yatı Dolmabahçe Sarayının karşısında duracak, haşmetli misafir karaya Dolmabahçe'de çıkacak ve Cumhurbaşkanı Atatürk kendisini rıhtımda karşılayacaktır. Atatürk sonra Nahlin yatına giderek Sa Majeste Edward'a iade-i ziyaret edecektir. Gece şehir baştanbaşa donanacak, büyük binaların üzerine Majeste kralın isminin baş harfi olan 'E' harfi ışıklarla yazılacaktır.⁸³

İstanbul halkı İngiltere kralı VIII.Edward'ın ziyaretiyle ilgili olarak coşkulu bir heyecan içindedir.Bu nedenle Galata rıhtımının, köprüünün ve Dolmabahçe'nin fazla kalabalık olmamasına çalışılmaktadır.⁸⁴ Halkın büyük misafire lazım gelen hürmet ve tazimi göstermekle beraber, misafirin dinlenmek maksadıyla seyahat ettiklerini düşünerek kendilerini rahatsız edecek hareketlerden kaçınılması uyarısı yapılmaktadır.⁸⁵ Bu konu ile ilgili bir ayrıntı şöyledir:

Değerli misafire gerekli olan hürmet nasıl gösterilmelidir? İngiliz kralının tabiatını ve huyunu bilen bir İngiliz şu ifadelerde bulunmuştur: "İngiltere kralının takma isimle yaptığı bir seyahat esnasında bekleyeceği en büyük samimiyet, keyfini ve zevkine göre şehir içinde serbestçe dolaşmasına meydan bırakılması ve kendisinin hiç görülmemiş gibi davranılmasıdır. Londra'da kral, halk efradından biri gibi bir lokantaya, bir bara gitmekten zevk alır. Bunun için İngilizler, kendi kendilerine bir nevi etiket kaidesi kurmuşlardır ki, o da yollarda ve kralın gittiği yerlerde, kralı hiç görmemiş gibi davranmalarından ve kralın herkez gibi eğlenmesine meydan bırakılmalarından ibarettir.

Kral burada herkez gibi gezmeyi, mağazalara girmeyi, mesela bir kebabçı dükkanında yemek yemeği hatıra getirebilir. Bütün halk coşku ile veya hürmet eserleri göstermek için arkalarına düşecek olursa, kral üzülür ve bir zevk ve seyahat istirahatinden beklediği fayda ortadan kalkar. Kral Yugoslavya'da bulunduğu sırada, halk o kadar coşku ve taşkınlık göstermiştir ki o zaman kralla beraber olan İngiliz Harbiye Nazırı, kralın kendi haline ve keyfine bırakılması için halka tavsiyelerde bulunulmasını Yugoslav gazetecilerden rica

⁸² Cumhuriyet, 5 Eylül 1936

⁸³ Özdemir, a.g.e., s.108

⁸⁴ Son Posta, 4 Eylül 1936

⁸⁵ Akşam, 4 Eylül 1936

etmiştir. Yunanistan'da halk büyük sevinç göstermiş, fakat kralın üç dört saat civar dağlara yalnız başına gitmesine, dükkanlara girerek kitap, lokum, hatıra türünden şeyler almasına meydan bırakılmıştır.

Kral, pek sevdiği gibi kendi halinde şehirde dolaştığı sırada arkasına düşülmemesini okurlarınıza tavsiye edecek olursanız misafirinizin İstanbul'a ve Türkiye'ye olan seyahatinin zevkli bir iz bırakmasına hizmet etmiş olursunuz.”⁸⁶

C. ZİYARET ÖNCESİNDEKİ SPEKÜLASYONLAR

İngiltere kralı VIII.Edward'ın ziyareti öncesinde kendisi ile ilgili kimi rivayetler söylenmiştir. Bir habere göre, Kral Edward'ın tatilini geçirdiği Nahlin yatı 31 Ağustos 1936 günü öğleden sonra Ege denizinde Euboea adasının yakınında Eurypus kanalındaki bir köprüye çarpmıştır. Yatın baş kısmı hasar görmüş, boyası çizilmiş fakat yat esaslı bir incelemeden sonra Skiathos'a doğru devam etmiştir. Kazanın sebebi, günlük olarak ondört defa değişen kanaldaki hızlı akıntıya bağlanmıştır⁸⁷.

Daily Herald gazetesi Kral Edward'ın Yunanistan'daki deniz tatili esnasında bir su kaynağı yakınında kürek çekerken, yanından motorlu bir botun hızla geçtiğini ve Kral Edward'ın içinde bulunduğu sandalın ters dönmesine neden olduğunu yazmıştır. Kral suya atlamış ve sırlıklam olmuştur. Motorlu kayık çabucak geriye dönmüş ve ıslanan Kral almıştır.⁸⁸ İngiliz Büyükelçiliği Kral VIII.Edward'ın kürek çekerken bir sandaldan suya düşürülmesinin rapor edildiği bu olaydan hiçbir şey duymadığını açıklamıştır. Rapor London Daily Herald'a Atina'dan gelen bir mesajla ulaşmıştır fakat Yunan basınında yer almamıştır.⁸⁹

Öğrenilenlere göre, Londra'dan Yugoslavya'ya ve oradan Yunanistan'a kadar Sa Majesteye refakat eden Harbiye Nazırı M.Duf Cooper Atina'dan Londra'ya dönmüştür. Yunanistan'dan Nahlin yatına kralın bazı hususi dostları binmiştir. Bunların arasında mühim bazı kişilerin de bulunduğu haber verilmektedir.⁹⁰

Muhterem misafirin İstanbul'u ziyaretleri münasebetiyle Scotland Yard polis teşkilatına mensup bazı yüksek memurların İstanbul'a geleceği de bir kısım yabancı basınında yazılmışsa da şehirdeki güvenilir İngiliz kaynaklarında bu haberin bir hayalden ibaret olduğu ve Türkiye

⁸⁶Özdemir, a.g.e., s.134-135

⁸⁷ The New York Times, 1 Eylül 1936

⁸⁸ The New York Times, 3 Eylül 1936

⁸⁹ The New York Times, 4 Eylül 1936

⁹⁰ Cumhuriyet, 1 Eylül 1936

Cumhuriyeti polisine karşı büyük bir emniyet beslemekte olan İngiltere'nin böyle bir tedbir almaya bile ihtiyaç hissetmediği önemle kaydedilmektedir.⁹¹

Söylendiğine göre, kralın gelmesinden önce kendisini korumak için İngiltere Scotland Yard polis teşkilatına mensup memurlar şehre gelmişlerdir. Asılsız olduğu besbelli bir söylenti hakkında bir münasebetle, İngiltere Elçiliğindeki memurlardan biriyle konuşan muhabire denilmiştir ki: "Buraya İngiliz sivil memurlarının geldiği hakkındaki sözler tamamen fantaziden ibarettir. Türkiye Cumhuriyeti polisi böyle tedbirlere lüzum göstermeyecek kadar tam bir güvene sahiptir."⁹²

Kralın Cuma sabahı varacağı İstanbul'dan hangi rıhtımda karaya çıkacağı henüz kesin olmamakla beraber Galata rıhtımından çıkması ihtimali fazladır. Edward'ın buradan otomobil ile İngiliz sefaretine gitmesi ve daha sonra Dolmabahçe Sarayı'na gelmesi ihtimali de vardır. İngiltere Kralı VIII.Edward, İstanbul'da üç gün kalarak istediği gezintileri de yaptıktan sonra Pazar akşamı Viyana'ya geçecektir.

İstanbul'u ziyareti beklenen İngiliz Kralı VIII.Edward'ın seyahati için bazı esaslar tespit edilmiştir. VIII.Edward, önce Seyrisefain rıhtımına çıkması, oradan İngiliz Sefaretine gitmesi ihtimali vardır. Atatürk Edward'ı rıhtımda karşılayacaktır. Edward, özel olarak seyahat ettiğinden şehri ziyareti sebebiyle bir program hazırlanmamıştır. Bu programın, Kralın gelmesinden sonra arzusu üzerine yapılması beklenmektedir.

Bütün gezisini özel olarak yapan Kral kuvvetli bir ihtimale göre, İstanbul'da üç gün kalacak ve bu müddet zarfında Atatürk'ün misafiri olacaktır. Kral İstanbul'a gelirken Çanakkale'ye uğrayarak harp mezarlıklarını ziyaret edecektir. Haber alındığına göre, Salı akşamı Orgeneral Fahreddin'in başkanlığında bir heyet bir torpidoyla Çanakkale'ye gidecek, kralı karşılayacak ve Çanakkale ziyareti esnasında kendilerine rehberlik edecektir. Kralın seyahati özel nitelikte için kendileri için devlet töreni yapılmayacaktır.⁹³

4 Eylül 1936 Cuma günü İstanbul'a gelmesi beklenen İngiliz kralı VIII.Edward'ın Çarşamba günü Çanakkale'ye ulaşacağı zannedilmektedir. Kral Nahlin yatı ile Cuma sabahı İstanbul limanına gelecek, yat Dolmabahçe önünde demirleyecektir. Sanıldığına göre, İngiliz hükümdarı motörle karaya çıkacak, Atatürk misafiri saray rıhtımında karşılayacaktır. İki dost devlet reisi Dolmabahçe Sarayında görüşeceklerdir.⁹⁴

⁹¹ Cumhuriyet, 1 Eylül 1936

⁹² Kurun, 1 Eylül 1936

⁹³ Kurun, 29 Ağustos 1936

⁹⁴ Kurun, 30 Ağustos 1936

İngiltere Kralının İstanbul'da Türkiye Cumhuriyetiyle buluşacağı teyit edilmektedir. Bu ziyaret tarihte ilk defa meydana gelmektedir. Şimdiye kadar hiçbir İngiltere kralı bir Türk devlet reisini ziyaret etmemiştir.⁹⁵

Londra kaynaklı Anadolu Ajansının geçtiği bir haberde Majeste VIII.Edward'ın Türkiye devlet reisiyle bir araya gelmek üzere Yunanistan'dan Türkiye'ye gideceği resmi olarak haber verilmektedir.⁹⁶ Pazartesi günü de İzmir'e hareket etmeleri muhtemeldir. 1 Eylül 1936 akşamı, İzmir vapuruyla hareket eden Başvekil İsmet İnönü'nün İngiliz kralını karşılamak üzere Çanakkale'de kalacağı kuvvetle söylenmektedir.⁹⁷

Kral İstanbul'da kalacağı üç gün boyunca Nahlin yatında ikamet edeceği ve Ayasofya ile diğer tarihi abideleri, müzeleri, şehrin görülecek yerlerini ziyaret edeceği zannedilmektedir.⁹⁸ Kral aynı zamanda Çanakkale'de Truva harabelerini gezecektir. İstanbul'dan hareket ettikten sonra Ayaslug, Bergama'da harabeleri ziyaret etmesi ihtimali vardır.⁹⁹

Kral George'un ölümü münasebetiyle henüz yarım matem tutulmakta olduğu için Kral Edward şerefine İstanbul'da resmi kabul tertip edilmeyeceği de tahmin edilmektedir. Bununla beraber, sefir Sir Percy Loraine tarafından kral şerefine bir çay ziyafeti verilmesi ve bu münasebetle kralın da İstanbul'daki İngiliz kolonisini kabul etmesi ihtimali vardır. Edward'ın, Cumhurbaşkanı ile görüşükten sonra özel bir program hazırlanması muhtemeldir. Kralın Moda'da yapılacak olan deniz şenliklerinde bulunacağı söylentileri üzerine İstanbul'daki İngilizler VIII.Edward'ı yakından görmek üzere şimdiden sandallar ve motörler kiralamışlardır.¹⁰⁰

Ziyaret sonrasında halk arasında yayılan rivayetlerin birinde, VIII.Edward şerefine verilen bir davette bir garson elindeki tabağı düşürünce Atatürk, "Biz insanımızı uşaklık dışında her türlü görev için eğitebiliriz" diyerek özür dilemiştir. Masada bulunanlar Atatürk'ün zekasına hayran kalmışlardır.¹⁰¹ Bir diğerinde, Kral VIII.Edward İstanbul'a gelişinde Tophane iskelesine çıkarken sendeleyip elini rıhtıma dayayınca yine Atatürk, "Endişelenmeyin, memleketimizin toprağı temizdir" demiştir.¹⁰²

⁹⁵ Kurun, 31 Ağustos 1936

⁹⁶ Son Posta, 31 Ağustos 1936

⁹⁷ Son Posta, 2 Eylül 1936

⁹⁸ Akşam, 29 Ağustos 1936

⁹⁹ Akşam, 30 Ağustos 1936

¹⁰⁰ Cumhuriyet, 1 Eylül 1936

¹⁰¹ Patrick Kinross, Atatürk: A biography of Mustafa Kemal, New York: Morrow, London, 1964, s.547

¹⁰² Andrew Mango, Atatürk, Sabah Yayınları, İstanbul, 2000, s.486

İKİNCİ BÖLÜM

İNGİLTERE KRALI VIILEDWARD'IN TÜRKİYE'Yİ ZİYARETİ VE BU ZİYARETİN İÇTEKİ VE DIŞTAKİ YANKILARI A. İNGİLTERE KRALI VIILEDWARD'IN GELİBOLU ZİYARETİ

Gelibolu bölgesi 1915 yılında İngilizlerin ve Türklerin karşı karşıya geldiği Gelibolu Savaşı diye adlandırılan ve çeşitli milletlerden yarım milyon insana mezar olan muharebelerin yapıldığı bir yerdir. Savaşın sonucu hem İngilizler hem de Türkler için çok dramatik olmuş ve unutulması mümkün olmamıştır. Bu yüzden Akdeniz'de yat gezisinde bulunan İngiltere Kralı VIII.Edward, Türkiye'ye gelme kararı verdikten sonra ilk olarak Gelibolu'yu görmek istemiştir.

Kral ve kendisine eşlik eden iki İngiliz torpidosu, 10-19 Ağustos 1936 günlerinde Yugoslavya'da, 20 Ağustos-2 Eylül günleri arasında Yunanistan'da kalmış, 3 Eylül 1936 sabahı Türk karasularında seyretmeye başlamışlardı. Gelibolu Yarımadasında bulunan savaş alanına bir İngiliz kralı tarafından gerçekleştirilmiş ilk ziyaret olan bu tarihi olayın ayrıntıları İstanbul'daki İngiliz konsoloslugu tarafından İngiltere Dışişleri Bakanı Anthony Eden'a gönderilen 12 Eylül 1936 tarihli yazıda kısa bir şekilde yer almıştır: Majesteleri, Lancaster Dükü takma adı ile seyahat ediyordu. Çanakkale Boğazı dışında Adatepe ve Kocatepe adlı iki Türk torpidosu tarafından karşılanan Majeste Edward'ın bulunduğu Nahlin yatı, İngiliz donanmasına mensup Grafton ve Glowworm adlı iki torpidonun eşliğinde önce Suvla'ya ve sonra Seddülbahir ve Kilya'ya demirlemiştir. Kral bu iskelelerde karaya çıkmıştır ve Türk hükümeti tarafından kendisini karşılamakla görevlendirilen General Fahrettin Altay'ın rehberliğinde savaş alanını gezmiştir.¹

3 Eylül 1936 günü İngiltere Kralı VIII.Edward'ı Gelibolu'da karşılayan ve Kralın bölgeye yaptığı tarihi ziyarette yanında bulunan Orgeneral Fahrettin Altay, yıllar sonra basılan anılarında, 1 Eylül 1936'da bir emir aldığını ve İngiltere Kralı VIII.Edward'ın, Nahlin yatı ile ve değişik isimle İstanbul'a gelerek, yolda Çanakkale muharebe sahasını gezeceğini yazmaktadır. İki torpido ile oraya gidilerek VIII.Edward karşılanacak ve muharebe sahası gezdirilecektir. Fahrettin Altay, Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale'de Arıburnu cephesinde Kolordu Kurmay Başkanı, şimdi de Gelibolu bölgesinin komutanı olduğu için bu görevi almıştır. Altay'ın yanına iki de tercüman gönderilmiştir. İngiliz

¹ Özdemir, a.g.e., s.85

Sefarethanesinden Mr.Woods ve Çanakkale İngiliz Mezarlıkları Direktörü de beraber bulunacaktır. Kocatepe ve Adatepe torpidoları ile Çanakkale'ye hareket edilmiştir. Orada bir gün kalınarak yapılan hazırlıklar gözden geçirildikten sonra sabaha karşı Boğaz dışına çıkılmıştır, yanlarında bir de güzel çelenk vardır.²

2 Eylül 1936 günü İngiltere Kralı VIII.Edward'ı karşılamakla görevlendirilen Orgeneral Fahrettin Altay, Adatepe destroyeri ile Çanakkale'ye gelmiştir. Adatepe'ye Kocatepe destroyeri de refakat etmektedir. Fahrettin Altay'ı getirmekte olan Adatepe limana girer girmez vali ve kumandan destroyere giderek kendilerine hoş geldiniz demişlerdir. VIII.Edward, yarın sabah (3 Eylül) Boğaz dışında Türk destroyerleri tarafından karşılanacak ve Seddülbahir'de karaya çıkarılacaktır.

İngiltere Kralı VIII. Edward'ı karşılamakla görevlendirilen Orgeneral Fahrettin Altay'ın bulunduğu Adatepe destroyeri ile ona refakat etmekte olan Kocatepe destroyeri, 3 Eylül sabahı saat sekizde İmroz açıklarında bulunuyorlardı. O dakikalarda da VIII.Edward'ın bulunduğu Nahlin yatı ile yata refakat etmekte olan H-89 ve H-92 destroyerleri ufukta gözük müştür.³

1- SUVLA LİMANINDA

İngiltere Kralı VIII.Edward, Suvla Limanı açığında yavaş yavaş ilerlemektedir. Kralı karşılamakla görevlendirilen Altay, 3 Eylül sabahı güneş doğarken Bozcaada'nın kuzey açıklarına doğru ilerlemektedir, on mil kadar ileriden üç beyaz geminin gelmekte olduğu haber verilmiştir. Bütün başlar ve dürbünler Krala çevrilmiş bulunuyordu. Altay ve yanındakiler son derece heyecanlıdır. Çünkü beş yüz milyonluk İngiliz devletinin genç ve büyük hükümdarı yaklaşmaktadır. Anadolu kıyılarından yükselen Şarkın parlak güneşi Nahlin'i parlatmaya başlamıştı. Açık mavi renkli iki torpido muhribi de onu takip etmekteydi.⁴

Kral VIII. Edward'ın yatı, saat yedibuçuğa doğru İmroz'a yakın, savaş izlerini taşıyan Gelibolu'nun ufuğunda Adatepe ve Kocatepe adlı Türk destroyerleri tarafından karşılandı.⁵

Nahlin hafif bir seyir ile yol almaktaydı. Destroyerler tam saat sekiz buçukta prova hattı nizamında Nahlin yatının yanından aykırı seyirle geçmiş ve gemilerin sancak

² Altay, a.g.e., s.483

³ A.T.,aynı yer, No:32, s.31

⁴ Altay, a.g.e., s.483-484

⁵ The NewYork Times, 4 Eylül 1936

tarafında çimavira (tek tek sıralanmak) yapmış olan Türk denizcileri Sa Majeste'yi üç defa 'yaşa' diye selamlamıştır. Bu tören esnasında gemiler direklerine İngiliz bandırasını çekmişlerdir.⁶

Nahlin yatı önde ve onu takip eden H-89 ve H-92, Adatepe ve Kocatepe destroyerleri prova hattı İngiltere Kralı VIII.Edward'ın biraz sonra Türk topraklarına ayak basacağı Seddülbahir'e doğru yol almaktadırlar.⁷

Türk gemileri durarak cephe aldı, askerler güverteye dizildiler ve Nahlin Yatı ve beraberindeki iki İngiliz destroyeri yaklaştıkları sırada bando, İngiliz Milli Marşını çalmaya başladı. Gemiler geçtikten ve selamlara karşılık verildikten sonra onları takibe koyularak, beşli bir kafilde Anafartalar'ın Suvla limanına doğru yol alınmaya başlandı. Türk Kolordusu İngiliz Komodoruna emirlerinde olduklarını telsizle bildirerek limanda demirledi. Kumandanlar arasında kısa bir görüşmeden sonra, motorla Nahlin'e gidildiği zaman sarı saçlı, genç görünümlü hükümdar, Türk heyetine gülümseyerek bakıyordu. Heyet, sivil giyinmiş yaveri tarafından yukarı çıkarılıp kendilerine takdim edildiğinde oldukça nazik bir şekilde kabul edildi. VIII.Edward, 42 yaşlarında olmasına rağmen 10 yaş daha genç görünüyordu. Atatürk'ün hürmetleri Orgeneral Altay başkanlığındaki heyet tarafından İngiltere Kralı'na arz edildikten ve resmi sözlerden sonra Kral, Çanakkale Savaşı'nda İngilizlerin karaya çıktıkları yerleri dürbünle ve haritaya bakarak inceledi. Yanında kendi yaşlarında üç kişiden başka kimse görünmüyordu. Gemilerin demir alarak Seddülbahir'e doğru hareketleri sırasında Türk heyetine ikram edilen kokteylin kristal bardaklarından biri yere düşüp kırıldı. Kral 'Uğurdur' dedi.⁸

Saat sekizde Orgeneral Fahrettin Sinop motoru ile Nahlin yatına gitti.⁹ Saat dokuzda ise Suvla Limanı önünde bulunuyorlardı. Nahlin biraz durdu. Adatepe ile H-89 yatın iskele ve sancağında yer aldılar. General Fahrettin Altay, Nahlin'e geçerek büyük misafir İngiltere Kralı Majeste Edward'ı selamladı.¹⁰ Fahrettin Altay ile birlikte Kralın yatına Bülent Uşaklıgil ve Emin çıktılar. Majeste gri renkli bir elbise giyiyordu.¹¹

Kral, Orgeneral Fahrettin'in Almanca konuştuğunu görünce çok memnun oldu ve kendisiyle Almanca konuşmaya başladı. İngiltere Kralı bir Almandan farksız olarak Almanca konuşuyordu.¹²

⁶ Cumhuriyet, 4 Eylül 1936

⁷ A.T., aynı yer, No:32, s.31

⁸ Altay, a.g.e., s.484

⁹ Kurun, 4 Eylül 1936

¹⁰ Son Posta, 4 Eylül 1936

¹¹ Cumhuriyet, 4 Eylül 1936

¹² Akşam, 4 Eylül 1936

Bundan sonra General Fahrettin Altay yatta olduğu halde sahil boyunca yola devam edilmiş ve harp gemileri yatı prova hattında takip ederek Kocatepe deresi önüne geldiği zaman Nahlin süratini kesmiş, H-89 ile H-92 iskelede, Adatepe ile Kocatepe de sancakta yer almışlardır.¹³

Bütün gemilerde herkes selam halindedir. Burada Genel Harpte batmış olan Triumph zırhlısında ölen İngiliz denizcilerinin hatırasını anmaktadırlar. Adatepe'deki deniz mızıkasının çaldığı marş ile bayraklar yarıya indiği halde yarımadanın güzel kıyılarını yalayan mavi sular üzerine Türk denizcileri muhteşem bir çelenk bıraktılar. Nahlin yatı önde ve onu takip eden H-89 ile H-92 ve Adatepe ile Kocatepe destroyerleri prova hattı nizamında Seddülbahir'e vardılar.¹⁴

Seddülbahir'e doğru yola devam ederken torpidolar kumandanından gelen bir mesajı gemi süvarisi İngiliz hükümdarına gönderdi. Mesajda Türk gemicileri VIII.Edward'dan biraz sonra Kabatepe açıklarında Kralın yatının 1915 harbinde Alman denizaltı gemisinin torpili ile batan Triumph'un üstünden geçtiği zaman bir dakika durmasına müsaade etmesini rica ettiler. Bu suretle Türk denizcileri İngilizlerin şanlı hatıralarını denize bir çelenk atma merasimi yaparak anacaklardı.Yapılan bir törenle Çanakkale'nin sarı kırmızı çiçeklerinden yaptırılıp getirilen çelenk denize atıldı. Herkes saygı duruşuna geçti, bando İngiliz ve Türk marşlarını çaldı, sancaklar inip çıktı. Kral sakin, vekar dolu derin bir saygı ile dimdik duruyordu ve 'Çok güzel düşünölmüş bir hareket' sözleri dudaklarından dököldü.¹⁵ Bu esnada, Kral elinde bulunan çok mükemmel bir fotoğraf makinesiyle resim alıyor, aynı zamanda dürbünle etrafı seyrediyor, Çanakkale harbi hakkında Orgeneral Fahrettin'den harita üzerinde izahat alıyordu. Kral kendisine verilen açıklamayı büyük bir ilgi ile dinliyordu. Bundan sonra, Nahlin yatı önde, iki İngiliz torpidosu arkada, bunların arkasında da Kocatepe ve Adatepe muhripleri olduğu halde saat 11:50'de Seddülbahir önüne gelindi.¹⁶

2- ANZAK KOYU VE SEDDÜLBAHİR ZİYARETİ

İngiltere Kralı VIII.Edward Gelibolu ziyareti esnasında Arıburnu önünden geçerken burasını yakından inceledi. İngilizlerde burasının adı Anzak'tır. Nahlin yatında

¹³ A.T.,aynı yer, No:32, s.31

¹⁴ Son Posta, 4 Eylül 1936

¹⁵ Altay, a.g.e., s.485

¹⁶ Akşam, 4 Eylül 1936

güvertedeki masalardan birisi üzerinde bulunan ve her biri İspanya haritasının bir parçasını gösteren tahtadan birçok parça yer alıyordu. VIII. Edward, deniz seyahati esnasında bu parçaların ancak 15 günde birleştirilebildiğini yatta bulunanlara ifade etmiştir.

Seddülbahir’de İngilizlerin ilk ihraç hareketini yaptıkları yerin tam üstüne, iskelenin karşısına Türk ve İngiliz bayraklarıyla süslenmiş bir tak kurulmuştu. İhraç hareketinde ve Çanakkale muharebesinde bulunan eski muharipler büyük misafiri görmek için kfile kfile Seddülbahir’e gelmişlerdi. Kralın çıkacağı yerde büyük muharebeden kalmış mermiler ve pek çok harp enkazı vardı. Nahlin yatının yanaşacağı iskele önünde muharebelerde batmış bir İngiliz zırhlısının iskeleti vardı. Daha ilerideki İngiliz ve Türk siperlerine Türk siperi, İngiliz siperi diye İngilizce levhalar asılmıştı.¹⁷

İskele cihan harbinden kalmış enkaz doluydu ve bu yüzden de yanaşmak oldukça zordu. Birçok İngiliz mezar vazifesi yaptıktan sonra köprülük hizmeti gören o meşhur River Klayd gemisinin su içinde kalmış enkazının Krala bir zarar vermemesi için Türk denizcileri bu enkaz arasında eğri büğrü bir yol yapmışlar ve bunu iki taraflı küçük flamalarla işaretlemişlerdi, Kral Edward’ın motörü de bu yoldan geçmiştir.¹⁸

Seddülbahir’deki iskelede sade fakat çok güzel bir tak kurulmuştu. Takın üzerinde kırmızı zemin üzerine işlenmiş Türk-İngiliz bayrakları gerilmişti, etrafı çam dallarıyla süslenmişti. İskelenin iki tarafına dizilmiş olan direklerde İngiliz ve Türk bayrakları yanyana dalgalanıyordu. Büyük misafirin geleceğini haber alan Seddülbahir köylüleri daha sabah erkenden iskele önünde toplanmışlar, Çanakkale Valisi Nizamettin, General Hüsnü Kalkış erkenden Seddülbahir’e gelmişlerdi. Nahlin yatıyla, torpidolar iskele sığılık olduğundan, açıkta demirlediler.¹⁹

Nahlin burada demirleyince Kral Grafton motörüne bindi, yanına İngiliz Mezarlıklar Komisyonu Reisi Velington’u aldı. Evvela Orgeneral Fahrettin’i getiren Sinop motörü ve sonra Grafton motörü iskeleye yanaştılar. Kral, hahılar ve Türk-İngiliz bayrakları ile süslenmiş olan Seddülbahir iskelesine çıktı.²⁰ Yüzlerce insan sahilde toplanmıştı. Yat görünür görünmez ‘Yaşa’ sesleri yükseldi. Majeste Sekizinci Edward saat tam onbiri sekiz dakika geçe Seddülbahir’de Türk toprağına ayak basmıştır. Bu dakikada halkın tezahüratı coşkun bir dereceyi bulmuş, her taraftan ‘Yaşa’ sesleri yükselmiştir.

¹⁷ Akşam, 4 Eylül 1936

¹⁸ Altay, a.g.e., s.485

¹⁹ Cumhuriyet, 4 Eylül 1936

²⁰ Kurun, 4 Eylül 1936

Majeste Kral Seddülbahir’de General Hüsnü Kalkış ve vali tarafından derin bir saygı ile karşılanmıştır.²¹

Kral arzu ettiği takdirde öğle yemeğinin Seddülbahir’de yenmesi için gerekli hazırlık yapılmış, Bozcaada’dan istakozlar, Ezine’den keklikler ve çavuş üzümleri getirilmiştir. Seddülbahir’de bir süvari müfrezesi Kralı karaya çıkınca karşılamıştır.²² Bu arada Bozcaada’dan gelen bir heyet Krala adanın nefis şaraplarından ve üzümlerinden hediye etmiştir.²³

Dünyanın en şık erkeği olarak tanınan Kral Edward, sırtında son derece şık, çizgili kurşuni bir elbise ile motörden çıktı. Elinde yine bir fotoğraf makinesi ve dürbün, başında siyah çizgili beyaz bir deniz kasketi vardı. Kahverengi podosüet bir iskarpin giymişti. Gömleği kurşuni idi. Boynunda gayet sade bir kravat vardı. Yan ceplerinde beyaz keten bir mendil taşıyordu. Kralı karşılamaya gelen eski muhripler, köylüler: ‘Hoş geldin, yaşa...’ diye bağırıyorlar. Kral şapkası elinde son derece nazik bir tavırla karşılık verdi.²⁴

Hazırlanan program gereğince Sa Majeste önce Seddülbahir’deki mezarlıkları ziyaret edecekti. Kendisine ve yanındakilere tahsis edilmiş olan otomobiller sabahleyin erkenden Maydos’tan Seddülbahir’e gönderilmişlerdi. Bunların arasında Atatürk’ün açık ve kapalı iki otomobili bizzat Sa Majeste’nin emrine verilmişti.²⁵ Kral iskelede bekleyen vali Nizamettin Bey ve kumandanın ellerini sıkıp İngiliz ve Türk bayrakları ile süslenmiş olarak Atatürk’ün gönderdiği otomobilleri iyice inceledikten sonra kapalı olanı tercih etti, Fahrettin Altay’ı yanına, mezarlıklar müdürünü de karşısına aldı, şoförün yanına da iki sivil polisten biri atlayıverdi.²⁶ Büyük misafiri, maiyetindeki lordlarla karşılayıcıları ve gazetecileri taşıyan otomobiller takip ediyordu.²⁷ Kral, İngiliz Mezarlıkları Reisine camı açtırdı, çünkü otomobilin rüzgar almasını arzu ediyordu.²⁸

3- İNGİLİZ MEZARLIĞINI ZİYARET

İlk önce hep beraber Seddülbahir’de bulunan İngiliz Mezarlığına gidildi. Kral burada şapkasını çıkardı. Siyah gözlüğünü takarak birer birer mezarların üstündeki isimleri okudu. Kral bütün mezarları gözden geçiriyor ve orada Mezarlıklar Komisyonu

²¹ Son Posta, 4 Eylül 1936

²² Akşam, 3 Eylül 1936

²³ Son Posta, 4 Eylül 1936

²⁴ Akşam, 4 Eylül 1936

²⁵ Cumhuriyet, 4 Eylül 1936

²⁶ Altay, a.g.e., s.486

²⁷ Cumhuriyet, 4 Eylül 1936

²⁸ Akşam, 4 Eylül 1936

Reisi Velington'dan açıklama alıyorlardı.²⁹ Mezarlıklarda Çanakkalelilerin evvelce koydukları bir çelenk görölüyordu. VIII.Edward burada bir süre kaldı.³⁰ Seddülbahir tepeleri, İngiliz mezarlık ve abideleri gezildiği sırada Kral nezaket göstererek, 'Fotoğraf çekmeye müsaade var mıdır? Malum ya buraları artık müstahkem mevkidir' deyince, Orgeneral Altay da 'Haşmetmeap, herşey emrinizdedir, Zatı Şahaneleri için yasak bahis konusu olamaz, ' dedi.³¹

İngiltere Kralı VIII.Edward, mezarlıklardan çıkarken fotoğraf muhabirlerinin resim almalarına izin vermiştir.³² Mezarlıkların iyi bakılmış olmasından dolayı memnuniyetini belirten ve mezarlıklar heyeti reisini bizzat kutlayan VIII.Edward, buradan diğer mezarlıklara giderek ziyaret etmiştir.³³ Kral, General Fahrettin Altay ile Almanca konuşmuştur.³⁴ Bu konu ile ilgili Fahrettin Altay anılarında kendisi ile ilk görüştüğünde biraz Fransızca bildiğinden arasına tercümanları bırakarak Fransızca konuştuklarını ve daha sonra Krala çok az Almanca bildiğini söyleyince Kralın Almanca konuşmayı daha çok sevdiğini söylediğini anlatmaktadır.³⁵

Kral VIII.Edward Seddülbahir'e döndüklerinde, burada kendisini selamlayan ve alkışlayan köylülerin selamlarına karşılık verdikten sonra tekrar motörle yatına geçti. Orgeneral ve maiyetindeki karşılayıcı heyet de torpidolara bindiler.

4-TEKETEPE, KİRTE KÖYÜ VE ALÇITEPE ZİYARETİ

Teketepe kuzeyindeki küçük kumsal Kral VIII.Edward'ı bir hayli ilgilendirmiştir. İngilizler buraya X kumsalı adını koymuşlardı. Çanakkale Savaşı'nda ilk anda buraya çıkabilen İngiliz kuvvetleri bu başarıya rağmen nedense ilerleyememiş, duraklamışlardı. Fahrettin Altay Teketepe ile ilgili olarak Krala: 'Haşmetmeap bu noktada iki hatalı hareket çarpışmıştı. Kaybeden Türk tarafı oldu. Teketepe'yi savunan Türkler buraya çıkıldığını görünce arkamız kesiliyor diye vaktinden evvel çekildiler. İngilizler de ilerlemediler, Türkler ise durabilirlerdi.' diye söyledi. Kralın Altay'a cevabı şu oldu: 'İngilizler ilerleseydi hakikaten savunanların arkası kesilmez mi idi?'³⁶

²⁹ Akşam, 4 Eylül 1936

³⁰ Cumhuriyet, 4 Eylül 1936

³¹ Altay, a.g.e., s.486

³² Cumhuriyet, 4 Eylül 1936

³³ Son Posta, 4 Eylül 1936

³⁴ Kurun, 4 Eylül 1936

³⁵ Altay, a.g.e., s.488

³⁶ Altay, a.g.e., s.486

Kirte Koyu³⁷’nda bir köylü kafilesine rastlayan Kral hemen kfileyi durdurttu, kendileri ile konuştu. Sarışın çok güzel bir kızın ve köylülerin resimlerini çekti. Daha sonra harp sahası dolaşıldı.³⁷ Harp sahasını inceleyen Krala harita üzerinden izahat verildi.³⁸ Muharebe meydanının dolaşılması sırasında Kral buraları bir uzman asker gözü ile inceliyordu, mezarlıkların arasında dolaşarak mezar taşlarındaki yazıları sahiplerini araştırıyor, krokileri araziye tatbik ediyor, bir uzman gözüyle her tarafı inceliyordu. Savaşta donanma atışıyla harap olan Kirte köyünün enkazı arasında adım adım dolaşıyor ve buraya Romanya’dan yeni gelen göçmenler için yapılan evlere bakıyor, toplanan çocukları okşuyor, fotoğraflarını çekiyordu.³⁹

Kral Kirte köyünde harpten yıkılmış olan evlerin önünde durdu. Bu harp harabesinin önünde, bir büyüklük anıtı karşısında olduğu gibi, şapkası elinde, saygılı bir vaziyette duruyordu. Yanında çocuğu bulunan oldukça yaşlı bir adamın hayatını merak etmişti. Sordurttu: ‘Siz buralı mısınız?’ ‘Hayır, muhacirim.’ ‘Nereden geldiniz?’ Adam memleketini söyledi. Kral, ‘Burada dövüştünüz mü?’ ‘Evet’ dedi. ‘Kanlısirt’ta ihraç hareketlerinde bulundum.’ Kral, derhal sordu: ‘Adınız nedir?’ ‘Ahmet Çavuş’. Kral biraz daha konuştuktan sonra, ‘Good-bye Ahmet Çavuş’ dedi.⁴⁰

Bu arada Kral gözlerini Alçıtepe’den ayıramadı. Buraya bakışlarındaki hüznün açıkça göze çarpıyordu. Tepe buradan insana oldukça yakın gözükmekteydi. Muazzam İngiliz ve Fransız ordusu bu yakın mesafeyi aşamamış ve aylarca bir tepeye hasretle bakıp kanlarını akıttıktan sonra çekip gitmişlerdi.⁴¹

5- İNGİLTERE KRALI VIII.EDWARD’IN SIĞINDERE VE KİLYA İSKELESİNE YAPTIĞI ZİYARET

Kral VIII.Edward, Kilya iskelesini ziyaret etmeden önce Kirte köyünün batısındaki sırtları da dikkatli bir şekilde inceledi ve arkadaşları ile konuştu. Bu sırtların arkasında İngilizlerin Y kumsalı adını koydukları Sığındere bulunmaktadır. Birinci Dünya Savaşı’nda buraya çıkan İngiliz kuvvetleri kendilerinden çok az kuvvette küçük bir Türk müfrezesinin karşı hücumunda alelacele gemilerine çekilmeseydiler de biraz dayansaydılar savaşın devamı belki de başka şekle girebilirdi.

³⁷ Akşam, 4 Eylül 1936

³⁸ Kurun, 4 Eylül 1936

³⁹ Altay, a.g.e., s.487

⁴⁰ Akşam, 5 Eylül 1936

⁴¹ Altay, a.g.e., s.487

Kralın bölgede gezintisi esnasında Kralın yaveri Türk heyetine yavaşça: ‘Acaba buradan otomobillerle doğruca Arıburnu’na (Anzak) gidilse olmaz mı?’ diye sordu. Yaver ziyaret esnasında güç bir mesele ile karşılaşmaktan çekiniyordu. Çünkü Seddülbahir’e dönünce vapura binilecekti, vakit de yemek vaktine rastlıyordu. Fahrettin Altay’ı da yemeğe davet etmek gerekiyordu, bu ise hiç uygun olmayan bir durum olacaktı. Kral sofrası ne kadar demokratik olsa da yine bir yabancı misafire karşı özel bir dikkat gerekecekti. Bu Kralın hazırlıksız olduğu bir durumdu. Bunun üzerine Altay saatin bire geldiğini, Majestenin yorulduğunu, daha bir saat kötü yollardan gitmek ve bir saatten fazla da dolaşmak gerekeceğini, bu sebeple programlarını başka türlü yaptıklarını Krala söyleyerek Seddülbahir’e dönmeyi, Majeste’yi vapurda yalnız bırakmayı ve herkesin kendi vapuruna giderek temizlenmesinden sonra tekrar Boğazı görmeyi ve Boğazı bekleyen askerlere görünmeyi teklif etti. Ve Majestenin nasıl istiyorsa öyle yapılacağını yalnız Çanakkale önünde biriken halk ve askerlerin hürmetlerini kendilerine göstermek fırsatından onları mahrum bırakmazlarsa kendisine çok müteşekkir olacaklarını söyledi. Bu program memnuniyetle kabul edilince Seddülbahir’e varıldı. Yolda ise mezarlıklar memurunun çok yakında bulunan Fransız mezarlığına uğrama teklifini Kral kabul etmedi, yola devam edildi.⁴²

İngiltere Kralı VIII.Edward saat bir buçukta Seddülbahir’e dönerek aynı motöre bindi ve yatına gitti.⁴³ Majeste Kral öğle yemeğini de yatta yedi.⁴⁴ Kral Edward biraz istirahatten sonra yatıyla Boğazda bir gezinti yaptı. Yata torpidolar da refakat ediyordu.⁴⁵ Seddülbahir’i ziyaretlerinden sonra yatına dönen Kral, aynı samimi tezahüratla uğurlanmıştır.⁴⁶

Saat 14’te Nahlin ile ona refakat etmekte olan İngiliz ve Türk deniz kuvvetleri Çanakkale’ye doğru yol almaya başlamış bulunuyorlardı. Saat 14.30’da Boğaza girilmekte idi.⁴⁷ Nahlin, grandi direğinde İngiliz Donanması Büyük Amiral Forsu önde gidiyordu. Onu prova hattında H-89, H-92 takip etmektedir. Adatepe ile Kocatepe borda nizamında Büyük Misafirin Çanakkale boğazını geçmekte olan bu haşmet ve mevkibine refakat etmektedir.⁴⁸ Yat Boğazdan ilerlerken sahillere yığılmış olan binlerce halk muhterem misafir büyük Kralı candan alkışlarla selamlıyordu. Nahlin yatı Çanakkale önlerine

⁴² Altay, a.g.e., s.487-488

⁴³ Kurun, 4 Eylül 1936

⁴⁴ Son Posta, 4 Eylül 1936

⁴⁵ Kurun, 4 Eylül 1936

⁴⁶ A.T.,aynı yer, No:32, s.32

⁴⁷ Cumhuriyet, 4 Eylül 1936

⁴⁸ A.T.,aynı yer, No:32, s.32

varınca orada bulunan Berk torpidosu ve kaledeki bataryalar yirmi birer pare top atarak Sa Majeste'yi resmen selamladılar.⁴⁹ Selam toplarına Krala refakat eden İngiliz torpidoları mukabele etmişlerdir.⁵⁰ Nahlin yatı da bayrak çekmek suretiyle bu selama karşılık verdi ve Kilye'ye doğru ilerledi. Kilye iskelesi Türk ve İngiliz bayraklarıyla çok güzel bir şekilde süslenmişti. Ayrıca bir de güzel tak kurulmuştu. Çanakkale'de bulunan İngiliz kolonisi de Sa Majeste'yi selamlamak için buraya gelmiş bulunuyordu.⁵¹ Saat 15.30'da Nahlin ve refakatindeki İngiliz, Türk deniz kuvvetleri Maydos yakınındaki Kilye koyuna demirlediler. Majeste burada yatlarından ayrıldı.⁵²

VIII.Edward, motörle iskeleye çıktı.⁵³ İskele kıymetli yerli halılarla bezenmişti. İskelede toplanan binlerce halk muhterem misafiri şiddetli alkışlarla ve yaşa sesleriyle karşılamıştır. Bu sırada selam topları atılmış, halkın tezahüratı son dereceyi bulmuştu.⁵⁴ Kral Sekizinci Edward'ı yakından görebilmek için Çanakkale'den olduğu kadar civar kasaba ve köylerden de gelen kalabalık bir halk kütlesi buraya birikmişti.⁵⁵ Çanakkaleliler buraya motörlerle geçmişlerdi. Halk Kral'a çiçekler takdim ediyordu.⁵⁶ Bu esnada elinde bir buketle ilerleyen minimini bir Türk kızı Kralın önünde eğilerek: 'Hoş geldiniz Sir!' dedi ve buketi uzattı. Sa Majeste teşekkür ederek buketi aldığı sırada elinde bir buketle bir de küçük İngiliz kızı ilerledi. Kral bu buketi de alarak küçük kıza iltifat etti.⁵⁷

Majeste Sekizinci Edward Türk karasularına girdiğinden beri Türkiye halkının pek samimi hisleriyle karşılaşmış ve bunu bizzat kendileri de belirtmişlerdi. Bütün Çanakkale sabahleyin erkenden yatağından fırlayarak Büyük Kralı karşılamağa hazırlanmıştı. Avcılar Krala takdim etmek için keklik avlarken, balıkçılar da barbunya balıkları ve istakozlar tutuyorlar, çiftçiler gözbebekleri gibi dikkat ve itina ile yetiştirdikleri üzümü Majeste'nin çıkacağı yere getiriyorlardı.⁵⁸ Bu sırada Bozcaada'dan gelen bir heyet Kral'a adanın nefis şaraplarından ve üzümlerinden hediye etmiştir.⁵⁹

Majeste Sekizinci Edward gri çizgili bir elbise giymişti. Başında bahriye kasketi vardı. Ayrıca bir fotoğraf makinesi, bir de dürbün taşıyordu. Otomobillerle yeni oluşturulan Kirte köyüne vardıkları esnada köylüler tarafından şiddetli alkışlarla

⁴⁹ Cumhuriyet, 4 Eylül 1936

⁵⁰ Son Posta, 4 Eylül 1936

⁵¹ Cumhuriyet, 4 Eylül 1936

⁵² A.T.,aynı yer, No:32, s.33

⁵³ Cumhuriyet, 4 Eylül 1936

⁵⁴ Son Posta, 4 Eylül 1936

⁵⁵ A.T.,aynı yer, No:32, s.33

⁵⁶ Kurun, 4 Eylül 1936

⁵⁷ Cumhuriyet, 4 Eylül 1936

⁵⁸ Son Posta, 4 Eylül 1936

⁵⁹ Altay, a.g.e., s.489

karşılandılar. Bundan çok memnun olan Kral, köylülere iltifat etti ve birçok fotoğraflar aldı.⁶⁰ VIII.Edward, daha sonra beraberinde Orgeneral Fahrettin Altay olduğu halde Atatürk'ün kendisine tahsis ettiği otomobile binerek alkışlar arasında İngiliz mezarlıklarına doğru hareket etti.⁶¹

6- İNGİLTERE KRALI VII.EDWARD CONKBAYIRI, MEHMETÇİK ANITI VE MERKEZTEPE'DE

VIII.Edward, bundan sonra otomobille bu sahadaki İngiliz mezarlığını, Conk Bayırı'nı ve buradaki Mehmetçik Abidesini ziyaret etmiştir.⁶² Mezarlıklarda daha önce Çanakkaleliler adına konulan bir çelenk vardır. Çelengin üstüne 'Eski Düşmanlarımızın Aziz Hatırasına' diye yazılmıştır. Kral, burada bir süre kalmış ve mezar taşlarındaki isimlere bakmıştır.

Edward burada şapkasını çıkardı. Siyah gözlüğünü takarak birer birer mezarların üstündeki isimleri okudu. Kral bütün mezarları gözden geçiriyor ve orada İngiliz mezarlıklar komisyonu reisi Millington'dan açıklama alıyordu. Kral mezarları gezerken, bir yandan da Orgeneral Fahrettin Altay Krala Almanca açıklamalarda bulunuyordu.⁶³ İngiltere Kralı Sekizinci Edward, Kilye'den daha sonra hareket edip Arıburnu'na varışında Orgeneral Fahrettin Altay kendisine harp safahatı hakkında açıklama yapmıştır. Kanlısirt'ta ve Tekçam'da başlayan ve harpten kalmış bazı yeraltı yolları ve üç metreyi geçmeyen siperler hakkında yapılan açıklamadan sonra Mehmetçik Abidesine varılmış ve Kral'ın abidede bulunduğu tarihi vaziyet Akademi Sineması tarafından tespit edilmiştir.⁶⁴ Kral Edward Kilye'den otomobile binerek Conkbayırı'na gitmiştir. Conkbayırı'ndaki harp sahasını gezmiş ve burasını incelemiştir.⁶⁵ Orgeneral Altay'dan savaşın nasıl meydana geldiğine ait uzun ve ayrıntılı bilgi almıştır. Kral Edward bütün izahatı büyük bir dikkat ve ilgi ile dinlemiştir.⁶⁶

Burada Atatürk'ün Conkbayırı'ndaki kahramanlıkları takdir ile anılmıştır. '10 Ağustos 1915' gününün hatırası düşünülmektedir. Topraklardaki Türk ve İngiliz kanından

⁶⁰ Son Posta, 4 Eylül 1936

⁶¹ Cumhuriyet, 4 Eylül 1936

⁶² A.T., aynı yer, No:32, s.33

⁶³ Akşam, 4 Eylül 1936

⁶⁴ A.T., aynı yer, No:32, s.33

⁶⁵ Kurun, 4 Eylül 1936

⁶⁶ Cumhuriyet, 4 Eylül 1936

yetiştiginden şüphe olmayan otlardan koparılarak iki millet temsilcileri burada birbirlerine karşı yaptıkları yanlışlıkları hatırlamaktadırlar.⁶⁷

Orgeneral Fahrettin Altay yedi ve sekiz Ağustos günlerinde Türk ordusunun düştüğü güç vaziyeti açıklamış ve Atatürk'ün kumandayı eline aldıktan sonra Türk tarafında meydana gelen olumlu gelişmeleri, karşı tarafın Conkbayırı'nı elden kaptırmakla savaşı nasıl kaybettiğini Krala izah etmiştir. Atatürk'ün taarruzu başarıyla yönettikten sonra Conkbayırı'nda muhabereyi nasıl idare ettiğini Edward'a anlatan Altay, tepede İngiliz siperlerinde hala kuvvet dururken taarruzlarında kendini tutamayan Türk askerlerinin gerilerinde kalan düşman kuvvetlerini de dikkate almayarak nasıl ilerlediklerini ayrıntılarıyla açıklamıştır. Atatürk'ün yüksek şahsiyetini bu millete bağışlayan saatine kurşun isabet eden yeri ve halen meclis ikinci başkanı bulunan Nuri Conker'in bugün duran betondan yapılmış cesaret siperini göstermiştir. Kral VIII.Edward da Conkbayırı muharebelerinin harbin esas sonucuna ne kadar önemli etki yaptığını takdir etmiştir.⁶⁸

Bu olay Türkiye Tarihi için önemli bir dönüm noktasıdır. Mustafa Kemal'in adı bu olay ile duyulmuştur. Mustafa Kemal, 'Anafartalar Kahramanı', 'İstanbul'u Kurtaran Kahraman' ünvanıyla tanındıktan sonradır ki, İstiklal Savaşı'nda Türk Milleti ona güvenmiş ve peşinden gelmiştir.⁶⁹

Kral VIII.Edward önce İngiliz mezarlığını, sonra Türk şehitliğini gezmiştir. Türk şehitliğine giderken Kral büyük bir hürmet duygusu taşıyordu. Kapıdan içeri girer girmez şapkasını çıkardı ve abideye kadar yavaş yavaş yürüyerek durdu, abideyi selamladı.⁷⁰ Son derece hürmetkar bir tavırla güzel bir çelenk koydu. Bir aralık Kral, Orgeneral Fahrettin'e Almanca: 'Sizden bir şey rica edeceğim, abide önünde fotoğrafınızı almak istiyorum' dedi. Orgeneral Fahrettin Altay, derhal Mehmetçik Abidesi'nin önünde durdu. Kral çok kısa bir zamanda resmi alarak fotoğraf çekmekteki ustalığını gösterdi ve teşekkür etti.⁷¹ Bu esnada, adlarına Mehmetçik Abidesine çelenk konulurken Kral Sekizinci Edward Türk şehitlerini andı.⁷² Oradan ayrılırken kendisine ayrılan Atatürk'ün otomobillerini inceledi ve bu nezaket eserinden ayrıca memnun oldu.⁷³

⁶⁷ Altay, a.g.e., s.489

⁶⁸ A.T.,aynı yer, No:32, s.33

⁶⁹ Özdemir, a.g.e., s.100

⁷⁰ Kurun, 4 Eylül 1936

⁷¹ Akşam, 4 Eylül 1936

⁷² Cumhuriyet, 4 Eylül 1936

⁷³ A.T.,aynı yer, No:32, s.33

Majeste harp sahasını gezdikten sonra, Meçhul Asker Anıtı'ndan dönerken, Çanakkale harbine katılan ve refakatinde bulunan İngiliz eski muharıpleriyle konuşmuş, Çanakkale harbinde bulunup da nasıl sağ kaldıklarına hayret ettiğini söylemiştir. Kral bu eski muharıplerin ayrı ayrı ellerini sıkmış ve kendilerine iltifat etmiştir.⁷⁴

Daha sonra otomobil Conkbayırı'ndan aşağı iniyordu. Yolda binlerce kişi, bir kenarda bir ayağı tahta eski bir muharip, adı Muçhul Mehmet Çavuşlardan biri Kral'ı eliyle selamladı. Otomobil süratle giderken, bacağı tahta eski muharip askeri geçivermişti. Kral döndü ve bacağı tahta eski muharibe şapkasını iki kere salladı, selam verdi.⁷⁵

Merkeztepe'de iki taraf arasında beş altı metre olan siperler, derin bir hayret ve takdirle görülmekteydi. Burada iki taraf askerlerinin yemek vakti birbirlerine bomba atmamak sureti ile yaptıkları anlaşma Kral'a anlatıldı. Boyun noktası yanındaki bir çam ağacı arandı. Avustralya ve Yeni Zelanda askerlerinin burayı tahliye ederlerken bu ağaca yazdıkları yazılar araştırıldı fakat hiçbirşey bulunamadı. Ağaç kaybolmuştu. Deniliyor ki, ilk seyyahlar geldikleri vakit bunu görmüşler, not etmişler kitaba geçmiş. Askerler bu bölgeye gelmiş olmayı ve bu kadar kan döktükten sonra bırakıp gitmeyi yazı olarak bırakmışlar. Dönerken Kral, Maltepe'yi uzaktan inceledi ve Alçitepe'ye bir defa daha baktı sonra da yanında bulunan Fahrettin Altay'a sordu: 'Acaba iki yere çıkış yapılacağına bir yere çıkılsaydı başarılı olunur muydu?' Altay: 'Belki demek, bendenize zor gelir, Haşmetmeap, şüphe yok güzel düşünülüyor. Alçitepe'yi düşürmek mayın hatlarının sökülmesini kolaylaştırırdı, onun için kuvvetin çoğunu buraya almak daha uygun olurdu.' diye cevap verdi.⁷⁶

7-İNGİLTERE KRALI VII.EDWARD'IN İNGİLİZ KOLONİSİYLE BİRLİKTE OLUŞU VE İSTANBUL'A HAREKET EDİŞİ

Çanakkale'de bulunan İngiliz kolonisi ve bu meyanda İngiliz mezarlıklarını koruyan heyetin başkanı Millington, Kral tarafından kabul edilmiştir. İngilizler tarafından, Majeste Sekizinci Edward'a buketler takdim edilmiştir. Kral mezarlıkların iyi bakılmış olmasından dolayı memnuniyetlerini belirtmiş ve mezarlıklar heyeti reisini tebrik etmiştir.⁷⁷

⁷⁴ Son Posta, 4 Eylül 1936

⁷⁵ Akşam, 5 Eylül 1936

⁷⁶ Altay, a.g.e., s.490

⁷⁷ Son Posta, 4 Eylül 1936

Nahlin yatı Kilya'dan hareket etmeden önce, Kral'ın müsaadesiyle Çanakkale'de bulunan İngiliz vatandaşları Krala tanıtıldı.⁷⁸ Dönerken Kilya iskelesinde kendilerine istekle sevinç gösterisinde bulunan halk ile ve bazı İngiliz tebaası ile konuşmuş ve motöre binerken vilayet valisine halkın gösterdiği tezahürattan ve samimiyetten dolayı tekrar tekrar teşekkür etmiştir.⁷⁹ Kral VIII.Edward Çanakkale ziyaretinden fevkalade memnun kaldığını söyleyerek saat 18'de yaşı ve alkış sesleri arasında yatına gitmiştir.⁸⁰

Kral samimi bir şekilde uğurlandı. Kendisinin de çok memnun olduğu görülüyordu. Alkışlara şapkası ile selam vererek karşılık veriyordu. Sahilde bekleyen motörün hareketinden sonra yatına varıncaya kadar alkışlar ve selamlar devam etti. Kralın motörden beyaz kasketini salladığı görülüyordu.⁸¹ Orgeneral Fahrettin Altay'ın anılarında ayrılma sahnesi şöyle anlatılmıştır: "Kilya'ya döndük, iskelede veda ederek ayrıldık."⁸²

Köylü balıkçılar, Kralın balığı sevdiğini bildikleri için en nadide barbunya, mercan balıklarını, istakozları, avcılar da avladıkları keklikleri Krala takdim ettiler. Kral bu hediyelerden memnun oldu ve hepsine ayrı ayrı teşekkür etti. Kral, gördüğü candan tezahürden dolayı Çanakkale halkına ve valiye de ayrıca teşekkür etti. Ayrıca Orgeneral Fahrettin de Kralın gayet candan karşılanması dolayısıyla bütün memurlara teşekkür etti.⁸³

Birinci Dünya Savaşı'nda İngiliz ve Fransız müttefik donanmasını buradan geçirmeyen büyük tabyalar şimdi yıkık dökük bir şekilde duruyorlardı. Bağlılarındaki kocaman toplar mütareke zamanında İngiliz işgal kuvvetleri tarafından dinamitle parçalanmıştı, fakat gene de gözler önünde yüksek ve heybetli bir manzara teşkil ediyorlardı. Türk askerleri bu bataryaların üzerlerine çıkmış 'Yaşa, hurra' diye bağırırmaktaydılar. Düşmanlıkla girilemeyen yerlere dostlukla ne tatlı giriliyordu...⁸⁴

Çanakkale'de yine sahile dizilmiş olan kıtalar başta mızıka olmak üzere bu hürmet tezahürüne bütün iskeleleri dolduran halk da katılmıştır. Müstahkem mevkilerden 21 top atımı ile bu geçiş selamlanmıştır. Selam toplarının devamınca Nahlin ile destroyerler stoper etmişler ve sonra yine yollarına devam etmişlerdir.⁸⁵ Bunlar Çanakkale Boğazı tahkim edildikten sonra ilk atılan topları teşkil etmektedir. Krala ayrılırken, Bozcaadalılar tarafından adanın meşhur üzümünden, Çanakkaleliler tarafından da barbunya ve palamut

⁷⁸ Özdemir, a.g.e., s.101

⁷⁹ A.T.,aynı yer, No:32, s.34

⁸⁰ Son Posta, 4 Eylül 1936

⁸¹ Kurun, 4 Eylül 1936

⁸² Altay, a.g.e., s.490

⁸³ Akşam, 4 Eylül 1936

⁸⁴ Altay, a.g.e., s.489

⁸⁵ A.T.,aynı yer, No:32, s.32

balıklarıyla karpuz hediye edilmiştir.⁸⁶ Kral buradan doğruca İstanbul'a hareket edeceğinden kendisini uğurlamaya gelenlere, özellikle Orgeneral Fahrettin'e verdiği açıklamalardan dolayı teşekkür etti. Ayrıca Çanakkale valisi Nizamettin'in de elini sıkarak kendisine karşı gösterilen coşkun sevgiden ve iyi kabulden dolayı teşekkürü ihmal etmedi.⁸⁷

Kral belediye reisi ile de gayet düzgün Fransızca lisanı ile konuşmuştur.⁸⁸ Ortalığın kararmış olmasına rağmen sahildeki halk yatın hareketini beklemiştir.⁸⁹ Nahlin yatı gece saat 22'de Kilye önünden kalkmış ve torpidoların rehberliğiyle Boğazdan çıkarak İstanbul'a doğru yola koyulmuştur.⁹⁰

İngiltere Kralı VIII.Edward, Türkiye ziyaretini bitirdikten sonra 'The Times' gazetesinde 7 Eylül 1936 tarihli bir haberde, Avustralya Genel Valisi Lord Grownie'nin Majeste Sekizinci Edward'dan şu telgrafi aldığı yazılıdır: "Gelibolu yarımadasındaki harp sahalarını ve mezarlıkları ziyaretle geçirdiğim bir günde, ilelebet şan ve şerefle birlikte anılacak olan Anzak kıtalarının hayatta olan üyelerine en içten dileklerimin iletilmesini rica ederken, savaşta ölen arkadaşlarının ebedi istirahat yerlerinin iyi ve hürmetle bakılmakta olduğunu temin eylerim."⁹¹

B. İNGİLTERE KRALI VIIIEDWARD'IN İSTANBUL ZİYARETİ

1- İNGİLTERE KRALI VIIIEDWARD TOPHANE RIHTIMINDA

İngiltere Kralı VIII.Edward 4 Eylül 1936 sabahı maiyetleri ve karşılayıcılarıyla birlikte Çanakkale'den İstanbul'a geldi. Sa Majeste'nin içinde bulunduğu Nahlin yatını iki İngiliz ve iki Türk torpido muhribi takip etmekteydiler. Türk donanmasının bu iki üyesi Sa Majeste İngiltere Kralı'nın mevkibini İmroz açıklarından karşılamışlardı.⁹² Kral VIII. Edward'ın Nahlin yatı Türk karasularına girdiği vakit, İstanbul Büyük Misafirini karşılamaya çoktan hazırlanmıştı.⁹³ Dost ve büyük devletin büyük Kralını hususi ve gayrıresmi bir şekilde gelmesine rağmen karşılamak, kendisine karşı taşkın sevinçlerini göstermek için halk çok erkenden sokaklara dökülmüş, şehir bir bayram günü manzarasını

⁸⁶ Kurun, 4 Eylül 1936

⁸⁷ Cumhuriyet, 4 Eylül 1936

⁸⁸ Akşam, 4 Eylül 1936

⁸⁹ Son Posta, 4 Eylül 1936

⁹⁰ Kurun, 4 Eylül 1936

⁹¹ Cumhuriyet, 11 Eylül 1936

⁹² Cumhuriyet, 5 Eylül 1936

⁹³ Kurun, 5 Eylül 1936

almıştı. Hemen hemen bütün dükkanlar ve büyük binalar Türk-İngiliz bayraklarıyla süslenmişti. Kalabalığın en fazla olduğu yerler Sarayburnu, Dolmabahçe'ye kadar sahil boyu, yatın gelişinin seyredilebileceği yerler ve bilhassa Dolmabahçe ve Tophane meydanlarıydı.⁹⁴

Moda, Kadıköy, Haydarpaşa ve Üsküdar sahilleri baştanbaşa donatılmıştı. Kesif bir halk kütlesi Büyük Misafirin İstanbul'a bu girişlerini görmek ve alkışlamak için buralarda birikmiş bulunuyordu. Sarayburnu'nda "Welcome-Hoş Geldiniz" yazılı büyük bir levha göze çarpıyordu. Limandaki bütün gemiler donanmış olduğu gibi VIII.Edward'ın çıkacağı Tophane rıhtımı da Türk ve İngiliz bayraklarıyla donatılmıştı.⁹⁵

Büyük Misafir İngiltere Kralının Tophane rıhtımında karaya ayak basması ve Atatürk'le burada karşılaşması beklendiğinden rıhtımdaki Denizyolları salonunda fevkalade bir hazırlık göze çarpıyordu. Yerlere, rıhtımdan Sa Majeste'nin otomobile bineceği yere kadar kırmızı renkte güzel yol halıları döşenmişti. Denizyolları İdaresinin önündeki parmaklığın arkasını ve bütün bu civarı binlerce kişi kaplamış, yüksek binaların dam ve pencerelerinde kadın, erkek kesif bir halk tabakası toplanmıştı.⁹⁶

Tophane rıhtımının yolcu salonunda sabahleyin erkenden vali ve polis müdürü son hazırlıklarla meşgul olmaya başlamışlardı.⁹⁷ Vali Muhiddin, İstanbul kumandanı General Halis, Emniyet Müdürü Salih Kılıç, Beyoğlu Kaymakamı Daniş ve diğer alakadar zevat, büyük misafiri beklemekteydiler.⁹⁸ İdaresinin önünde de muntazam kıyafetleriyle atlı polisler heyecan içinde olan halkın düzeni bozmamaları için büyük bir çaba gösteriyorlardı.⁹⁹

İngiltere Kralı Majeste Sekizinci Edward'ı getirmekte olan Nahlin yatı ile yata refakat etmekte olan İngiliz ve Türk destroyerleri bu sabah sekizde Küçükçekmece önlerinde idi. İstanbul'a varış için belirlenen saate epeyce bir zaman bulunması dolayısıyla yat ve destroyerler seyirlerini indirerek stoper etmişlerdir. Saat 10.30'da Nahlin önde onu takiben de H-89 ve H-92 ile Adatepe ve Kocatepe destroyerleri prova hattında olduğu halde Moda koyu istikametinde yol almaya başlamış ve biraz sonra bu mevkiye Majesteyi selamlamak için yer almış olan donanmamızın önüne gelmiş bulunuyorlardı.¹⁰⁰ Bu esnada destroyerler stoper etmiş ve Nahlin hafif bir yolla

⁹⁴ Cumhuriyet, 5 Eylül 1936

⁹⁵ A.T., aynı yer, No:32, s.34

⁹⁶ Cumhuriyet, 5 Eylül 1936, Olayın geçtiği fotoğraf için bkz. Ek21

⁹⁷ Kurun, 5 Eylül 1936

⁹⁸ Akşam, 5 Eylül 1936

⁹⁹ Cumhuriyet, 5 Eylül 1936

¹⁰⁰ A.T., aynı yer, No:32, s.34

donanmamızın önünden geçmiştir. Donanmamızın bütün efradı Majeste'yi selamlamıştır.¹⁰¹ Nahlin'in donanmamızın önünden geçişini müteakip İngiliz ve Türk destroyerleri yatı takibe başladılar. Bununla ilgili Orgeneral Fahrettin Altay şunları yazmıştır: "4 Eylül sabahı Kadıköy açıklarında Yavuz'u yalayarak İstanbul limanında demirledik. Atatürk Tophane rıhtımında misafiri beklemektedir. Ben Kral'dan önce gelerek kendilerine bazı bilgiler verdim. O büyük bir sevinç içinde idi."¹⁰²

Sarı bacalı, iki direkli, beyaz İngiliz amiral bayrağını taşıyan uzun ve beyaz bir yat.Boğazın mavi sularını bir martı hafifliği ve zarifliğiyle yarararak ilerliyor. Kızkulesi önünde kılavuz kaptan alan yat süzülerek ilerlemekte devam etti. Arkasından evvela Grafton ve Glowworm İngiliz torpidoları, bunların arkasından da Adatepe ve Kocatepe torpidolarımız geliyorlardı.¹⁰³ Nahlin saat tam 11'de Dolmabahçe önünde demirlemiş ve refakat etmekte bulunan destroyerler de kendilerine ayrılan yerlere demirlemişlerdir.¹⁰⁴ Bu esnada Sa Majestenin doğrudan doğruya Dolmabahçe rıhtımına çıkacağı söylendiğinden gazeteciler Dolmabahçe'ye kadar gittiler. Fakat bu rivayetin doğru olmadığını anlaşılmaması üzerine gazeteciler tekrar Tophane rıhtımına döndüler.¹⁰⁵ Bu sırada Reisi Cumhuriyet Atatürk VIII.Edward'ı karşılamak üzere refakatlerinde Başvekil İsmet İnönü, Hariciye vekili Doktor Tevfik Rüştü Aras, Dahiliye vekili Şükrü Kaya, Milli Müdafaa Vekili General Kazım Özalp, Londra Büyükelçisi Fethi, Riyaseti Cumhuriyet Katibi Umumisi Hasan Rıza, Hariciye Vekaleti Umumi Katibi Numan Menemencioğlu olduğu halde otomobillerle Tophane yolcu salonuna geldiler. Atatürk'ün üzerinde lacivert bir kostüm bulunuyordu.¹⁰⁶

Hazırlanan programa göre saat tam 12.15'te İngiltere Kralı VIII.Edward rıhtıma ayak basacaktı. 11.45'te Atatürk'ün hemşireleri Bayan Makbule ile Profesör Bayan Afet Tophane salonuna vardılar. Saat tam 12'yi 3 geç, Grafton torpidosundan hareket eden ve Nahlin yatından VIII.Edward'ı alan küçük fakat seri bir motor yattan ayrıldı. İki tarafa köpükler saçarak rıhtıma doğru ilerlemeğe başladı. Bu küçük motörün arkasından da Sakarya motörü geliyordu.¹⁰⁷ Yatta Kral'ın yanında yalnız İngiliz elçisi Sir Percy Loren vardı.¹⁰⁸ Motör rıhtıma yaklaşınca evvela orada demirli bulunan Ege, sonra da limandaki bütün gemiler, düdüklarını öttürmeye başladılar. Atatürk de kıymetli misafirini karşılamak

¹⁰¹ Cumhuriyet, 5 Eylül 1936

¹⁰² Altay, a.g.e., s.490

¹⁰³ Cumhuriyet, 5 Eylül 1936

¹⁰⁴ A.T., aynı yer, No:32, s.34

¹⁰⁵ Cumhuriyet, 5 Eylül 1936

¹⁰⁶ Akşam, 5 Eylül 1936

¹⁰⁷ Cumhuriyet, 5 Eylül 1936

¹⁰⁸ Akşam, 5 Eylül 1936

üzere rıhtıma doğru yürüdü. Motör rıhtıma yanaşır yanaşmaz, devlet reisi Atatürk Majeste VIII.Edward’ın rıhtıma çıkmasına elini uzatarak yardım etti.¹⁰⁹

İngiltere Kralı beyaz çizgili koyu gri renkte bir kostüm, açık gri bir gömlek giymiş, siyah boyunbağı takmıştı. Başında beyaz bir bahriye kasketi ve ayağında ortası beyazlı, kenarları rugan potisier ayakkabılar vardı.¹¹⁰ Refakatlerinde İngiltere’nin Türkiye elçisi Sir Percy Loren bulunuyordu. Birçok Avrupa gazetelerinde yazıldığı gibi Majeste katiyyen yaşı kadar göstermiyordu. Genç ve dinç bir hali vardı. Yüzü güneşten yanmıştı.

Majeste Kral ve Atatürk çok samimi iki eski dost gibi tanıştılar ve el sıkıştılar.¹¹¹ Atatürk Büyük Misafirine, Fransızca olarak: ‘Safa geldiniz Majeste!’ dedi. Kral, Fransızca karşılık verdi ve Atatürk’e teşekkür etti. Rıhtımda, civarda ve parmaklığın öbür tarafında bulunan halkın coşkun alkışları ve ‘Yaşa’ sesleri ortalığı çınlatırken Büyük Önder kıymetli misafirine Başvekil İsmet İnönü’yü, diğer vekilleri takdim etti. Edward, Londra elçisini iyi tanıdığından kendisiyle birkaç cümle konuştu.¹¹² Bundan sonra, iki devlet şefi halkın coşkun alkışları ve yaşı sesleri arasında yolcu salonuna doğru ilerlediler.¹¹³ Asıl büyük tezahürat iki büyük adam caddeye çıktıkları anda meydana geldi. Koca meydanı iğne atılsa yere düşmeyecek derecede dolduran binlerce kişi hep bir ağızdan coşkun bir şekilde ‘Yaşa’ diye bağırıyorlar, büyük misafirimizle Atatürk’ü görülmemiş bir heyecan ve coşkunlukla alkışlıyordu. İngiltere Kralı halkın kendisine karşı göstermiş olduğu bu derin saygı ve tezahüre gülümseyen çehresiyle ve elinde tutmakta olduğu bahriyeli kasketiyle selam vererek karşılık verdi.¹¹⁴ Majeste Kral ile Atatürk’ü alan otomobil Dolmabahçe yoluyla İngiliz Sefaret konağına hareket etti.¹¹⁵ Takip eden otomobillerde Dr.Tevfik Rüştü Aras, Orgeneral Fahrettin Altay ve Majeste Kral’ın ve Atatürk’ün maiyetleri erkanı yer almaktaydı.

Türk ve İngiliz bayrakları ile süslü bulunan Beşiktaş ve Beyoğlu Caddeleri eşi görülmemiş bir halk kalabalığına sahne olmaktaydı.¹¹⁶ Otomobiller yollara baştanbaşa dizilmiş olan halkın coşkun alkışları ve yaşı sesleri arasında Fındıklı, Beşiktaş, Dolmabahçe, Akaretler, Maçka yoluyla Harbiye’ye çıkarak İngiliz Sefaret konağına

¹⁰⁹ Son Posta, 5 Eylül 1936

¹¹⁰ Cumhuriyet, 5 Eylül 1936

¹¹¹ Son Posta, 5 Eylül 1936

¹¹² Cumhuriyet, 5 Eylül 1936

¹¹³ Akşam, 5 Eylül 1936

¹¹⁴ Cumhuriyet, 5 Eylül 1936

¹¹⁵ Son Posta, 5 Eylül 1936

¹¹⁶ A.T.,aynı yer, No:32, s.35

geldiler. Sefarethanenin kapısı elektrikten büyük bir taçla süslenmişti.¹¹⁷ Otomobil İngiliz Sefarethanesine tam saat 12.35'te vardı.¹¹⁸

2-VIII.EDWARD VE ATATÜRK'ÜN İNGİLİZ BÜYÜKELÇİLİĞİ'Nİ ZİYARETİ VE KRAL'IN DOLMABAĞÇE SARAYINA İADE-İ ZİYARETİ

Atatürk ve VIII.Edward Tophane, Fındıklı, Dolmabahçe, Akaretler, Maçka, Nişantaşı, Osmanbey, Harbiye, Pangaltı, Taksim, İstiklal Caddesi yoluyla birlikte İngiltere Büyükelçiliği'ne gittiler.¹¹⁹ Yollar, özellikle bu geçiş öğleye rastladığı için iki sıralı bir şekilde çok kalabalıktı. Yoldaki halk ve apartmanların pencerelerinde saatlerden beri bekleyen meraklılar büyük misafirle Atatürk'ü şiddetle alkışlıyorlardı.¹²⁰ Kral'ın ve Atatürk'ün otomobilini Hariciye Vekili ile İngiliz sefirinin bindiği otomobil ve diğer arabalar takip ediyordu.¹²¹

Kral farklı bir isim (Duke de Lancaster) taşıdığından karşılamının protokolü ona göre idi, İngiliz Sefarethanesine varınca Orgeneral Fahrettin Altay'ın görevi de bitmiş oluyordu.¹²² Elçiliğe girildiği zaman saat onikiyi otuzbeş geçiyordu.¹²³ Biraz sonra da VIII.Edward'ın emirlerine tahsis edilmiş olan Atatürk'ün kapalı otomobilleri Sefarethaneye gelmiştir. Bütün güzergahta olduğu gibi, Sefarethanenin önüne de binlerce kişi yığılmıştı. Buna rağmen gayet iyi bir şekilde idare edilen güvenlik tedbirleri hiçbir karışıklığa imkan vermiyordu.¹²⁴

İçerideki mülakat yirmi dakika sürmüştür. Atatürk Kral'dan ayrılırken Majeste'nin: 'Sizi görmeye geleceğim' dedikleri işitiliyordu. Atatürk elçiliği terkettiği sırada saat onikiyi ellibeş geçiyordu.¹²⁵ Saat 12.55'te Atatürk, Hariciye Vekili Tevfik Rüştü Aras'ı otomobiline aldı ve Başvekil ve diğer devlet erkânıyla beraber Sefarethaneyi terkederek Dolmabahçe Sarayı'na gitti. Atatürk, Çankaya Köşkü görevlilerinin tuttuğu nöbet defterine göre saat 13.15'te Dolmabahçe Sarayı'na dönmüştür.¹²⁶ Atatürk İngiliz

¹¹⁷ Akşam, 5 Eylül 1936, Olayın geçtiği fotoğraf için bkz. Ek23

¹¹⁸ Cumhuriyet, 5 Eylül 1936

¹¹⁹ Vural Sözer, *Atatürk'ün Günleri*, Barajans Yayınları, İstanbul, 1998, s.266(Sonrakilerde Sözer olarak gösterilecektir.)

¹²⁰ Kurun, 5 Eylül 1936

¹²¹ Son Posta, 5 Eylül 1936

¹²² Altay, a.g.e., s.490

¹²³ Kurun, 5 Eylül 1936

¹²⁴ Cumhuriyet, 5 Eylül 1936

¹²⁵ Kurun, 5 Eylül 1936

¹²⁶ Toplayan:Özel Şahingiray, *Atatürk'ün Nöbet Defteri(1931-1938)*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1995, s.533(Sonrakilerde Şahingiray olarak gösterilecektir.)

Sefarethanesini terkettikten yirmi dakika sonra saat 13.15'te VIII.Edward da Sefarethaneyi terkederek, Atatürk'ün kapalı otomobiliyle Tophane rıhtımına, oradan da motörle yatına döndü.¹²⁷ Edward öğle yemeğini yatta yedi.¹²⁸

Kral VIII.Edward, beraberinde İngiltere Büyükelçisi Percy Loraine de olduğu halde 14.45'te motörle saraya gelerek Cumhurbaşkanı Atatürk'e bir iade-i ziyaret gerçekleştirmiştir.¹²⁹ Atatürk yanında Hariciye Vekili Tevfik Rüştü Aras, Dahiliye Vekili Şükrü Kaya, Londra Büyükelçisi Fethi ve diğer zevat olduğu halde saraydan çıktı ve rıhtıma doğru ilerledi. Aynı motör Kral'ı gene Nahlin yatından alarak Dolmabahçe rıhtımına yanaştırmıştır.¹³⁰ Kral, Dolmabahçe sarayının rıhtımında Atatürk tarafından karşılandı. VIII.Edward, daha sahile ayak basmadan, Atatürk'ü başıyla selamladı. Kral da Atatürk de sabah ki kıyafetlerini değiştirmemişlerdi. Kralın motörü yaklaştığı zaman Atatürk misafirini selamladı, Kral da karşılık verdi. Bundan sonra Atatürk gene İngiltere Kralının elinden tutarak sarayın rıhtımına çıkardı. Onu Büyükelçi Sir Percy Loraine ve Kral'ın yaveri takip etti. Rıhtımda, Atatürk'ün elini sıkan Kral, bakanlara, Londra sefirine ve diğer zevata ayrı ayrı iltifatlarda bulunmuştur. Atatürk, yüksek misafiriyle birlikte, sarayın iç kapısına doğru konuşarak ilerlerken, sinemacılarla, yerli ve yabancı gazetelerin fotoğrafçıları bu tarihi sahnenin hatıralarını tespit etmek için birbirleriyle yarışarcasına çalışıyorlardı.¹³¹ Atatürk Kral'la Fransızca olarak konuşuyor, görüşmenin pek samimi olduğu görülüyordu. Hep birlikte saraya doğru yürüdüler. İkiyi elli geçse saraya girmişlerdi.¹³²

Majeste Sekizinci Edward'ın koyu, parlak sarı saçları altında güneşten yanmış ve esmerleşmiş teni Adriyatik ve Yunan denizlerinde iyi bir spor hayatı geçirdiğini gösteriyordu. Büyük Önderle büyük misafir sarayın denize bakan büyük salonuna geçtiler ve orada 40 dakika süren bir görüşmede bulundular.¹³³ İki devlet reisi arasında uzun süren samimi mülakatlar yapılmış ve her iki taraf neticeden memnun kalmıştır.¹³⁴ Sonra yine Kral VIII.Edward Atatürk'ün refakatinde saraydan dışarı çıkmıştır.¹³⁵

Bu çok samimi mülakat sırasında Kral VIII.Edward Atatürk'ü yatta bir kokteyl partisine davet etmiştir. Atatürk de bu daveti memnuniyetle kabul etmiştir. Edward, daha

¹²⁷ Cumhuriyet, 5 Eylül 1936

¹²⁸ Kurun, 5 Eylül 1936

¹²⁹ Sözer, a.g.e., s.266

¹³⁰ Cumhuriyet, 5 Eylül 1936, Olayın geçtiği fotoğraf için bkz. Ek23

¹³¹ Son Posta, 5 Eylül 1936, Olayın geçtiği fotoğraf için bkz. Ek24

¹³² Kurun, 5 Eylül 1936, Olayın geçtiği fotoğraf için, bkz. Ek24

¹³³ Cumhuriyet, 5 Eylül 1936

¹³⁴ Akşam, 5 Eylül 1936

¹³⁵ Kurun, 5 Eylül 1936

sonra Atatürk tarafından rıhtıma kadar uğurlandı.¹³⁶ Ayrılırken, Atatürk'ün, bakanların, Londra sefirinin ve ileri gelenlerin ellerini birer birer sıkan Kral, motörüne kendisine yardım etmek isteyen tayfanın elini tutmaya bile lüzum görmeden ve bir sporcu çevikliğiyle atladı.¹³⁷ Büyük misafir buradan yata döndü. Atatürk, motör sahilden epey uzaklaşınca kadar rıhtımdan ayrılmamıştır. Kral da aynı mesafe boyunca yerine oturmadan şapkasıyla rıhtımdakileri ve Atatürk'ü selamlıyordu.¹³⁸

3-ATATÜRK, VIII.EDWARD'IN KOKTEYLİNDE

Atatürk beraberinde Başbakan İsmet İnönü, Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras, Londra Büyükelçisi ve Dışişleri Genel Sekreteri ile Kralı yatında giderek ziyaret ederek Kralın verdiği kokteyle katılmıştır.¹³⁹ Atatürk, yatta Majeste Kral tarafından karşılanmıştır. Yattaki kokteyl partisi derin bir samimiyet içinde geçmiştir.¹⁴⁰ Atatürk ve İngiltere Kralı VIII.Edward, bir saatten fazla böyle bir samimi hava içinde görüştüler.¹⁴¹ Daha sonra Atatürk, beraberindekilerle birlikte yattan ayrılarak Dolmabahçe Sarayı'na dönmüştür.¹⁴²

Atatürk, gece yarısı saat 24.20'de beraberinde Başvekil İsmet İnönü ile birlikte Park Otele gitmiştir, saat 1.20'de ise Dolmabahçe Sarayı'na dönmüştür. Konuk Kral, akşam yemeğini İngiltere Büyükelçiliğinde yemiş, geceyi ise yatında geçirmiştir.¹⁴³ VIII.Edward, yapılan deniz fener alayını seyretmiştir.¹⁴⁴

İstanbul VIII.Edward'ı tüm ihtişamını göstererek karşılamıştır. Bütün resmi ve özel kuruluşlar elektrikle süsleme yapmışlardır.¹⁴⁵ İstanbul halkı, gece İngiltere Kralını görmek, alkışlamak için geç vakitlere kadar caddelerde beklemiştir. Mükemmel bir şekilde süslenen köprü üstünde binlerce halk kaynaşıyordu. Birçok kişiler deniz eğlencelerini köprüden seyretmişlerdir. Eğlence gayet neşeli ve parlak olmuştur. Kral için özel süslenen Şirket ve Akay vapurlarındaki yüzlerce seyirci yatında eğlenceleri seyreden Majeste Kral'ı yaşı sesleriyle sürekli olarak alkışlamıştır. VIII.Edward, eğlenceleri geç

¹³⁶ A.T.,aynı yer, No:32, s.35

¹³⁷ Son Posta, 5 Eylül 1936

¹³⁸ Kurun, 5 Eylül 1936

¹³⁹ Sözer, a.g.e., s.266

¹⁴⁰ Kurun, 5 Eylül 1936

¹⁴¹ A.T.,aynı yer, No:32, s.36

¹⁴² Cumhuriyet, 5 Eylül 1936

¹⁴³ Sözer, a.g.e., s.266

¹⁴⁴ Cumhuriyet, 5 Eylül 1936

¹⁴⁵ Akşam, 5 Eylül 1936

vakte kadar seyrettikten sonra istirahate çekilmiştir. Gece deniz fener alayına limanda bulunan gemilerin çoğunluğu ve ulaştırma araçları da katılmıştır.¹⁴⁶

Taksim bahçesinde gerçekleştirilen festival şenlikleri de oldukça parlak görüntülere sahne olmuştur. Festivale Kralın da gelmesi beklenmiş, fakat gelmemiştir. Orgeneral Fahrettin İngiliz sefiri ile sefaret erkanı saat 24'te bahçeye gelmişler ve geç vakte kadar şenliklerde bulunmuşlardır. Bu arada İngiliz Kralının Çanakkale'yi ve İstanbul'u ziyaretlerine ait filmler İpek ve Melek sinemalarında gösterilmektedir.¹⁴⁷

Atatürk 5 Eylül 1936 günü saat 14'te uyanmış ve Dolmabahçe Sarayı'nda kalmıştır. Dil Cemiyetinden Hasan Reşit Tankut, Ahmet Cevat Emre, İbrahim Necmi Dilmen, Bay Kivergiç, A.Martinyan, Mehmet Ali Ağakay'ı kabul eden Atatürk, kendileriyle dil konusu üzerinde çalışmış, bir yere çıkmamıştır.¹⁴⁸

4-İNGİLTERE KRALI VIIIEDWARD'IN İSTANBUL'DA TARİHİ VE TURİSTİK YERLERİ ZİYARETİ

4 Eylül 1936 günü İstanbul'a gelen Kral VIII.Edward ve yanında bulunanlar ilk günün tanışma ve protokol görüşmelerinin ardından, onu izleyen 5 ve 6 Eylül günlerinde İstanbul'daki tarihi yerleri ve Boğaz'ı istedikleri gibi gezebilmişlerdir. Atatürk'ün, saygın misafirinin başta Bayan Simpson olmak üzere yakın dostlarıyla kendi başına kalması için gösterdiği büyük dikkat ile İstanbul halkının konukseverliği birleşince Kral ve yanında bulunan dostları iki unutulmaz gün geçirmişlerdir.

İngiltere Kralı VIII.Edward, Dolmabahçe Sarayı'nda Atatürk'e iade-i ziyarette bulunduktan sonra bir seyyah gibi gezmeye başladı. Gazetelerde bu gezintilere ait bazı resimler yer almıştı. Gazeteler Kralın yanındaki kadınlardan, Kralın yol arkadaşları olarak söz etmiştir. Yani Nahlin yatının gizli misafirleri de vardı. O gizlilikle bu açıklık bir tezat teşkil etmemiş midir? İstanbullular arasında bu kadınlardan gencine Kralın aşık olduğu söylenmiş ve bunları görmek herkes için bir merak olmuştu.¹⁴⁹

VIII.Edward, İstanbul'daki ikinci gününü tamamiyle özel bir şekilde ve bir turist gibi geçirdi.¹⁵⁰ Kral VIII.Edward, 5 Eylül günü saat onikiden itibaren müze ve camileri gezerek şehirdeki ziyaretlerine devam etti. 5 Eylül sabahı, VIII.Edward'ın şehirdeki

¹⁴⁶ Son Posta, 5 Eylül 1936

¹⁴⁷ Akşam, 5 Eylül 1936

¹⁴⁸ Şahingiray, a.g.e., s.532

¹⁴⁹ Altay, a.g.e., s.491

¹⁵⁰ Cumhuriyet, 6 Eylül 1936

gezintilerine Tophane rıhtımına çıkarak başlayacağı anlaşılır anlaşılmaz kendisini rahatsız etmemek için rıhtımda hiçbir ziyaretçi bulunmamış ve yalnız gazetecilerle, Kralı gezdirecek Ticaret Ateşesi Albay Woods bulunmuştur. Kral Nahlin yatının küçük motörüyle gözüktüğü zaman saat onikiye beş vardı. Motör onikiye çok az bir zaman kala rıhtıma yanaşmış ve yattan Kral ile yakın dostları çıkmışlardır.¹⁵¹ Bunlar arasında gerek çehre, gerek vücut itibarıyla Kral'a çok benzeyen yeğenleri Lord Mountbatten ile refikaları da göze çarpıyordu. VIII.Edward'ın üzerinde açık renkte beyaz çizgili bir kostüm, mavi bir gömlek vardı. Gömleğine daha koyu renkte bir papyon kravat takmış, başına bir hasır şapka, ayağına hafif beyaz spor ayakkabı giymişti. Fotoğraf makinası yine elindeydi.¹⁵² Edward, bu haliyle daha çok bir seyyaha benziyordu, salonu yakın dostlarıyla beraber yavaş yavaş yürüdü ve otomobiline geldiği zaman yakın dostlarından bir ikisiyle bugünkü programa ait bir iki kelime konuştuktan sonra zarif iki leydi ile beraber otomobiline bindi. Arkalarındaki otomobile Albay Woods ile beraber diğer bir yakın dostu binmişti.¹⁵³ Majesteyi gezdirmek üzere benzinci Avni'nin 1500 numaralı taksisi emre hazır bekliyordu.¹⁵⁴

Üç otomobil ve bunu takip eden üç motorsikletten oluşan heyet, önce Karaköy yoluyla baştanbaşa bayraklarla süslenmiş olan köprüye vardı. Köprüyü geçtikten sonra, Yenicami, İş bankası, Sirkeci yoluyla Salkımsöğütten Sarayburnu parkının methaline girdi ve Eski Eserler müzesine, oradan Dolmabahçe'ye varan yola çıktı. Askeri müzenin önünden ve Adliye sarayının yanmış enkazının yanından geçerek doğrudan Sultanahmet camisinin önünde durdu. İngiltere Kralı burada otomobilinden indi ve yanındakilerle birlikte saat tam 12'de camiye girdiler. Albay Woods, Sa Majeste Sekizinci Edward'ın yanında yürüyor ve Krala rehberlik ediyordu.¹⁵⁵

Caminin kapısında biriken halk, Kralı burada takdir edilecek bir sükunet ve içten bir sevgiyle karşılamıştı. Kralın merasim istemediğine dair gösterdiği istek üzerine, halk da kendisini rahatsız etmemek için elinden gelen her şeyi yapıyordu. Bununla beraber Kral da halka hep selam veriyor ve memnun gözüküyordu.¹⁵⁶

İngiltere Kralı VIII.Edward, refakatindekilerle birlikte camiye girdi ve içeride yirmi dakika kadar kaldı. Bu güzel mabedle yakından alakadar olan VIII.Edward,

¹⁵¹ Kurun, 6 Eylül 1936

¹⁵² Cumhuriyet, 6 Eylül 1936

¹⁵³ Kurun, 6 Eylül 1936

¹⁵⁴ Son Posta, 6 Eylül 1936

¹⁵⁵ Cumhuriyet, 6 Eylül 1936

¹⁵⁶ Kurun, 6 Eylül 1936

mihmandar vasıtasıyla caminin kaç memuru olduğunu sormuştur.¹⁵⁷ Kral bu tarihi binayı büyük bir dikkatle gözden geçirmiştir. Bu sırada caminin oymalı ve tahta kapılarını parmaklarının ucuyla kontrol ederek Türk sanatının bu kıymetli eserleri karşısında derinden etkilendiğini söylemiştir.¹⁵⁸ VIII.Edward özellikle caminin içindeki çini ve yazılarla çok ilgilenmiştir. Sağdan itibaren caminin her tarafını gezerken yüksek kıymetteki mozayikler ve çiniler önünden defalarca geçmiş, mahfil yerinin altında tezhible yapılmış işlemlerin ve mozaiklerin önüne vardığı zaman ise burada uzun süre durarak ayrıntılı açıklama almıştır. Bundan sonra mihrap kısmına gelerek burasını gezmeye başlamıştır. Mihrabın iki yanındaki muvazene sütun direkleri Edward'ın oldukça ilgisini çekmiştir. Bu ince sütunlar, cami yerinden bir miktar kayacak, dengesini bozacak olursa derhal kırılmak suretiyle durumu belli etmektedir. Ve binanın hangi tarafa doğru çökmekte olduğu kolaylıkla anlaşılmaktadır. VIII.Edward'a bu mesele izah edildiği zaman çok memnun olmuş, bu mimari düşünce ve buluşu çok takdir ederek caminin kimin tarafından inşa edildiğini sormuştur. Krala caminin bundan 325 yıl önce inşa edilmiş olduğu söylenmiştir. Kral ezanın ne şekilde okunduğunu da merak ederek sormuştur. Bu esnada esasen öğle vakti de gelmiş olduğundan caminin müezzinleri minarelere çıkmışlar ve çift olarak öğle ezanını okumuşlar ve sala vermişlerdir. Sa Majeste şapkası elinde olduğu halde okunan ezanı büyük bir dikkat ve ilgi ile sonuna kadar ayakta dinlemiştir. Sonra kendisini caminin içinde gezdiren, arzu ettiği izahatı veren caminin imamı Baha'ya iltifat ederek: 'Camiyi gezmekten ve sizden çok memnun kaldık. Teşekkür ederim' demiştir. Bu sözleri çok güzel Türkçe bilen Albay Woods tercüme etmiştir. Bundan sonra Büyük Misafir başta imam Baha olmak üzere Başmüezzin Esad ve diğer sekiz cami memurunun ayrı ayrı ellerini sıkmıştır.¹⁵⁹ Kral VIII.Edward, Sultanahmet Camisi'nde yirmi dakika kadar kalmıştır.¹⁶⁰

Saat onikiyi yirmi, yirmibeş geçe Sultanahmet Camisi'nden çıkıldıktan sonra dikilitaşların etrafı devredilerek Ayasofya Müzesi'ne gelinmiştir.¹⁶¹ Büyük Misafirin Sultanahmet Camisi'ne gelmiş olması halk arasında çok çabuk yayılmış ve içeride kaldığı 20 dakika zarfında dışarısını kalabalık bir halk kütlesi kaplamıştır. Kralı gören halk kendisini coşkuyla alkışlıyor ve 'Yaşa' diye bağırıyordu. Otomobil kalabalık halkı

¹⁵⁷ Son Posta, 6 Eylül 1936

¹⁵⁸ Kurun, 6 Eylül 1936

¹⁵⁹ Cumhuriyet, 6 Eylül 1936

¹⁶⁰ Son Posta, 6 Eylül 1936

¹⁶¹ Kurun, 6 Eylül 1936

güçlükle yararlanarak Ayasofya'nın önüne varabildi.¹⁶² Burada polis düzenini sağlamaya çalışıyordu. Ayasofya Müzesi'nin içerisinde Kralı, müzenin eski teftiş işleri ve süslemesiyle uğraşan Amerikalı mütehassıs Witmur karşılamıştır.¹⁶³ Majeste müzede yarım saat kadar kalmış, müze müdürü ressam Sami kendisine izahat vermiştir.¹⁶⁴

Kral, büyük kapıdan içeri girdikten sonra müzeyi incelemeye koyulmuştur. İ  kapının üstünde dakikalarca gezmiştir. Daha sonra Ayasofya'nın yüksek sütunlarını incelemiş ve Profesör Witmur'la birlikte tarihi yapının iç taraflarında galeri tesmiye edilen yüksek katlarına çıkmıştır. Profesör burada İngiltere Kralına meydana çıkardığı henüz halka gösterilmeyen mozaikleri yakından göstermiştir. Kral her mozaik önünde durarak alakadar olmuştur.

Bundan sonra, galerilerden ilerleyerek Profesör Witmur'un asıl çalışmakta olduğu mihrap tarafına gidilmiştir. Mihrabın  zerine aşağıdan 50 metre irtifaında kurulan iskelelere büyük bir çeviklik ve ataklıkla çıkan Kral, burada Profesör Witmur'un nasıl çalışmakta olduğunu yakından görmüş ve mozaiklerin açılması etrafında teknik açıklama almıştır.¹⁶⁵ Kral müzeyi yavaş yavaş dolaşmış ve alt salonda Amerikalı uzmanın cami hakkındaki düşünce ve açıklamalarını dinlemiştir.¹⁶⁶

İngiltere Kralı VIII.Edward'a kapının iç tarafında tabut şeklinde korniş hakkındaki rivayet de söylenmiştir. Bir rivayete göre burada bir yılan tarafından zehirlenmek suretiyle  len Kral Konstantin'in güzel kızı yatmaktadır. VIII.Edward Sultanahmet Camisi'nde göstermiş olduğu nezaketi aynen burada da devam ettirmiş ve gerek Profesör Witmur'un, gerek ressam Ali Sami Boyar'ın ve gerekse Sabri'nin ayrı ayrı ellerini sıkarak teşekkür etmiştir.¹⁶⁷ Kral müzenin bakımından ve içeride yapılan işlerden dolayı Witmur'a düşüncelerini anlatarak tarihi bir esere karşı gösterilen büyük ilgiden dolayı büyük sevinç duyduğunu söylemiştir.¹⁶⁸

VIII.Edward, müzeden çıkarken ziyaretten çok memnun kaldığını ve Ayasofya'nın cami olmaktan çıkarılarak bir müze haline getirilmesinin çok isabetli bir karar olduğunu belirtmiştir.¹⁶⁹ M zeden çıkıldığı zaman saat onbire on vardı.¹⁷⁰ Majeste

¹⁶² Cumhuriyet, 6 Eylül 1936

¹⁶³ Kurun, 6 Eylül 1936

¹⁶⁴ Son Posta, 6 Eylül 1936

¹⁶⁵ Cumhuriyet, 6 Eylül 1936

¹⁶⁶ Kurun, 6 Eylül 1936

¹⁶⁷ Cumhuriyet, 6 Eylül 1936

¹⁶⁸ Kurun, 6 Eylül 1936

¹⁶⁹ Cumhuriyet, 6 Eylül 1936

¹⁷⁰ Kurun, 6 Eylül 1936

Ayasofya'dan sonra Halk Fırkası önünden geçerek Kapalıçarşı'ya gitmiştir.¹⁷¹ Divanyolu geçilmiş ve Ankara Caddesi'ne giden yoldan Nuruosmaniye'ye sapılarak çarşının önünde durulmuştur. Edward burada otomobilinden inerek büyük kapıdan içeri girmiştir.¹⁷²

Halkın Kral VIII.Edward'a olan yoğun ilgisi burada da devam etmiş, çarşı esnafı Edward'ı coşkuyla alkışlamıştır. Kral Edward, Kuyumcular Caddesi'nden geçerek önce Bedesten'i ziyaret etmiş ve hiçbir yerde durmadan çarşının Mahmutpaşa kapısına çıkan Aynacılar Caddesi'nde Bitar ve Akaui antikacı mağazalarına girmiştir. Antikacı mağazasının sahibi büyük misafirin ziyaretinden önceden haberdar edildiği için mağazada Krala tarihi ve kıymetli bir koltuk hazırlamıştır. Mağaza sahibi ayrıca VIII.Edward'a gösterilmek üzere piyasada mevcut kıymetli taşlardan hazırlanmış çok kıymetli bir koleksiyon hazırlamıştır. Kral Edward antikacı mağazasına girer girmez önce kıymetli ve nadide halıları incelemiştir. Özellikle Türk, İran ve İpek halıları Kralın ilgisini çekmiştir. Bu esnada mağaza sahibi İngiltere Kralına, çarşı kahvecilerinden Usta Karabet'ten yerli kahve getirtmiş ve Kral ile maiyetindeki sekiz kişiye ikram etmiştir.¹⁷³

Kral burada 15 dakika kadar oturmuştur. Mağaza sahibi Kralı kendi arzularına bırakmış ve Kral dükkanın çok kıymetli olduğu söylenen eski ve antika eşyalarını, porselen tabak, leğen, kıymetli çay takımlarını el işlemeli eşyaları birer birer gözden geçirmiştir. Sonra kendisine Türk kaşıkları gösterilmiştir. Kral çeşitli antika eşyalarla beraber bu kaşıklarla özellikle meşgul olmuştur. Bu sırada Majeste yudum yudum kahvesini içmektedir.¹⁷⁴

Sa Majeste yerli kahveyi çok sevdiğini söyleyerek tarihi koltuğa yerleşmiş ve altın tabakalarından özel şekilde hazırlanmış ince bir İngiliz sigarası çıkararak kahve ile birlikte içerek mağazadaki kıymetli taşları gözden geçirmiştir. Kral Edward, özellikle antika bir İngiliz saatine ilgi göstermiş, zümrüt taşları büyük bir dikkatle incelemiştir. Yarım saat içinde elli parçadan fazla eşyayı inceleyen VIII.Edward, mağaza sahibine ve memurlarına memnuniyetini belirtmiştir.¹⁷⁵ Kral daha sonra dükkandan çıkarak Mahmutpaşa yokuşunun yan tarafından Nuruosmaniye'ye sapan yolu takip ederek otomobiline binmiştir. Fakat Kralın otomobiline gittiği sırada başka küçük bir olay olmuş ve Kralın kahve içtiği fincan birçok meraklılar tarafından kıymetli bir hatıra olarak kahveciden alınmak istenmiştir. Kral otomobiline bindikten sonra Nuruosmaniye ve Ankara Caddesi

¹⁷¹ Son Posta, 6 Eylül 1936

¹⁷² Kurun, 6 Eylül 1936

¹⁷³ Cumhuriyet, 6 Eylül 1936

¹⁷⁴ Kurun, 6 Eylül 1936

¹⁷⁵ Cumhuriyet, 6 Eylül 1936

yolunu takip ederek tekrar Sirkeci'ye çıkmış ve köprü yoluyla saat birbuçukta Tophane rıhtımına gelinmiştir.¹⁷⁶ Orada kendilerini beklemekte olan motörle, yanındakilerle birlikte yatına geçmiştir.¹⁷⁷

İngiltere Kralı VIII.Edward, öğle yemeğini yatında yemeyi tercih ederken Boğaziçi'nde bir gezinti yapmayı uygun bulmuştur.¹⁷⁸ Bunun üzerine istim üzere bulunan yat saat ikibuçukta Karadeniz Boğazı'na doğru yollanmıştır. Edward yatın güvertesinde dürbünle manzarayı seyretmekte ve muhtelif yerler hakkında sefaret erkanından kendisine açıklama verilmekteydi.¹⁷⁹ Majeste çeşitli vesilelerle yanındakilere gördüğü güzel manzaraları işaret etmiş ve görüşlerini anlatmıştır. Edward, Boğaziçi'ne adeta hayran kalmıştır.¹⁸⁰

Yat Boğaza doğru giderken Rumeli sahilini takip etmiştir. Büyükdere açıklarına gelindiği zaman Edward'ın ilgisi daha da artmış ve Karadeniz'in görünmekte olan manzarasını bütün güzelliği ve tarihiliği ile uzun uzun seyretmiştir.¹⁸¹ Edward'ın bulunduğu yat Büyükdere önlerinde yavaşladıktan sonra tekrar süratini arttırmış, Kilyos'a kadar gitmiştir. Majeste Kilyos'u da uzun süre seyrettikten sonra dönülmüş, Nahlin yatı saat dörde doğru Dolmabahçe önüne ulaşmıştır.¹⁸²

VIII.Edward, yatında bir süre dinlendikten sonra saat 16.30'da fotoğraf makinasını alarak kendisine refakat eden İngiliz Elçisi Sir Percy Loraine ve yatta beraber seyahat ettikleri özel dostları ile birlikte yeniden şehre çıktı.¹⁸³ Majeste VIII.Edward kendisine tahsis edilen altı otomobilden birine bindi, diğerleri de otomobillere ayrılarak Kralın arkasından gittiler. Otomobiller Karaköy, Köprü, Sirkeci, Salkımsöğüt yoluyla parka ve arka yoldan da Topkapı Sarayı'nın önüne geldiler. Kral burada otomobilden inerek maiyeti ile birlikte müzelere girdi.¹⁸⁴

Kral Topkapı Sarayı'nın çeşitli dairelerini dolaşmış, tarihi eserlerle yakından ilgilenmiş ve kendisine ilgili memurlar tarafından açıklama yapılmıştır.¹⁸⁵ VIII.Edward müzeyi baştanbaşa gezdi ve saat beşi yirmibeş geçe Topkapı Sarayı'ndan çıktı. Bu suretle müze gezisi bir saat kadar sürmüş oldu. Bundan sonra, otomobiller eski Adliye sarayı

¹⁷⁶ Kurun, 6 Eylül 1936

¹⁷⁷ Cumhuriyet, 6 Eylül 1936

¹⁷⁸ Son Posta, 6 Eylül 1936

¹⁷⁹ Kurun, 6 Eylül 1936

¹⁸⁰ Son Posta, 6 Eylül 1936

¹⁸¹ Kurun, 6 Eylül 1936

¹⁸² Son Posta, 6 Eylül 1936

¹⁸³ Cumhuriyet, 6 Eylül 1936

¹⁸⁴ Son Posta, 6 Eylül 1936

¹⁸⁵ Akşam, 6 Eylül 1936

yolundan Yerebatan Sarayı'na geldiler. Majeste vakit geç olduğu için Yerebatan Sarayı'nda on dakikadan fazla kalmadı ve sandalla gezmeyerek dışarıdan seyretmeyi tercih etti.¹⁸⁶ Vakit geciktiği için Eminönü, Köprü yoluyla Tophane'ye gelmiş ve motörüne binerek yata dönmüştür.¹⁸⁷

Boğaz gezisine yatını Dolmabahçe'nin önünde bıraktıktan sonra başka bir yatla, Lord Dundee'nin yatıyla devam eden Kral saat 9'da Nahlin yatına dönmüştür. Kralın gezintisinde sefir de sefaret motörüyle kendisine refakat etmiştir. Majeste saat tam 10'da Park oteline gitmiştir. Akşam üstü saat altıda Sa Majeste'nin yaveri otele gelerek bir masa hazırlatmıştı. Yaver İstanbul halkının saat kaçta yemek yediğini sormuş ve 9.30'da cevabını almıştır.¹⁸⁸ Majeste akşam yemeğini otelde maiyet ve refakatindeki zevatla yemiştir. VIII.Edward, geçtiği yollarda olduğu gibi otele geli ve gidişlerinde de orada bulunan kalabalık bir halk kütlesinin coşkunu ve içten tezahürleriyle selamlanmıştır.¹⁸⁹

Edward ile refakatindeki erkekler simokin giymişlerdi. Leydiler de tuvaetli idiler. Edward Park Otel'i'ne geldiği zaman üzerinde lacivert bir elbise ve beyaz gömlek vardı. Otelin taraçasını dolduran halk kendisini alkışlamış ve Sa Majeste, refakatindeki kişilerle beraber denize bakan kısımda oturmuştur.¹⁹⁰

Kendisine inhisar mamulatından oldukça nefis içkiler ikram edilmiştir. Çerezler hem alaturka, hem de alafranga olarak sunulmuştur. Çerezler meyhanesinde kızarmış istakoz ve şiş kebabı da vardı. Majeste Türk yemeklerini çok beğenmiş, özellikle şiş kebabını çok güzel bulmuştur.¹⁹¹ VIII.Edward, tamamen halk arasında yer almış bulunuyor ve neşeli görünüyordu. VIII.Edward'ın bulunduğu bu mecliste hazır bulunanlar da yaşadıkları kıymetli anların heyecanı içindeydiler. Salonda düzen ve sessizliğin korunmasına çalışılıyor, ara sıra da dans ediliyordu. Kralın yaveri de ara sıra dans ediyordu, dans pisti Kralın tam arkasındaydı, az miktarda rakı içiyordu. Sa Majeste'nin masasında oturan Lord ve Leydilerden bazıları da dansa katılmaktaydı. Edward, yemekten sonra, oldukça beğendiği Türk kahvesinden defalarca istemiş¹⁹² ve saat yarımında tezahürat arasında maiyetleriyle birlikte otelden ayrılmıştır.¹⁹³ VIII.Edward otel önünde otomobiline binmiş ve doğrudan Tophane'ye inerek motörle yatına geçmiştir.¹⁹⁴

¹⁸⁶ Son Posta, 6 Eylül 1936

¹⁸⁷ Akşam, 6 Eylül 1936

¹⁸⁸ Cumhuriyet, 6 Eylül 1936

¹⁸⁹ A.T., aynı yer, No:32, s.37

¹⁹⁰ Cumhuriyet, 6 Eylül 1936

¹⁹¹ Son Posta, 6 Eylül 1936

¹⁹² Altay, a.g.e., s.491-492

¹⁹³ Son Posta, 6 Eylül 1936

¹⁹⁴ Cumhuriyet, 6 Eylül 1936

5-VIII.EDWARD VE ATATÜRK MODA DENİZ YARIŞLARINDA VE FLORYA'DA

İngiltere Kralı VIII.Edward, öğleden sonra, Moda'daki Deniz Kulübünde İstanbul'daki İngiliz kolonisini kabul etti. İngiliz Büyükelçisi Sir Percy Loraine İngiliz kolonisinin azalarını Krala takdim etti. İstanbul'da bulunan İngiliz kolonisi sevgili Krallarını bekliyorlardı. Yat kulübünün alt salonunda 150 ile 200 kişi arasında tahmin edilen bir kalabalık vardı.¹⁹⁵ Resmi nitelikte bir kabul olmadığından koloni siyah elbise giymeye mecbur tutulmamıştı. Büyük bir kısım beyaz pantolon ve lacivert ceket ve bazıları kasketle gelmişti.

Kralın gelmesinden önce sefaret ve konsolosluk erkanı gelerek Kralla tanışma töreninin ayrıntılarını tespit ettiler. Şöyle ki: Moda Deniz Kulübü'nün karadaki kapısından girecek olan Kralı, önce sefaret erkanı, sonra konsolosluk erkanı, sonra şehirdeki tüccar, sanayici, öğretmen, gazeteci, ajans muhabiri veya diğer meslek erbabından İngilizlerin temsili mahiyetteki şahsiyetleri karşılayacaktı. Bu şekilde kulübün kara tarafındaki kapıdan itibaren iki sıra olmak üzere kulübün deniz iskelesine kadar olan mesafeye dizildiler. Moda iskelesine uzanan rıhtım üzerinde de elli kadar kız, erkek küçük İngiliz çocuğu bulundurulmaktaydı.¹⁹⁶ İngiliz kolonisinin temsilcilerini VIII.Edward'ın kulüpte kabul etmesi kararlaştırıldığı için, koloni mensupları saat 14.00'ten itibaren burada toplanmışlardır.¹⁹⁷ Tam bu sıralarda kulübün fahri reisi İktisat vekili Celal Bayar da geldi. Majeste'nin kulübü ziyaretinin bir armağanı olarak kalması için büyük bir de fotoğrafı hazırlanmıştı. Majeste'den bu fotoğrafı imzalaması istenecekti.

Fotoğraf, kapının hemen ağzındaki koltukların önünde, üzerine birkaç bin lira değerinde bir ipek halı serilmiş bir masaya konulmuştu. Bu resim, VIII.Edward'ı bahriye kıyafetinde ağzında bir sigara ile gülümser bir anında gösteren pek sevilmiş pozlarından biri idi.

Kral VIII.Edward saat 15.55'de deniz yarışlarının yapılacağı Moda koyuna geldi. Biraz sonra da Atatürk Ertuğrul yatı ile Moda'ya gelmiş bulunuyordu. Ertuğrul yatı Nahlin'in etrafında bir devir yaptıktan sonra demirlemiş, gerek Edward'ın gerekse Atatürk'ün gelişleri deniz yarışlarının yapıldığı Moda koyunu dolduran Denizyolları,

¹⁹⁵ Son Posta, 7 Eylül 1936

¹⁹⁶ Kurun, 7 Eylül 1936

¹⁹⁷ Cumhuriyet, 7 Eylül 1936

Akay, Şirketi Hayriye, Haliç idareleriyle büyük küçük özel bütün deniz vasıtalarıyla gelerek bütün sahilleri dolduran ve sayısı onbinlere varan halk tarafından en içten sevgi gösterisiyle karşılanmıştır.¹⁹⁸

Kral beyaz pantolon, lacivert sarı parlak düğmeli ceket ve bahriye şapkası giymiş, boynuna da siyah bir papyon takmıştı.¹⁹⁹ Beraberinde Büyükelçi Sir Percy Loraine bulunuyordu. Önce Moda kulübü yerine Moda iskelesinin rıhtımına çıkarak orada bulunan çocukları selamladı. Onların hatırlarını sordu.²⁰⁰ Kral halk arasından geçerek Moda kulübüne doğru ilerledi.²⁰¹ Burada kendisini Moda Deniz Kulübünün fahri reisi İktisat Vekili karşılamıştır. VIII.Edward, yukarıya çıkınca önceden hazırlanmış olan büyük boy fotoğrafını imzalaması rica edilmiştir. VIII.Edward, birkaç bin lira değerinde bir halı ile örtülmüş bir masanın üzerinde duran kendi fotoğrafını Sabur Sami'nin takdim ettiği altın bir kalemle imzalamıştır.²⁰² Daha sonra İngiltere Büyükelçisi Sir Percy Loraine'in sefaret erkanından tanıştırdığı kişilerin birer birer ellerini sıkıştır. Konsolos erkanını İngiliz Başkonsolosu Mister Hou takdim ediyordu. Sıraya dizilmiş olan İngiliz erkanının eşleri de kendisine takdim ediliyor ve kadınlar Kral elini uzattığı zaman dizlerini kırarak usul üzere eğiliyor ve Kralın iltifatına böylece karşılık veriyorlardı.²⁰³

Bu sırada VIII.Edward: 'Çok güzel bir yer burası!' diyerek kulübü takdir etmiş ve kendisine takdim edilen on, onbeş kişi ile konuşarak iltifatta bulunmuştur. Kral kulüpte aynı zamanda karşılaştığı kimselere memuriyetlerini, ne iş yaptıklarını, ne kadar zamandan beri burada olduklarını da sormuştur.²⁰⁴

Kral VIII.Edward koloninin uzun iltifatını bitirdikten sonra tekrar kulübün kapısına doğru dönmek üzereyken İngilizler arasından birisi Edward için üç defa 'Hurra' diye bağırarak bütün oradakileri aynı şekilde haykırmaya teşvik etti. Üçüncü 'Hurra' diye bağırılmıştı ki, bir defa daha teklif edildi. İngilizler hep bir ağızdan bir defa daha 'Hurra' diye bağırıldılar. Ve Kral tekrar kulübün kapısına gelerek orada kendisini uğurlayan İktisat Vekili Celal Bayar'a şunu sordu: 'Bu kulüp karışık mıdır?' 'Evet, hem Türk hem de İngiliz azaları vardır.' 'Çok mükemmel bir yer! Türklerle İngilizlerin böyle ortak çalışmaları beni pek mutlu etti. İngiltere'deki spor kulüplerini de görmeye sizi davet

¹⁹⁸ A.T.,aynı yer, No:32, s.37

¹⁹⁹ Cumhuriyet, 7 Eylül 1936

²⁰⁰ Kurun, 7 Eylül 1936

²⁰¹ Akşam, 7 Eylül 1936

²⁰² Cumhuriyet, 7 Eylül 1936

²⁰³ Kurun, 7 Eylül 1936

²⁰⁴ Cumhuriyet, 7 Eylül 1936

ederim.²⁰⁵ Celal Bayar bu sözler üzerine Sa Majeste'ye teşekkür etmiştir. Ve yine İngiliz elçisi Sir Percy Loraie ile birlikte motöre binmiştir. Sa Majeste Kral iskelede İstanbul Emniyet Direktörü Salih Kılıç'ı görünce başıyla selamlamış ve elini sıkarak: 'Mersi, size bilhassa teşekkür ederim. Türk polisinde gördüğüm inzibat ve asayişten dolayı son derece memnun kaldım, bundan dolayı Türk polisini ve sizi tebrik ederim' diye iltifatta bulunmuştur. Bundan sonra İngiltere Kralı kendisini Moda iskelesine getirmiş olan Grafton motörüne binerek doğruca Ertuğrul yatına gitmiştir.²⁰⁶

Atatürk İngiltere Kralı VIII.Edward'ı merdivenin sahanlığında karşılamış ve beraberce yata girmiştir. Bu hareket her zamanki gibi dostça ve samimi olmuştur. Büyük Türk milletinin yüksek rehber ve şefiyle, Büyük Britanya İmparatorluğu'nun aziz kralı yarışları beraberce takip etmişlerdir.²⁰⁷ İki devlet reisi burada bir süre daha yarışları birlikte seyrettikten sonra²⁰⁸ VIII.Edward'ın bindiği Ertuğrul Yatı Florya istikametine doğru yarış sahasından ayrıldı.²⁰⁹ Sonra da Nahlin halatlarını çözdü, demirini aldı ve o da Üsküdar istikametine doğru yol aldı.²¹⁰

Ertuğrul yatıyla Florya'daki deniz köşküne gelen İngiltere Kralı VIII.Edward ile Atatürk burada bir süre dinlendi. Daha sonra VIII.Edward şerefine Atatürk tarafından verilen bir kokteyl partide bulunan Majeste, saat 20.30'da Florya'dan ayrılarak yatına dönmüştür.²¹¹ Florya'da deniz köşkündeki bu toplantıda Başvekil İsmet İnönü ile Hariciye Vekili Doktor Tevfik Rüştü Aras, İngiliz sefiri Sir Percy Loraine de bulunmuştur.²¹²

İngiltere Kralı VIII.Edward'ın artık dönme vakti gelmişti. Kral Nahlin yatını terk ederek saat 23.00'de trenle Avrupa'ya hareket edecektir.²¹³

Saat 9.00'da Cumhurreisi Atatürk, baştanbaşa elektrikle süslenmiş olan Ertuğrul yatıyla Dolmabahçe Sarayı'na dönmüştür. Saat 9.30'da Sa Majeste Kral Edward'ın eşyası Kartal romörkörüyle Nahlin yatından Sirkeci'ye çıkarılmış ve oradan özel trene nakledilmiştir.²¹⁴

²⁰⁵ Kurun, 7 Eylül 1936

²⁰⁶ Cumhuriyet, 7 Eylül 1936

²⁰⁷ Son Posta, 7 Eylül 1936

²⁰⁸ Utkan Kocatürk, Doğumundan Ölümüne Kadar Kaynakçalı Atatürk Günlüğü, Divan Yayıncılık, Ankara, 1999, s.537

²⁰⁹ Kurun, 7 Eylül 1936, Olayın geçtiği fotoğraf için bkz. Ek22

²¹⁰ Son Posta, 7 Eylül 1936

²¹¹ Kurun, 7 Eylül 1936

²¹² Cumhuriyet, 7 Eylül 1936

²¹³ Altay, a.g.e., s.492

²¹⁴ Cumhuriyet, 7 Eylül 1936

6-İNGİLTERE KRALI VIII.EDWARD'IN SİRKECİ GARINDAN UĞURLANIŞI

İngiltere Kralı VIII.Edward'ın şehirden ayrılacağını öğrenen halk erkenden Sirkeci istasyonu ve civarını, caddeleri doldurmuş, muhterem misafiri bekliyorlardı. Saat sekize doğru bu kalabalık daha fazlalaştı ve Sirkeci istasyonu civarındaki yaya kaldırımları geçilmez bir hale geldi.²¹⁵ Sirkeci istasyonunun dışı ve içi İngiliz ve Türk bayraklarıyla süslenmiş, Kralın geçeceği yerlere halılar serilmişti. Semplon ekspresi hareket ettikten sonra, 6 vagon dan oluşan Riyaseti cumhur özel treni birinci hatta alınmıştı. Özel tren İngiliz ve Türk bayraklarıyla süslenmişti.²¹⁶ Sirkeci garı yavaş yavaş yerli ve yabancı gazeteciler ve hükümet memurlarıyla dolmaya başlamıştı.²¹⁷

Saat 21.00'da Dahiliye Vekili Şükrü Kaya, İktisat Vekili Celal Bayar, Hariciye Vekaleti Katibi Umumisi Numan Rıfat'la, İstanbul Valisi Muhiddin Üstündağ istasyona girmişlerdir.²¹⁸ Akşam saat onbir buçukta Büyük Önder, beraberinde Başvekil General İsmet İnönü, Müdafaa Vekili General Kazım Özalp, Hariciye Vekili Tevfik Rüştü Aras, Dahiliye Vekili Şükrü Kaya, İktisat Vekili Celal Bayar, Orgeneral Fahrettin Sirkeci tren istasyonunun lüks bekleme salonuna geldiler.²¹⁹ Atatürk, merasim salonunda bir süre istirahat ettikten sonra salondan çıkarak özel trenine gitmiş ve vagonu bizzat gözden geçirmek suretiyle yüksek misafiri VIII.Edward'a karşı büyük bir ilgi göstermiştir. Saat 11.25'te Sa Majeste Kral Edward refakatinde Lordlar ve Leydilerle bareber istasyona gelmiş ve büyük salonun kapısında Cumhurreisi Atatürk'le Başvekil İsmet İnönü ve diğer vekiller tarafından karşılanmıştır.²²⁰ Ve Kral geldiği vakit, Atatürk onun elini sıkarak trenin yanına kadar getirmiştir. Başvekil ve diğer vekiller kendilerini takip etmişlerdir.²²¹ Bu sırada, Hariciye Vekaleti Kalemi Özel Müdürü, Kral Edward'a refakat etmekte olan üç leydiye Cumhurbaşkanı tarafından hediye edilen birer buket takdim etmiştir.²²² Buketlerin daha önce Florya Deniz Köşkünde konuk bayanlar tarafından beğenilen çiçeklerden seçilmesi dikkati çekmektedir. Kendilerine Cumhurbaşkanı adına çiçek buketleri sunulan leydiler, buketleri göğüslerine yaslayarak herkesi tebessümle selamlamışlardır.²²³

²¹⁵ Son Posta, 7 Eylül 1936

²¹⁶ Cumhuriyet, 7 Eylül 1936

²¹⁷ Son Posta, 7 Eylül 1936

²¹⁸ Cumhuriyet, 7 Eylül 1936

²¹⁹ Kurun, 7 Eylül 1936

²²⁰ Son Posta, 7 Eylül 1936

²²¹ Kurun, 7 Eylül 1936

²²² Cumhuriyet, 7 Eylül 1936

²²³ Altay, a.g.e., s.492-493

Trene binmeden önce İngiltere Kralı VIII.Edward, kendisini uğurlamaya gelen yüksek zevatin ayrı ayrı ellerini sıkmış ve iltifatta bulunmuştur.²²⁴ Kral Edward, Atatürk'e derin teşekkürlerini bildirmiş ve İstanbul'da kendisine karşı gösterilen misafirperverliği unutmayacağını söyleyerek Cumhurbaşkanı'na hitaben Fransızca olarak: 'Sizin de birgün Londra'yı şereflendireceğinizi ümit ederim.' demiştir. Cumhurbaşkanı Atatürk de İngiltere Kralının bu dostane davetine cevaben: 'İngiltere'yi ziyaret etmek daima benim arzumu teşkil etmektedir.' demiştir. Kral Edward 'Çok güzel, çok güzel' diye karşılık vermiş ve Cumhurbaşkanı'na yaptıkları daveti bu sefer de İngilizce olarak Başvekil İsmet İnönü'ye tekrarlamıştır.²²⁵ Cumhurbaşkanı Atatürk, VIII.Edward'a Başvekili göstererek ve Fransızca olarak: 'O hemen Londra'ya gelecektir.' demiştir. Kral Edward gülerek: 'Kendilerini Londra'da bekleyeceğim.' cevabını vermiştir.²²⁶

Kral Türkiye'den ayrılırken tam bir neşe ve mutluluk içindeydi. Bütün vekillerin ve Orgeneral Fahrettin'in bir defa daha ayrı ayrı ellerini sıktıktan sonra trenin son vagonuna bindi. Atatürk de birlikte trene çıkarak vagonun içinde kendi başlarına son bir iki söz söyledikten sonra el sıkıştılar.²²⁷ Çok samimi ve dostane olan bu mülakattan sonra Cumhurreisi Atatürk, yüksek misafirini selamlayarak trenden inmiştir. Kral Edward'a refakat etmekte olan Leydiler ve Lordlar Cumhurbaşkanı Atatürk'ün elini sıkarlarken Türkiye'de geçirdikleri günlerin hatırasını unutmayacaklarını, fevkalade memnun kaldıklarını söylemişler ve derin saygılarını sunmuşlardır. Bu sırada İngiliz Büyükelçisi, Kraldan izin istemiştir. Kral Edward sefirin bu ricasından Cumhurbaşkanı Atatürk'ü haberdar ettiğinden Atatürk gülerek şu cevabı vermiştir: 'Kendisine izin veriniz, fakat derhal buraya dönmek şartıyla...'²²⁸ Ve vagonun kapısı kapanmıştır.²²⁹

Büyük misafir, bu samimi dostluk tezahüratı ve istasyonda bulunanların alkışları arasında saat tam 23.45'te Sirkeci'den ayrılmıştır. VIII.Edward, doğru Viyana'ya gidecek ve oradan Paris'e uğrayarak Londra'ya varacaktır. Devlet Demiryolları Umumi Müdür Muavini Cemal Hidayet, Kralı Viyana'ya kadar uğurlamak üzere özel trenle gitmiştir.²³⁰ Devlet Demiryolları Haydarpaşa İşletme Direktörü Abdullah Bey ve Şark demiryolları Başmüfettişi Selahaddin Bey de Edirne'den dönmek üzere aynı trenle gitmişlerdir.²³¹

²²⁴ Cumhuriyet, 7 Eylül 1936

²²⁵ Son Posta, 7 Eylül 1936

²²⁶ Cumhuriyet, 7 Eylül 1936

²²⁷ Kurun, 7 Eylül 1936

²²⁸ Cumhuriyet, 7 Eylül 1936

²²⁹ Kurun, 7 Eylül 1936

²³⁰ Cumhuriyet, 7 Eylül 1936

²³¹ Kurun, 7 Eylül 1936

Kral, herkesle ayrı ayrı vedalaşırken Orgeneral Altay’a da son iltifatlarını yapmış, köşesinde VIII.Edward taçlı markası olan bir gümüş sigara kutusunu, yaveri Kral adına Altay’a hediye etmiş ve İngiltere’den altın çıkarılmasının o sıra yasak olduğunu sözlerine eklemiştir.

Lokomotifin keskin sesine karşı tekerlek seslerini birden kopan coşkun alkış sesleri bastırmıştır. Kıymetli misafirler yavaş yavaş gözden uzaklaşmaya başlamışlardır fakat Fahrettin Altay’ın deyişiyle kalplerden değil...²³²

Kral Edward’ı taşıyan tren Yeşilköy istasyonuna gelince civar köylerden de gelen kalabalık halk topluluğu, Kral Edward’ı coşkuyla alkışlamıştır. Halkın bu coşkun ve candan tezahüratından oldukça duygulanan Edward, trenin durdurulmasını emretmiş ve pencereye çıkarak halkı aynı ilgiyle selamlamıştır. Trenin hareketi esnasında da halk yeniden tezahüratta bulunmuş ve İngiliz usulü, ‘Hip Hip Hurra, Yaşa’ diyerek büyük misafiri uzun süre alkışlamışlardır.²³³

Kralın İstanbul ziyareti ardından, dönüş yolu üzerinde olan Türkiye’nin Viyana, Belgrad ve Peşte elçileri Ankara’dan verilen talimat üzerine bulundukları istasyonlarda Kralın trenini karşılamış, Krala tanıtılmış, ve saygılarını sunmuşlardır.²³⁴ Kral, Viyana’dan Şark Ekspresi ile Zürih’e gitmiş, oradan da uçakla İngiltere’ye uçmuştur. Viyana’ya Kralı götüren Cumhurbaşkanlığı özel treni buradan Türkiye’ye dönmüştür.²³⁵

Cumhurbaşkanı Atatürk ile Majeste VIII.Edward arasında dönüş yolunda aşağıdaki telgraflar çekilmiştir:

“İNGİLTERE KRALI HAŞMETLİ SEKİZİNCİ EDWARD HAZRETLERİNDEN,
TÜRKİYE CUMHURBAŞKANI KEMAL ATATÜRK HAZRETLERİNE

Tel.

Sofya, 7 Eylül 1936

Türk topraklarından ayrılırken bana karşı gösterilen dostane kabul tarzından ve gerek Ekselansları, gerek resmi makamlar ve Türk milleti tarafından şahsıma karşı gösterilen ve beni çok duygulandıran itinalardan dolayı Ekselanslarına çok samimi teşekkürlerimi takdim etmek isterim.

²³² Altay, a.g.e., s.493

²³³ Cumhuriyet, 7 Eylül 1936

²³⁴ Şimşir, a.g.e., s.343-345

²³⁵ The Duke of Windsor, a.g.e., s.311-312

Türkiye’de ilk ikametimden pek keyifli bir hatıra muhafaza edeceğim.Minnettarlık ifadelerime özel treni de katarak size en iyi temennilerimi sunarım.Ekselanslarının cömertlikle bana tahsis ettikleri özel treni sayesinde büyük bir konfor içinde seyahat ediyoruz.

EDWARD

TÜRKİYE CUMHURBAŞKANI GAZİ MUSTAFA KEMAL HAZRETLERİNDEN,
İNGİLTERE KRALI SEKİZİNCİ EDWARD HAZRETLERİNE

Tel.

İstanbul, 8 Eylül 1936

Majestelerinin Türk topraklarından ayrılırken bana göndermek nezaketinde bulundukları telgraf, beni derin surette duygulandırmıştır.Majestelerinin memleketimizde, bize çok kısa görünen ikametleri esnasında, Türk milleti, haklarında beslediği yüksek takdir ve saygı, sevgi hislerini ifade edebilmiştir.Majesteleri bütün kalpleri kazanmıştır.

Ben şahsen, bu cazibeyi, bütün tarafları ile hissetmenin büyük zevkini duydum.Şerefli hükümdar hakkında beslemekte olduğum samimi dostluk hisleri, bu ilk ve kısa buluşmanın bıraktığı unutulmaz hatıra ile billurlaşmış bulunuyor.

Majestelerine, bütün kalbimle, çok güzel bir seyahat ve başkentlerine rahat bir dönüş diler, en samimi temennilerimi kabul buyurmalarını rica ederim.

K.ATATÜRK²³⁶,

²³⁶ Şimşir, a.g.e., s.341

C. ZİYARETİN İÇTEKİ YANKILARI

İngiltere Kralı VIII.Edward'ın ziyaret ve seyahati tamamıyla özel nitelikte ve sadece bir yaz tatili gezisinden ibaret olmasına rağmen bunun siyasi önemi üzerinde özellikle durulmakta, çeşitli düşünceler ileri sürülmektedir. Bu görüşler içinde en doğru ve geçerli olanı Kral VIII.Edward'ın şahsında Türk milletinin İngiliz milletine gösterdiği dostluk hislerinin yoğunluğudur.

Atatürk gibi bizzat kendi kendisini yaratmış, Türk bütünlüğünün gönüllü fatihi ve yeni Türkiye'nin yaratıcısı, kurucusu ve dünya milletlerinin derin saygı ve sevgisini kazanmış bir büyük şef ile kendi milletinin candan sevgisini kazanmış VIII.Edward'ın İstanbul'daki buluşmaları tarihin akışında Türk ve İngiliz milletleri için gerçekten yeni bir devrin başlangıcı olmuştur. VIII.Edward'ın ilk defa bir İngiliz Kralı sıfatıyla özel bir gezi maksadıyla da olsa bir Türk devlet reisini ziyaret etmesi, iki millet arasında giderek kökleşen dostluk bağlarının açık bir ifadesini oluşturmaktadır. İngiliz Kralının Türkiye seyahatini mühim bir siyasi hareket olarak nitelendirilen Avrupa basını bu bakımdan haklı bulmak yerinde olacaktır.²³⁷

Gelibolu'dan sonra İstanbul'u da ziyaret eden İngiltere Kralı, Türkiye'yi ziyarete Çanakkale harp sahalarını gezerek başladı. Orada duyduğu kutsi hislere, İstanbul'da gördüğü samimi ilgi ve sevgi gösterileri katılınca, Edward'ın Türkiye'ye bakış açısının değiştiği bir gerçektir. Türklerin İngiliz milletine karşı sevgileri çok eski ve samimidir. Bunun ırki seciye benzerliğinden çıkan tabii sebepleri kadar, tarihte zaman ve tecrübelerle belirmiş öğeleri vardır. Yeni Türk devletini kuran ve Türkiye'nin geleceğine hakim bulunan Büyük Şef Atatürk'ün, İngiltere Kralı VIII.Edward üzerinde bırakacağı etkinin ne derece büyük olacağını tahmin etmek güç değildir. Atatürk-Edward buluşmasında her iki devlet reisinin birbirlerine karşı gıyaben duydukları saygının bir kat daha arttığı da gözden kaçmamalıdır.²³⁸

Barış dostu olan Sa Majeste VIII.Edward, Türkiye'de barışı seven bir milletin şefiyle buluşmakla adeta kendi idealinin benzeriyle karşılaşmış ve hiç şüphesiz bundan özellikle memnun olmuştur. Bu önemli buluşmada Çanakkale'nin köprü görevi görmüş olması ise olayın büyük önem ve kıymetini arttırmış olabilir.

²³⁷ Etem İzzet Benice, "İngiltere-Türkiye", Açık Söz, 6 Eylül 1936, A.T., aynı yer, No:32, s.41

²³⁸ Necmettin Sadak, "Büyük Misafirimiz hoş geldiniz", Akşam, 4 Eylül 1936

İngiltere uzun zaman önce Çanakkale’ye dair yazılmış bir eserin ortaya çıkarılması yoluyla kahraman Türk milletinin kahraman şefine karşı takdirlerini ve hürmetlerini göstermişti. O kitabın ilk sayfasına el yazısıyla kaydolan alıntıda denilmiş olduğu gibi, Türk milleti Çanakkale’de ancak kendi varlığını müdafaa etmiş ve bu maksatla orada kahramanca dövüşerek yalnız başarıyla değil asaletle de kendini ispatlamıştır. Büyük harpte sebepler ve sorumluluklar aramak boşunadır. Bu tarihin cereyanında meydana gelen adeta tabii bir fırtına idi. Türkiye bu fırtınada kendisine düşen görevleri mertlikle yerine getirmiştir. Asil kalbinde barışın aşkı yaşadığı pek iyi bilinen Sa Majeste İngiliz Kralının ziyaretiyle şeref ve sevinç yarattığı bütün Türk milleti, Büyük Şefi Atatürk’ün izlerinde barışın fedakar bekçisidir ve gerektiğinde onu tutmak, onu durum ve mevkie hakim kılmak için fedakarlıkların daha büyüklerini, en büyüklerini yapmaya hazırdır.²³⁹

VIII.Edward’ın Türkiye ziyaretiyle İngiliz milleti ile Türk milleti arasında mutlu bir dostluk döneminin başlamış olduğunu açıkça ortaya koymak gerekir. Misafirperverliği adeta tabii özellikleri arasına koymuş olan Türk milleti dostlukları ayırt edip anlamakta da süratli olduğu kadar hiç şaşmayan bir kavrama yeteneğine sahiptir. Türkün gözünde İngiliz milleti, ilk önce kıymetli özellikler sahibi büyük bir millettir. Bu milletin cemiyet olarak diğer dünya milletleri arasında en yüksek dereceyi işgal etmiş olduğuna ait samimi ve kesin bir düşünce vardır. Türk halkı İngiltere ile Türkiye arasında bu dostluk siyasetinin zaten başlamış olduğunu ve devam edeceğini uzun zamandır anlamış bulunuyordu. En son olarak Montreaux Konferansı’nda Boğazlar meselesinin en akılcı çözüm şeklini bulmasında bu dostluğun büyük yardımı olmuş olduğunu bugün en ücra köydeki Türk köylüsü bile bilmektedir ve bunu bütün önemi ile takdir etmektedir. Avrupa’nın boğucu ıstıraplı bir hava içinde zor nefes alınan kasvetli ve sıkıntılı bir hayat yaşamadığını bilmeyen yoktur. Bu yeni fırtınalar belirtisi önünde yalnız kendi gemisini kurtaran değil, barışın gemisini kurtaran en bilgili kaptan sayılacaktır. Avrupa’da bu yüce amacı sağlamak kaygısında asil ve büyük milletler yok değildir. İngiliz milletinin bunlardan biri olduğu pek iyi bilinmektedir. Kendi imkanları dahilinde bu yüksek insanlık idealine hizmeti ise Türkler kendilerine şerefli bir görev saymaktadırlar.²⁴⁰

Yeni bir dostluk hayatında işbirliği etmeleri söz konusu olan Türk ve İngiliz milletlerini ayıran esaslı hiçbir tezat yoktur. İngiltere Kralı VIII.Edward, Türk milletini ferdi, toplumsal ve siyasi bütün teşkilatıyla görmüş olduktan sonra bu milletin şefi olan Cumhurbaşkanı Atatürk’le karşılaşmış ve hiç şüphe yok ki Atatürk’ün milletlerarası hayatında

²³⁹ Yunus Nadi, “İngiltere Kralı Türkiye Sularında”, Cumhuriyet, 3 Eylül 1936

²⁴⁰ Yunus Nadi, “İngiliz-Türk Dostluğunun Yeni Tarihi”, Cumhuriyet, 4 Eylül 1936

şerefli ve devamlı bir barışın kurulması ve sürdürülmesine ne kadar taraftar olduklarını takdire imkan ve fırsat bulmuştur.²⁴¹

İngiltere'nin haşmet ve büyüklüğünü meydana getirmiş şerefli bir krallığın en liyakatli bir parçası olarak, bütün hayatınca memleketine ve milletine hizmetten geri durmamış ve yine bütün hayatınca dünyada dostluk ve barışın savunuculuğunu yapmış olan yüksek insanı, barışın ve büyük bir devlet reisinin kıymetini herkesten iyi anlamış olan Türk milleti samimi bir anlayış ve takdirle sevmektedir.²⁴²

Kral VIII.Edward temas ettiği yahut kendisinden haberdar olan cemiyetleri İngiliz demokrasisinin cazibesine doğru çekmiştir. Büyük kişiliğinin topladığı alakaları milletine maletmeyi bilmiştir. Hakiki asaletin gurur ve merasim unsuruna ihtiyacı olmadığını ispat etmiştir. VIII.Edward, eşsiz mevkiinin gururunu kendisini herkese yaklaştıran insani sadelikle birleştirmiştir. VIII.Edward, Türkiye'de geçirdiği kısa günler zarfında Türk milleti hakkında işittiği doğru ve güzel sözlerin ne kadar yerinde olduğunu görmüştür.²⁴³

Türk halkı VIII.Edward'ın ziyaretini derin bir ilgi ile karşılamıştır. Ziyaret esnasında bu açıkça görülmektedir.²⁴⁴ Majeste İngiliz Kralının Türkiye'yi ziyareti ve burada üç günden ibaret kısa kalışı kendiliğinden nasıl fevkalade bir özellik göstermiş ise VIII.Edward ile Atatürk arasında gerçekleştirilen telgraflar da bu mutlu buluşmanın hatıralarını o kadar kuvvet ve samimiyetle göstermekte ve iki büyük liderin şahsında iki büyük milleti birleştirmektedir. Her iki Büyük Şefin telgraflarında tek kelime yoktur ki hakiki düşünce ve fikirlerin açıklanması maksadıyla özel şekilde üzerlerinde durularak, seçilerek ve tartılarak yazılmamış olsun. Bu dikkat ise hakikaten karşılıklı iyi niyetin en samimi şekillerinde amacını ifade etmiş olmaktadır.

Bu dostluk havası yalnız iki büyük şef arasında kalmayarak derhal İngiliz ve Türk milletlerine geçmiş ve Majeste Kralın Türkiye'deki kısa ve fakat her dakikası çok saf ve değerli ziyareti büyük bir bayram ve şanını yaşarken İngiltere'de kamuoyu bu buluşmanın detaylarını okuyucularına yansıtmıştır. Belli başlı büyük İngiliz gazetelerinin bu münasebetle yayınladıkları makaleler Türk milletini hakkıyla anlayan ender yazılardır.²⁴⁵

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk ile İngiltere Kralı VIII.Edward arasında gerçekleşen iletişim, tarihin en önemli olaylarından birisidir. İngiltere Kralının Türkiye'ye gelişi, burada Atatürk'ü ziyaret edişi ve hele bu ziyaretin bir taraftan

²⁴¹ Yunus Nadi, "Büyük Misafirimiz İngiltere Kralı Şehrimizde", Cumhuriyet, 5 Eylül 1936

²⁴² "Büyük Misafirimiz", Ulus, 6 Eylül 1936, A.T., aynı yer, No:32, s.42

²⁴³ Falih Rıfkı Atay, "Haşmetli Misafirimiz", Ulus, 31 Ağustos 1936, A.T., aynı yer, No:32, s.60

²⁴⁴ Ahmet Emin Yalman, "Kıymetli Misafirimiz", Tan, 29 Ağustos 1936, A.T., aynı yer, No:32, s.59

²⁴⁵ Yunus Nadi, "İki Büyük Şef Arasında Teati Olunan Telgraflar", Cumhuriyet, 11 Eylül 1936

Atatürk devrine, diğer taraftan VIII.Edward gibi kendi milletinin sevgisi kadar başka milletlerin de hürmetini kazanmış bir kralın hükümdarlığı zamanına rastlaması itibarıyla ayrı bir öneme sahiptir. İstanbul şehri böyle bir buluşmanın kendi sınırları içinde oluşundan son derece mutlu olmuştur. İngiltere Kralı VIII.Edward'ın seyahati özel nitelikte olduğundan birtakım siyasi sonuçlar çıkarmaya gerek yoktur. Bununla beraber iki devlet reisi arasında olacak görüşme resmi çerçeve usulleri dışında olsa bile iki ülke arasındaki dostluğu kuvvetlendirdiğine de hiç şüphe yoktur. Türk milleti kendisine karşı gösterilen her türlü samimi dostluklara karşı samimi bir dostluk ile karşılık vermeyi ana siyaset olarak kabul ettiği için Lozan barışından ve Musul meselesinin hallinden sonra İngiltere ile Türkiye arasında kuvvetli bir dostluk hareketi başlamıştır. Montreux Konferansı'nda bu suretle başlayan dostluk hareketinin ve emniyet ve itimat hislerinin karşılıklı olarak arttığı iyice görülmüştür.

Kral VIII.Edward'ın İstanbul ziyaretinin, iki ülke arasındaki ilişkilerin iyileşme sürecine girdiği bir döneme rastlaması da kayda değer bir noktadır. Bu nokta, Türkiye'nin Akdeniz'de ve Balkanlardaki barış siyasetiyle İngiltere'nin Akdeniz ve Balkanlar siyaseti arasında bir yakınlık bulunduğu şeklinde ifade edilebilir.²⁴⁶

Türklerle İngilizler harp sahalarında kahramanca çarpışarak karşılıklı olarak birbirlerinin kıymetlerini anlamışlardır. Lozan barışından sonra da kendi menfaatlerini barış ve sükun cephesinde yan yana yürütmekte görmüşlerdir. Kral VIII.Edward'ın Akdeniz seyahatinden istifade ederek yolunu İstanbul'a kadar uzatması ve burada dünün Çanakkale kahramanı bugünün Türk devlet ve millet reisi Atatürk ile görüşmek için gelmesi bu görüş ve anlayışın maddi bir delilidir.²⁴⁷

VIII.Edward Türkiye ziyaretinde resmi kral ve imparator sıfatlarını taşııyordu. Uğradığı yerlerde yeterince bir hazırlık yoktu. Edward'ın İstanbul'da kalışı da kendisini yeterince ağırlamaya bir zaman bırakmadı. Ancak, Majeste'nin bu ziyareti, Atatürk Türkiye'sinin dost İngiltere'ye ve dost İngilizlere karşı taşıdığı iyi niyeti anlatmaya yetmiş, resmi olmayan bu ziyaret, resmi ve sıradan bir ziyaretten çok daha etkili olmuştur.

Türkiye-İngiltere tarihinde bir ilk gerçekleşmiştir. VIII.Edward'ın bu özel ziyareti, Türkiye ile İngiltere arasındaki dostluk bağlarının korunmasına ve kuvvetlenmesine yardım etmiştir.²⁴⁸ Ziyaretten bir yıl sonra Londra'da İngiliz Kralının Taç Giyme Törenine katılan Başbakan İsmet İnönü de aynı şekilde İngiliz Hükümeti tarafından samimi bir şekilde karşılanmıştır.Bu ziyaretten sonra İsmet İnönü Türk Hükümetinin iç ve dış siyaseti hakkında

²⁴⁶ Asım Us, "İngiltere Kralı'nın Türkiye'ye Gelişi", Kurun, 1 Eylül 1936

²⁴⁷ Asım Us, "Tarihte Bir Dönüm Noktası", Kurun, 4 Eylül 1936

²⁴⁸ Hakkı Tarık Us, "Yolu Açık Olsun", Kurun, 7 Eylül 1936

yaptığı bir konuşmada Türk-İngiliz ilişkilerinin gerçek bir dostluk ve güvenlik esasına dayandığını ifade etmiştir.²⁴⁹ Cumhurbaşkanı Atatürk aynı yıl içinde T.B.M.M.'nin Beşinci Seçim devresinin İkinci İçtima yılını açtığı nutkunda, VIII.Edward ile meydana gelen dostluğun, Türk ve İngiliz milletlerinin isteğine uygun olarak, iki hükümet arasında yükselmekte olan ilişkilerde iyi etkiler yaptığını belirtmiştir.²⁵⁰

Asırlarca aynı yönde yürümüş, fakat olayların etkisi ile bir ara yönünü değiştirmiş olan iki siyasetin, bunca zaman sonra, İstanbul'da iki büyük milleti temsil eden iki şefle beraber tekrar düşünülmesi, hiç şüphesiz, dünya barışı adına sevinilecek bir olaydır. Büyük harpte Garb cephesinde subay olarak görev yaparken savaşın en üzücü sahnelerini yaşayan, dünyanın en büyük milletlerinden birinin hükümdarı sıfatıyla bütün dünyayı gezerek en medenisinden en geri kalmış olanına kadar dünyanın her çeşit milleti ile teması olan hükümdar, abartmadan iddia edilebilir ki Türk milletinden gördüğü sade ve candan karşılamanın bir ikincisine daha rastlamamıştır. O, Türkiye'de pek kısa kalmış ve bu kısa zaman ona, bütün kalpleri kazanmaya kafi gelmiştir.

Kral VIII.Edward, kendisi kadar mütevazı olan hayatı içinde, temsil ettiği milletle beraber, Türk milletinin her zaman hatırasını saygıyla anacağı bir insandır. Zamanın geçmiş yanlışlıkları arasından üzüntü vererek seslenen üzücü siyaset olaylarını bu sebeple arkada bırakarak geleceğe bakarken görülen manzara Kral VIII.Edward'ın ziyaretinin Türk halkının gönlüne iyi ve samimi duygularla yerleşmesi olmuştur. Bu değerli insana hayran kalmış olan Türkler, kendilerinin haşmetli şahıslarında aynı davanın büyük savunucusu olan İngiliz milletini selamlamaktan derin bir mutluluk duymaktadır.²⁵¹

Sa Majeste VIII.Edward'ın Çanakkale ve İstanbul'u ziyaretlerinde köylülere varıncaya kadar her yerde halkın coşkun tezahüratıyla karşılaşması, Türk milletinin bilinç ve vicdanından, büyük İngiliz milletinin barışseverliği için yükselen hayranlık duygularının ifadesidir. Aynı zamanda, dünya barışının istikrarı için Kemalist Türkiye'ce takip edilen politikanın halk kütleleri arasında ne kadar iyi kavranılmış bulunduğu delildir. Bu politikanın Balkanlardan tutunuz da Basra körfezine, Hint denizine kadar yayılan bir tesiri vardır. Ve bu tesir göze çaracak derecede barışçıdır. VIII.Edward'ın Türkiye'yi ziyaretleriyle bir kat daha önem kazanacak olan Türk-İngiliz antantının bir emrivaki sayılmasını gerektirecek sebepler de burada toplanmıştır. Bir İngiliz kralının bir Türk devlet reisini ziyareti ilk defa gerçekleştiğine göre, bu olayın tarihsel bir önem taşıdığı ortadadır. Sa

²⁴⁹ Mehmet Gönübol-Cem Sar, *Atatürk ve Türkiye'nin Dış Politikası*, TTK Yayını, Ankara, 1990, s.118

²⁵⁰ A.T., aynı yer, No:35, s.21

²⁵¹ Selim Ragıp Emeç, "Kral Sekizinci Edward'ın Gelişi ve Gidişi", Son Posta, 6 Eylül 1936

Majeste'nin Türkiye'yi görmesi, tanınması ve hepsinin üstünde olarak son asrın en büyük inkılabına yön veren Atatürk'le görüşmesi Türk-İngiliz dostluğuna yeni bir hız kazandırmıştır. Bu düşünceyle, İngiliz demokrasisinin bir sembolü gibi görünen VIII.Edward'a Türk milleti vefakar dostluğunu yansıtan bir sesle "Hoş Geldiniz" demiştir.

D. ZİYARETİN DIŞTAKİ YANKILARI

İngiltere Kralı VIII.Edward'ın Türkiye'yi ziyareti içte olduğu gibi dışta da yankılara neden olmuştur. Türkiye'nin Viyana Elçiliği'nin 2 Eylül 1936 günü, Türk Dışişleri Bakanlığı'na yolladığı bir telgrafta İngiltere Kralı VIII.Edward'ın Türkiye'ye yaptığı ziyaretin Avusturya'da nasıl yankı bulduğu aktarılmaktadır:

“ T.C.VİYANA ELÇİLİĞİNDEN HARİCİYE VEKALETİNE

No.6071/244

Viyana, 2 eylül 1936

Neues Wiener Abendblatt 1 Eylül 1936 günlü nüshasında İstanbul'dan aldığı bir telgraf haberine atfen İngiltere Kralı Sekizinci Edward'ın Eylül'ün 4'ünde Türkiye'yi ziyaret edeceğini, Majeste Kralın Çanakkale'de iki Türk harp gemisi tarafından karşılanacağını, bu gemilerden birinde bulunacak ordu kumandanı General Fahrettin'in kendisini selamlayacağını ve İstanbul'daki ikametinde Atatürk'ün misafiri olacağını, 6 Eylül Pazar günü misafir şerefine büyük kayık yarışları yapılacağını bildirdikten sonra bir İngiliz hükümdarının Türkiye'ye yaptığı bu ilk ziyarete, siyasi çevrelerde pek büyük bir önem verildiğini, bu ziyaretin Türk dış siyasetinin istikametinin tamamen değişmesini gerektirmesinin gayrı mümkün sayılmadığını kaydediyor ve iyi haber alan yerlerde bu ziyaretin Türk-Rus münasebetlerinin gevşemesine sebep olacağına ve sıkı bir Türk-İngiliz dostluğunun başlangıcını teşkil edeceğine hükmediliyor.

Arz eder, bu vesile ile saygılarımı tazelerim.

(İmza)
A.C.ÜSTÜN²⁵² ”

²⁵² Şimşir, a.g.e., s.334

Avusturya basını Edward-Atatürk buluşmasının bir askeri işbirliği kararıyla sonuçlandığını dünyaya duyurmuştur. Bu konu ile ilgili Türkiye'nin Viyana Elçiliği'nden Hariciye Vekaleti'ne gönderilen telgrafta İngiltere ile Türkiye'nin geniş bir şekilde işbirliği yapmasının siyasi çevrelerde söylenildiği belirtilmektedir:

“ T.C.VİYANA ELÇİLİĞİNDEN HARİCİYE VEKALETİNE

No.6097/264

Viyana, 10 Eylül 1936

“Neues Wiener Jurnal”10 Eylül 1936 tarihli nüshasında İstanbul'dan alındığı kaydıyla Türkiye-İngiltere ilişkilerine yönelik bir haber yayınlamıştır.

Bu habere göre Büyük Önder Atatürk ile İngiltere Kralı Majeste Sekizinci Edward arasında gerçekleşen konuşmalarda Türkiye'nin İngiltere ile geniş bir surette işbirliği yapmasının görüşüldüğü siyasi kaynaklarda söylenmektedir. Hatta askeri işbirliğinden bahsediliyor imiş. Güya İngiltere, ordusunu silahlandırması ve Boğazları güçlendirmesi için Türkiye'ye mali yardımda bulunmaya hazır imiş.

Bilgilerinize arz eder, saygılarımı bu vesile ile de yenilerim.

CEVAT ÜSTÜN²⁵³ ”

İngiltere Kralı VIII.Edward'ın umulmayan İstanbul ziyareti ve Türkiye Cumhurbaşkanı Atatürk ile buluşmasının Fransa'daki yankılarının ortak yanı, İngiliz-Türk ittifakının yakında gerçekleşeceği, Türkiye'nin onların deyimleriyle “barışın direklerinden biri haline geldiği” ve Fransa'nın bu gelişmelerin dışında kalmaması gerektiği şeklindedir. Türkiye'nin Paris Büyükelçiliği Hariciye Vekaletine 5 Eylül 1936 tarihinde gönderdiği bir telgrafta VIII.Edward'ın Türkiye'yi ziyaretinin İngiltere ile Türkiye'nin güvenlik alanında ortak yararına ilişkin bir gelişme olduğunu yazmaktadır:

“ T.C.PARİS BÜYÜKELÇİLİĞİNDEN HARİCİYE VEKALETİNE

Şifre Tel.

PARİS, 5 Eylül 1936

²⁵³ Şimşir, a.g.e., s.346

Atatürk'ün İstanbul'a gelen İngiliz kralını misafir olarak kabul buyurması münasebetiyle bugünkü Fransız gazeteleri ayrıntılar vermektedir. Bilhassa Ere Nouvelle gazetesi İngiliz kralının mühim bir hadise olarak düşünülen bu ziyareti vesilesiyle Türk-İngiliz dostluğunun emniyet sahasında iki memleketin ortak menfaatine ilişkin bir yenilik arz eylediğine işaretle barışı tehdit eden vaziyetler karşısında aynı hayati yararın emin bir surette Ankara ile Londra'yı birbirine bağladığını yazmaktadır. Arz olunur.

SUAD DAVAZ²⁵⁴,

Paris radyosu 4 Eylül 1936 günü yaptığı açıklamada İngiltere Kralı VIII.Edward'ın İstanbul'a ulaştığını ve Cumhurbaşkanı Atatürk'le İstanbul'da bulunan bütün vekiller ve halk tarafından karşılandığını bildirmiştir. İngiltere Kralının Türkiye'yi ziyareti dolayısıyla tüm gazetelerin Türk-İngiliz dostluğu hakkında coşkulu yazılar yazdığını belirten Paris Radyosu, İngiliz dostluğunun son Montreux Konferansı'nda Türkiye için ne derece önemli olduğunu dinleyicilere aktarmıştır. Ayrıca Türk-İngiliz dostluğunun barışın sürekliliği için de büyük öneme sahip olduğuna dikkat çeken basın, halkı İngiliz kralını coşkuyla karşılamaya davet etmiştir.²⁵⁵

“Ere Nouvelle”adlı Paris gazetesi ise Louis Bresse imzasıyla verdiği haberinde VIII.Edward'ın Türkiye ziyaretiyle ilgili olarak “Sekizinci Edward ile Kemal Atatürk'ün Görüşmesi: Türk-İngiliz Dostluğuna Dönüş” başlığını kullanmıştır. Geçen yıl Akdeniz'in, İngiliz gemileri için emin bir deniz olmaktan çıktığı anlaşıp da bu emniyet meselesi, aynı zamanda Akdeniz'e sahili olan devletler için de geçerli görülerek Akdeniz meselesi ile emniyet meselesi arasında bir ilişki meydana geldiği zaman Büyük Britanya'nın menfaatinin tekrar uyandığını belirten Ere Nouvelle, o günden sonra, Londra'nın “Splendid Isolement” meselesinin tehlikesini ilk defa anladığını ve Yugoslavya, Yunanistan ve Türkiye'ye karşı ilgi duymaya başladığına yer vermiştir. VIII.Edward'ın tatil seyahati ile günün birinde, İngiltere Dışişleri Bakanlığı'nın karşılaştığı beklenmeyen durum arasında ilişki de sözkonusudur.

Britanya diplomasisinin, geleceğe ilişkin işler için de çalıştığı bilgisini de veren Ere Nouvelle, İngiltere'nin dış siyasetinde kendini gösteren bu düşüncenin, Montreux'de,

²⁵⁴ Şimşir, a.g.e., s.339

²⁵⁵ Cumhuriyet, 5 Eylül 1936

Boğazlar meselesinin hallinde tezlerinin kabul edildiğini gören Türk delegelerini memnun edecek tarzda gerçekleşmesi ile kendini gösterdiğini belirtmiştir. İngiltere Kralı ile Türkiye Cumhurbaşkanı'nın görüşmesinin bu siyasetin bir sonucu olduğuna dikkat çeken gazete, Kralın yatının Boğaziçi'ne gitmesi ve Kralın Atatürk'ü ziyaret etmesinin Hindistan'a varıncaya kadar bütün Şarkta, özellikle Hindistan'da akisler uyandırdığını bildirmiştir.²⁵⁶

İngiltere Kralı VIII.Edward ile Türkiye Reisicumhuru Atatürk'ün buluşmaları Amerika'da büyük ilgi uyandırmıştır. New York basınında Kralın ziyaretiyle ilgili çıkan kimi ayrıntılar şu şekildedir:

“Kral Edward'ın Nahlin adlı yatı maiyetindeki Türk ve İngiliz destroyerleriyle birlikte bu sabah Dolmabahçe önünde demirlemişlerdir. Yüzü güneşten yanmış ve hayli sağlıklı olduğu görünen Kral Tophane'de karaya çıkmış ve Atatürk tarafından karşılanmıştır. Başbakan ve Türkiye'nin Londra Büyükelçisi Fethi Okyar, Dış Bakanı ve diğer memurlar bulunuyordu. Kral Atatürk'le beraber açık bir otomobile binmiş ve İngiliz sefaretine gitmiştir. İskele ve sefaret civarında büyük bir kalabalık toplanmıştı. Fakat Kralın geçeceği sokaklar gizli tutulduğundan sokaklarda kimse yoktu. Atatürk İngiltere sefaretinde yirmi dakika kalmıştır. Kral biraz sonra öğle yemeği için yatına dönmüştür. Öğleden sonra Kral Edward refakatinde İngiltere'nin Ankara sefiri Sir Percy Loraine olduğu halde Atatürk'ü ziyaret için Dolmabahçe Sarayı'na gitmiştir. Kral oradan çıktıktan sonra şehrin ziyarete değer yerlerini görmeğe gitmiştir.

Kral Edward Türkiye'de çok büyük bir ilgiyle karşılanmıştır. Bütün gazeteler İngiltere hakkında övücü ve geleneksel İngiliz dostluğu hakkında makalelerle doludur.²⁵⁷”

Amerika'daki basında yer alan bir diğer kaynakta iki liderin buluşması kendine özgü bir haber fotoğrafla okurlara iletilmiştir: Fotoğrafta Atatürk ve Edward üstü açık bir otomobilde İstanbul caddelerinde görülmektedir. Fotoğrafın altında “King Edward Welcomed in Turkey” cümlesi bulunmaktadır. Haber şöyledir:

“Sekizinci Edward geçen hafta Yunanistan'da ve Türkiye'de idi. Türkiye'de padişahlığı ve halifeliği yıkan, fesi kaldıran ve Türkiye Cumhuriyeti'ni hızla modern ve kudretli bir hükümet haline getiren Yakın Doğu'nun en büyük devlet adamı Kemal Atatürk İngiliz kralını rahatça ülkesine gönderdi. Bu maksatla Atatürk'ün özel treni

²⁵⁶ Cumhuriyet, 9 Eylül 1936

²⁵⁷ Şimşir, a.g.e., s.340

Anadolu'dan karşı sahile geçirildi. Kral Edward, 1 milyon 350 dolara kiralanan Nahlin yatını terk ederek Bulgaristan üzerinden Londra'ya devam etti.²⁵⁸

Türkiye'nin Washington Büyükelçiliği dergi haberlerinden ayrı olarak 6 Eylül 1936 günlü bir Amerikan gazetesinde çıkan bir haber-yorumu da Ankara'ya göndermiştir. Bu haber-yorumda Kral'ın ziyaretinin Türkiye açısından önemi ve Atatürk'ün Türk-İngiliz dostluğu için yaptığı diplomatik girişimin İtalya açısından anlamına değinilmektedir:

“ T.C. WASHINGTON BÜYÜKELÇİLİĞİNDEN HARİCİYE VEKALETİNE

Sayı:587/302

Washington, 22 Eylül 1936

16 Eylül 1936 ve 576/300 sayılı yazıya ektir:

İngiltere Kralı Sekizinci Edward'ın Türkiye'yi ve Cumhurbaşkanı Atatürk'ü ziyaretine dair muhtelif Amerikan gazetelerinde yer alan kütürler kesilerek ilişikte sunuldu. Bunlardan New York'ta çıkan “Enquirer”gazetesi, İngiltere kral'ının Akdeniz seyahatinin evvelce ilan edildiği gibi bir tatil gezintisi olmayıp, önemli bir siyasi seyahat olduğunu yazmaktadır.

Büyükelçi

(İmza)

Münir ERTEGÜN²⁵⁹ ”

Almanya Edward-Atatürk buluşmasını, yakın gelecekteki Türk-İngiliz ittifakı için bir ilk adım olarak görmüştür.

Berlin radyosu da İngiltere Kralı VIII.Edward'ın Türkiye ziyareti ile ilgili olarak, ziyaretin özel nitelik taşımasına rağmen İngiltere Kralının Türkiye'yi ziyaretinin büyük siyasi önem taşıdığını duyurmuştur.²⁶⁰

Alman basınında Kral VIII.Edward'ın ziyaretiyle ilgili Türkiye-İngiltere paktı hazırlıkları adıyla yayınlanan haber-yorumda Kral Edward'ın Doğu Akdeniz seyahatinin siyasi öneminin gün geçtikçe daha fazla anlaşılmakta olduğuna yer verilmiştir. Mustafa

²⁵⁸ Şimşir, a.g.e., s.352

²⁵⁹ Şimşir, a.g.e., s.359

²⁶⁰ Cumhuriyet ve Son Posta, 5 Eylül 1936

Kemal Atatürk'e yapılan ziyaretin her türlü siyasi amaçtan uzak olduğunu söyleyen İngiliz tarafına rağmen, Türkiye Başvekili İsmet İnönü'nün Ekim ayında Londra'ya geleceğine dair Türk kaynaklarından yayılan haberlerin ortalıkta dolaştığı bilgisini veren gazete, sözkonusu ziyaretin özellikle gayri resmi bir ziyaret olmayacağını, İsmet İnönü'nün geçerli bir siyasi antlaşma ile ve aynı zamanda bir askeri itilaf için Britanya Hükümeti ile görüşmelerde bulunmak üzere büyük bir heyet ile Londra'ya geleceğini duyurmuştur.

Londra'da mevcut haberlere göre, heyete Hariciye Vekili Rüştü Aras'tan başka İktisat Vekili Celal Bayar, Büyük Erkanı Harbiye Reisi ve Ordu, Donanma ve Hava kuvvetlerine mensup yüksek rütbeli subaylar dahil bulunacaktır. Yapılacak müzakereler sırasında Akdeniz(Çanakkale)Boğazı'nın İngiliz mali yardımı ile tahkimi ve Türk Donanmasının takviyesi için de ayrıca görüşmeler yapılacaktır.

Sovyet tarafınca saklanılamayacak bir güvensizlikle takip edilen İngiliz-Türk yakınlaşması ve Moskova ile Ankara arasındaki ilişkilerin gevşemesi konusunda diğer bir işaret de Türk filosunun yakında Malta'yı ziyaret edecek olmasıdır.²⁶¹

Sovyetler Birliği İngiltere Kralı VIII.Edward'ın ziyaretinden sonra Sovyetler Birliği-Türkiye ilişkilerini güvensizlikle takip etmeye başlamıştır. Bu konuda Türkiye'nin Belgrad Büyükelçiliği, Sovyet Pravda gazetesinin Londra kaynaklı bir haberini 18 Eylül 1936 tarihinde Türkiye'ye yollamıştır:

"İngiltere Kralı VIII.Edward'ın Güney Avrupa ziyaretinin yalnızca dinlenme amaçlı olmadığı, bu ziyaretin aynı zamanda büyük bir siyasi önem taşıdığı görüşü İngiliz gazetelerinde gittikçe hakim olmaktadır. Mustafa Kemal Atatürk ile yapılan dostane görüşmeler ise kuşkusuz Büyük Britanya ile Türkiye'nin yakınlaşmasına yol açacaktır. 'New Chronicle' gazetesi de İngiliz kralı ve Mustafa Kemal Atatürk görüşmesine Başvekil İsmet paşa ve Hariciye Vekili Tevfik Rüştü Aras'ın da katılmasına dikkat çekmektedir.

Başvekil İsmet Paşa'nın İngiltere'ye gelecek ay bir ziyaret planlamış olması bu duruma özel bir anlam kazandırmaktadır. Hükümet başkanına bu ziyaretinde ordu ve donanma uzmanlarının yanı sıra iktisat ve siyaset danışmanlarından oluşan yüksek yetkililer eşlik edecektir. Bu ziyarette Büyük Britanya ve Türkiye arasında yeni antlaşmalara varılacağı beklenmektedir.²⁶²

Türkiye'nin komşularından biri olan Bulgaristan, gelişmekte olan İngiliz-Türk ilişkilerini yakından izlemektedir. Bulgaristan kamuoyu İngiliz Kralının Türkiye'yi

²⁶¹ Şimşir, a.g.e., s.349-350

²⁶² Şimşir, a.g.e., s.355

ziyaretlerine özel bir önem vermektedir. Hemen bütün yayın organları bu ziyaretten ilk sayfalarında bahsetmektedir. 'Otro' gazetesindeki bir başmakalede Türk-İngiliz ilişkilerinin bir asırlık tarihi özetlendikten sonra, Montreux Konferansı'nın parlak neticelerinden ve bu konferansta ortaya çıkan İngiliz-Türk ortak çalışmasından bahsedilmiştir.²⁶³

İtalya, Türk-İngiliz ilişkilerindeki yakınlaşmadan ciddi biçimde rahatsızlık duymuş ve bunu da açıkça ifade etmiştir. Bu konuda Türkiye'nin Londra Büyükelçiliği'nden Hariciye Vekaletine gönderilen bir telgrafta elçiliğe ulaşan bilgiler iletilmektedir:

“ T.C. LONDRA BÜYÜKELÇİLİĞİNDEN HARİCİYE VEKALETİNE

Şifre Tel.

Londra, 10.9.1936

(Alınışı 10.9.1936)

Büyükelçilikte güvenilirliğiyle bilinen bir kaynaktan alınan bilgiye göre, gazetecilerin İstanbul'da Büyük Önder ile Kral arasında cereyan eden görüşmeler hakkında sorduğu sorulara Hariciye vekaletinde bu hususta herhangi bir bilgi olmadığı, bir şey cereyan etmiş ise Hariciye Vekaletinin bilgisi dışında cereyan ettiği ifade olunmuştur. Ayrıca nakleden Hariciye Nezaretinin mühim bir şahsiyetiyle bu hususta görüşmüştür. Bu şahsiyet bu görüşmeler hakkında endişe belirtmiştir. Mussolini ile iyi geçinmek emelinde bulundukları bu sırada bu gibi konuşmaların tehlikesinden bahsetmiş ve sefirlerini bu görüşmelerde hazır bulunmağa memur etmiş olduklarını, fakat bunda daima başarılı olamamış olduğunu ilave etmiştir.

SEDAT ÖRS²⁶⁴ ”

Türkiye'nin Roma Büyükelçiliği'nden Ankara'ya ulaşan 14 Eylül 1936 tarihli telgraf ise Kral Edward'ın Türkiye ziyaretinin İtalya'daki akislerini açık bir şekilde anlatmaktadır:

“ T.C. ROMA BÜYÜKELÇİLİĞİNDEN HARİCİYE VEKALETİNE

No.3131/2168

Roma, 14.9.1936

²⁶³ Cumhuriyet, 7 Eylül 1936

²⁶⁴ Şimşir, a.g.e., s.346

1- İngiltere Kralının Cumhurbaşkanı Atatürk'e yaptığı ziyaretin İtalyan kesiminde yaptığı tesir hakkında şimdiye kadar ulaşan istihbarat ve haberler ziyaretin derin bir hoşnutsuzluk ve asabiyet uyandırdığı merkezindedir.

2- Habeşistan delegeleri de çağırıldığı takdirde İtalya'nın gelecek Akvam Cemiyeti toplantısına katiyen katılmayacağını bu meselenin oldu bitti ile değil ancak uzlaşarak çözülmesinin kendilerini tatmin ve cemiyete olumlu tarzda katılmalarını sağlayacağını Hariciye Müsteşarı bir münasebetle söyledi.

Arz olunur.

ZEKİ KARABUDA²⁶⁵ ”

Tribuna gazetesinin Kral Edward'ın Türkiye'yi ziyareti hakkında yayınladığı bir Londra telgrafı, Türkiye'nin Roma Büyükelçiliği tarafından 16.9.1936 tarihinde Hariciye Vekaletine gönderilmiştir:

“ T.C. ROMA BÜYÜKELÇİLİĞİNDEN HARİCİYE VEKALETİNE

No.19861/493

Roma, 16 Eylül 1936

13 Eylül 1936 tarihli Tribuna gazetesi, Kral Edward'ın Türkiye'yi ziyareti hakkında bir Londra telgrafı yayınlamaktadır. Bu telgrafın içeriği özet olarak şöyledir:

Birkaç haftadır İngiliz basını Kralın seyahatine veliaht olduğu zamankinden daha az önem veriyordu. Fakat Kral, Jeneral Metaxas, Türkiye devlet ileri gelenleri, Kral Boris ve Avusturya Başbakanı ile görüştüktan sonra iş değişti ve görüşmelerin siyasi niteliği olduğu en kesin reddetmelere rağmen anlaşıldı.

“New Chronicle” Kralın ziyaretlerinin Akdeniz paktına katılan devletler nezdinde İngiltere'ye olan güveni tekrar sağladığını, Krala Harbiye nazırı Duff Cooper'ın refakatinin ve Yugoslavya sahillerindeki deniz ve hava üslerini ziyaretin önemli olduğu, Kemal Atatürk ile ve Türk devlet adamlarıyla gerçekleşen görüşmesinin onları şimdiki İngiliz politikasına devam etmenin uygun olacağına ikna ettiğini yazıyor ve Türkiye

²⁶⁵ Şimşir, a.g.e., s.350

Cumhurbaşkanı ile Kralın dört defa gerçekleşen görüşmelerinde General İsmet İnönü ile Dr. Rüştü Aras'ın da hazır bulunmasının bu tahmini sağlamlaştırdığını ekliyor. Bu gazeteye göre, faşist İtalya'ya hayran olan Jeneral Metaxas, Kralın ziyaretinden sonra rotasını değiştirmiştir.

General İsmet İnönü'nün, İtalya'yı kuşkulandığı için Foreign Office'ce arzu edilmeyen Londra seyahati, basit bir gezi seyahatinden ibaret olmayacaktır. Zira beraberinde Hariciye, Maliye Vekilleri, Erkanı Harbiyeyi Umumiye Reisi ve Müdafai Milliye Müsteşarı ve bir çok uzman da bulunacaktır.²⁶⁶ ”

Türkiye'nin Roma Büyükelçiliği'nin ilettiği telgrafa göre, 17 Eylül tarihli “Messaggero” gazetesinde de “İngiltere ve Türkiye” başlığı altında yayınladığı bir İstanbul telgrafında Kral Edward'ın Reisicumhur, Başvekil ve Hariciye vekili ile yaptığı görüşmelerin bazı olaylar dolayısıyla Küçük Asya'da sarsılmış olan İngiliz nüfusunu tekrar diriltmeye, hatta belki de daha fazlasını yapmaya imkan sağlamıştır, diyor ve ekliyor: Bu ziyaret sonucunda İngiliz endüstrisine Boğazların tahkimi için büyük siparişler verilebilecektir. Londra'da bir Türk-İngiliz deniz paktının imzalanması hiç de uzak değildir.²⁶⁷

Yunanistan kamuoyu İngiltere Kralı VIII. Edward'ın Türkiye'yi ziyareti ile ilgili gelişmeleri önemle takip etmektedir. Atina'da çıkan Proia gazetesi İngiltere Kralı VIII. Edward'ın Çanakkale ve İstanbul ziyaretine ayırdığı bir makalesini şöyle bitirmektedir:

“Bu geçen sene birçok şeyleri değiştirdi. Bugün İngiltere'nin Türkiye ile ilişkisi pek dostanedir. Çanakkale'nin kanlı faciasından kalan şey birbirine zıt mevkide şerefle çarpışan iki milletin bir diğerine karşı sürekli hürmetidir.”²⁶⁸”

Yine aynı gazete sonraki günlerdeki bir yazısında Kral Edward'a İstanbul'da geniş sevgi, hürmet gösterildiğini, bunun çerçevesinde ortaya çıkan İngiltere-Türkiye ilişkilerindeki sıcak yakınlığın dünya barışına katkı sağlayacağını belirtmektedir. Türkiye'de İngiliz hükümdarına gösterilen ayrıcalıklı hürmet ve şeref son zamanlarda İngiliz-Türk ilişkilerinde kaydedilen yakınlıktan ileri geldiğine dikkat çekilen haberde, Türk gazetelerinin İngiltere Kralını selamlarken, Montreux Konferansı'nda İngiltere'nin Türkiye'nin düşüncelerini savunduğunu yazdıklarına yer verilmiştir. Aynı gazete Kral Edward'a İstanbul'da gösterilen geniş sevgi, hürmet ve bunun çerçevesinde ortaya çıkan

²⁶⁶ Şimşir, a.g.e., s.351

²⁶⁷ Şimşir, a.g.e., s.351

²⁶⁸ Cumhuriyet, 3 Eylül 1936

İngiltere-Türkiye ilişkilerindeki sıcak yakınlığın dünya barışı, Akdeniz barışı ve onur barışı taraftarlarını memnun etmesinin de zor olmadığına altını çizmiştir.²⁶⁹

Yunanistan'da kamuoyu, Türkiye ile İngiltere arasında beliren yakınlık hakkında koşulsuz sevincini ortaya koymaktadır. Yunan kamuoyu Türkiye Başvekili İsmet İnönü'nün Kralın daveti üzerine Londra'ya yapacağı seyahatin önemini ve Kral Edward'ın İstanbul'u ziyaretinin özel nitelikte olmasına rağmen, siyasi sonuçlar doğuracağını düşünmektedir. Bir Atina gazetesi olan 'Katimerini' İngiltere ile Türkiye arasındaki dostluğu övmektedir:

"Kamuoyu son zamanlarda İngiltere Türkiye ilişkilerinde görülen dostluğu övmekten geri kalmamıştır. İki ülkenin hükümetleri karşılıklı antlaşma programını takip ettiklerinden sıkı bir surette birbirine yaklaşmak için hiçbir zorlukla karşılaşmadılar. Krala İstanbul ziyaretinde hükümet tarafından olduğu kadar halk tarafından da gösterilen samimi karşılama bu memnuniyet verici sonucu tamamlamıştır.

İngiltere ile Türkiye'nin işbirliği bugün Doğu Akdeniz için gerçek bir güvencedir. Bundan dolayı bu antlaşmanın gerçekleşmesi bütün barış yanlılarını sevindirecektir.²⁷⁰

İngiltere, Kral Edward'ın Türkiye ziyaretiyle yakından ilgilenen ülkelerden biridir. Ziyaret İngiltere'de gazeteler ve radyo aracılığıyla ayrıntılı olarak okuyuculara ulaştırılmıştır. Londra radyosu Kralın varışını ve karşılanışını ayrıntılı olarak nakletmiş ve Edward ile Atatürk'ün samimi ve dostane konuşmalarını anlatarak Atatürk'ün Nahlin yatında VIII.Edward ile bir saat konuştuğunu aktarmıştır.²⁷¹ İngiltere Kralı VIII.Edward'ın, Bayan Simpson ile birlikte, Akdenizde yaptığı deniz gezisi sırasında Atatürk'ün davetlisi olarak 4 Eylülde İstanbul'a gelmesi ve büyük dostluk görmesi İngiliz basınında Türkiye ve Atatürk için övücü yazılar çıkmasına neden olmuştur.²⁷²

"Daily Telegraph" gazetesini 7 Eylül 1936 tarihli "İngiliz-Türk Dostluğunun Tezahürü" başlıklı yazısında, Kralın Atatürk ile vedalaşırken defalarca el sıkıştığını ve kendisini Londra'ya davet ettiğini belirtmiştir. Kral davetini İsmet İnönü'ye de söyleyince Atatürk onu derhal Londra'ya göndereceğini söylemiştir.²⁷³

Türkiye Başvekilinin Londra'ya gideceği haberi, hem İngiltere'de hem de diğer ülkelerde büyük ilgi uyandırmıştır. Bu seyahatin yakında yapılması kesinlik kazanmış

²⁶⁹ Cumhuriyet ve Son Posta, 8 Eylül 1936

²⁷⁰ Cumhuriyet ve Son Posta, 10 Eylül 1936

²⁷¹ Son Posta, 5 Eylül 1936

²⁷² Soysal, a.g.e., s.134

²⁷³ Cumhuriyet, 12 Eylül 1936

olmakla birlikte henüz tarihi belirlenmemiştir. Londra'ya dönen Büyükelçi Fethi Bey bu seyahatin programını düzenlemek için İngiliz yetkililerle görüşecektir.²⁷⁴

Türkiye'nin Londra Büyükelçiliği'nden Hariciye vekaletine 8.9.1936 tarihinde gönderilen telgraf İngiliz gazetelerinin Kralın ziyaretiyle ilgili haber ve resimlerle dolu olduğunu ve Kralın Atatürk'ü Londra'ya davet ettiğini bildirmektedir:

“ T.C. LONDRA BÜYÜKELÇİLİĞİNDEN HARİCİYE VEKALETİNE

Açık Tel.

LONDRA, 8.9.1936
(Alınışı, 9 Eylül 1936)

İngiliz basını, Kralın İstanbul ziyaretine ilişkin haber ve resimlerle doludur. Daily Telegraph ve Morning Post, Kralın Atatürk'ü Londra'ya davet etmiş olduğunu ve böylece ilk fırsatta geleceğini ve herhalde Başvekili pek yakında göndereceğini vadettiğini bildiriyorlar.

SEDAT ÖRS ”

Türkiye Dışişleri Bakanlığı yabancı gazetelerde yer alan Başvekil İsmet İnönü'nün Londra seyahati ile ilgili haberler hakkında Londra Büyükelçiliği'ne bir bilgilendirme telgrafi göndermiştir:

“ T.C. HARİCİYE VEKALETİNDEN LONDRA BÜYÜKELÇİLİĞİNE

Şifre Tel.

ANKARA, 21.9.1936

No.3199/983

Başvekil İsmet İnönü'nün Londra seyahati hakkında gazetelerin haberlerini telgrafınızda ve ajans haberlerinde gördük. Bu konuda, gerektiğinde doğru bilgi verebilmek üzere, sizi bilgilendirmeyi faydalı görüyoruz. Esasen Bay Büyükelçi bunlara tamamen sahiptirler. Kral Hazretleri Başvekili şahsen Londra'ya davet ederek Askot at yarışlarında bulunmalarının kendileri için memnuniyet verici olacağını gerek bizzat İsmet

²⁷⁴ Akşam, 9 Eylül 1936

İnönü'ye gerekse Atatürk'e ifade buyurdular. Bu davetleri Büyükelçi tarafından da doğrulandı. Başvekil Kral hazretlerinin bu nezaketlerine teşekkür ederek daveti esas itibariyle kabul ettiler. Atatürk de Kralın uğurlanmasında bulundukları sırada Başvekil Londra'ya yollayacaklarını Majeste'ye ifade buyurdular. Mesele budur ve İsmet İnönü'nün Londra'ya gitmesi kuvvetle muhtemeldir. Ancak bu ziyaretin tarihi henüz takarrür etmemiştir. Bundan dolayı maiyetinde gidecek kimseler hakkındaki haberler de çoğunlukla gerçeği yansıtmamaktadır.²⁷⁵ ”

Daily Telegraph gazetesi 5 Eylül 1936 tarihinde “Türkiye’de Şahane Bir Hareket” başlıklı bir yazıyla yayımlanmıştır. İstanbul’un Kral Edward’a gösterdiği dostane ilginin İngiltere’de sevinçle karşılandığını belirten gazete, siyasi bir amaçla düzenlenmeyen ve iki eski muharibin buluşmasından başka bir şey olmayan bu ziyaretin, eski düşmanlıkların kesin olarak unutulduğunun ve Türk-İngiliz ilişkilerinde yeni bir dönem açılmış olduğunun kanıtı olduğuna işaret etmiştir.²⁷⁶ Haberde Kral Edward’ın muhteşem bir şekilde ağırlandığına dikkat çekilerek, Edward-Atatürk buluşmasıyla eski düşmanlıkların bir kenara bırakılarak dostluk ve işbirliği döneminin başladığı duyurulmuştur.²⁷⁷

“The Observer”gazetesi 20 Ekim 1936 tarihli “Modern Türkiye” başlıklı bir makalesinde Türk-İngiliz ilişkilerindeki gelişmelerle ilgili görüşlerini aktarmaktadır: “Birkaç sene evveline kadar, Türkiye, İngiltere’yi kendisinin can düşmanı kabul ediyordu. Asya’da kuvvet ve nüfusunu tahrip etmeği hedef tutan her türlü hareket ve ihtilale yardım etmeğe hazırdı. Şimdi ise yeni Türkiye, İngiltere ile dostluk tesisini çok arzu ediyor. Yeni Türkiye’nin bilgili, hakim ve tecrübeli şefi Kemal Atatürk anlaşılan İngiltere’nin amaç ve gayeleri kendisinin amaç ve gayeleri ile uyduğu sonucuna varmıştır.”²⁷⁸ VIII.Edward’ın ziyaretinden sonra, Türk Dışişleri Bakanı T.Rüşti Aras ile İngiltere Dışişleri Bakanı Anthony Eden arasındaki bir görüşmede Eden, İngiliz Kralının Türkiye seyahati hatıralarından ve Atatürk’e hayranlığından bahsetmiştir.Bu da esasen ziyaretin yarattığı olumlu havayı her iki tarafın koruduğunu göstermektedir.²⁷⁹

1936 yılı Kasım ayının sonlarına doğru Türk Donanmasının Malta’daki İngiliz üssünü ziyaret ettiği sırada İngiliz Akdeniz Donanması Komutanı Amiral Sir Dudley Pound misafirlerine bir akşam çay ziyafeti vermiş ve son derece parlak bir kabul

²⁷⁵ Şimşir, a.g.e., s.356

²⁷⁶ Akşam, 9 Eylül 1936

²⁷⁷ Cumhuriyet, 9 Eylül 1936

²⁷⁸ Cumhuriyet, 22 Ekim 1936

²⁷⁹ T.C.Dışişleri Bakanlığı Araştırma ve Siyaset Planlama Genel Müdürlüğü, Montreux ve Savaş Öncesi Yılları(1935-1939), 1973, s.148

göstermiştir. Çok samimi bir dostluk ve sürekli iyi niyet havası içinde geçen ziyafetin sonlarına doğru Amiral ayağa kalkarak misafirlerini selamlamış ve şu nutku söylemiştir:

“Türk filosuna hoş geldiniz derken eski Türk-İngiliz dostluğu ve yeni Türkiye hakkında birkaç söz söylemekten kendimi alamam. Türkler ve İngilizler birbirlerini eskiden beri çok iyi tanır. Fakat askerlikte ilk temas 1854 Kırım kısmi harbinde meydana geldi. Ve İngilizler Türklerin kardeşçe nasıl harbettiklerini öğrendiler. Bunu, büyük harpte karşı karşıya çarpışmak da ispat etti. Ve İngilizler Türklerin nasıl centilmence harbettiklerini öğrendiler. Büyük harpten sonra, Türkiye Büyük Liderinizin belirttiği üzere kültürel, sosyal büyük yenilikler etrafında tek bir vücut halinde birleşmiştir. Bu büyük yenilikler bütün dünya gibi İngilizlerin de hayranlık ve takdirini kazandı. Nihayet, 1936’da Türkiye bütün dünyaya bir siyaset dersi vermek başarısını kazandı. Ve İngiltere bu sessiz mücadelede Türkiye’ye yardım etmek istek ve fırsatını buldu. Bu mutlu olayı, İngiltere Kralı Majeste Sekizinci Edward’ın Türkiye’yi ziyareti takip etti. Bunun ne kadar ince ve mühim olduğunu anlatmağa lüzum yoktur. Bu ziyaret esnasında Krala iki İngiliz destroyeri refakat etti. Bu gemilerin dönüşünde kumandanlarını kabul ettiğim zaman, gerek Majeste Krala, gerek İngiliz denizcilerine gösterilen büyük ve içten gelen misafirperverliğin hayranlığı altında kaldıklarını gördüm. Şimdi Türk filosunun Malta’ya yaptığı bu ziyaretin bütün ondokuzuncu asrı işgal eden Türk-İngiliz dostluğu gününün yeni bir doğumu olacağını ümit ederim.

Amiral Türkiye Cumhurbaşkanı Atatürk’ün şerefine içmiş, bir müddet sonra da Türk Amirali Kral VIII.Edward’ın şerefine içerek karşılık vermiştir.²⁸⁰”

²⁸⁰ A.T. ,aynı yer, No:35, s.73

SONUC

Montreux Konferansı'ndan sonra İngiltere ile Türkiye arasında başlayan hızlı yakınlaşma İngiltere Kralı VIII.Edward'ın Türkiye ziyaretiyle daha da artmıştır. İngiltere Kralı VIII.Edward'ın 1936 Eylül'ünde Türkiye'de törenle karşılanması, Türk kamuoyunun İngiltere hakkındaki tutumunu değiştirme ve yeni dost ülke İngiltere ile dostluğu açıktan açığa gösterme yolunda atılan ilk adımdır. Bu ziyaretten sonra Türk halkında İngiltere'ye olan sempati daha da artarak bu ülkeden dost güç olarak sözedilmeye başlanmıştır.

Kralın ziyareti Türk hükümeti için tamamen beklenmeyen bir şerefti. Dolayısıyla Atatürk İngiltere Kralı'nı büyük bir nezaketle kabul etti. Ve en samimi kişisel ilişkiler Kralın Türkiye'de kısa süre kalışı zarfında kuruldu. O zamana dek İngiltere Türkiye'de geleneksel bir düşman olarak düşünülmüştü. Bu ziyaret, İngiltere'ye karşı Türk insanının zihinsel yaklaşımında psikolojik bir değişime neden olmuştur. O zamana kadar insanlardan ziyade hükümetlerin meselesi olan dostluk ve arkadaşlık, bütün Türk halkının paylaştığı bir nitelik oldu.

Montreux Konferansı'ndan sonra gelen Kral Edward'ın Türkiye'yi ziyareti, konferans masasında kurulan Türk-İngiliz birlikteliğini daha ılık ve kişisel bir düzeyde sürdürmüştür. Bu ziyaret Türk nüfusunun bütün kesimleri arasında büyük bir istek uyandırmış ve karşılıklı dostluk bir adım öne çıkmıştır. Türkiye ile İngiltere arasındaki ilişkiler sadece bir kralın ziyaretini gerçekleştirme derecesine kadar iyileşmemiş, aynı zamanda bu ziyaret samimi İngiliz yanlısı duyguların gösterilmesi için bir fırsat olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından beri kişiler Kral olsun veya olmasın, veya onların ait oldukları milletlerin temsilcileri gelmişler ve en iyi Türk gelenekleriyle uyuşan hoş bir karşılamayı Türkiye'de bulmuşlardı. Fakat asla İngiliz İmparatorluğu'nun hükümdarını görmek için sokaktaki insanlar merakla karışık memnuniyetlerini ifade etmemişlerdi. Resmi olmayan bir ziyaretin gerekliliğine rağmen, İngiltere Kralı VIII.Edward'a sunulan karşılama gerçekten bir kralınki gibiydi.

Kral VIII.Edward'ın Atatürk'ü ziyareti, Türkiye ile İngiltere arasındaki ilişkilerin gelişmesinin de açık bir işaretini oluşturmaktadır. Kral VIII.Edward'ın Türkiye ziyareti, gayri resmi bir ziyaret olmakla birlikte yankıları büyük olmuştur. Gerek yerli gerekse yabancı basın-yayın organlarının ziyarete ilgisi en üst düzeyde gerçekleşmiştir. Ziyaret esnasında Atatürk ve Kral VIII.Edward arasında oluşan samimi hava iki ülke arasında gelecekte yaşanacak ilişkilere de olumlu bir ivme kazandırmıştır. Dünya diplomasi tarihinde hasım

lkeler arasındaki barışma ziyaretleri türüne ilk rnek İngiltere Kralı VIII.Edward’ın Türkiye ziyareti olmuştur. Gerçekten de bu ziyaret, Kral Edward’ın büyükbabası VII.Edward’ın yabancı ülkelere yaptığı gezileri andırıncasına giriştiğı diplomatik bir dostluk denemesidir. Bundan sonra yıllarca İstanbul ve Anadolu kahvelerinin duvarları, iki devlet başkanını, ülkelerinin bayrakları altında yanyana oturmuş renkli resimlerle süslenmiştir. Bu Türk-İngiliz işbirliğinin unutulmamasına yarayacak bir semboldür.

İngiltere kralı VIII.Edward’ın 1936 yılında Türkiye’de törenle karşılanması, Türk insanının İngiltere karşısındaki fikirlerini iyileştirmiş ve bu ülkeyle dostluğunu belirtmek için atılan bir basamak olmuştur. Atatürk Türkiye’si VIII.Edward’ın ziyaretini, ülkenin yeni imajının tanıtımı açısından tarihi bir fırsat olarak değerlendirmiştir.

İngiltere Kralının Nahlin yatıyla çıktığı Akdeniz seyahatinde Türkiye’ye uğrayıp Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk ile görüşmesi tüm dünyada da önemli yankılara neden olmuştur. Bu ziyaretle kendini gösteren Türk-İngiliz yakınlaşmasına pek çok ülke olumlu yaklaşıırken, İtalya ve Sovyetler Birliği gibi ülkeler ise ziyaretten rahatsızlık duymuşlardır.

Avusturya basını Edward-Atatürk buluşmasının bir askeri işbirliği kararıyla sonuçlandığını dünyaya duyurmuştur. Bu habere göre Büyük nder Atatürk ile İngiltere Kralı VIII.Edward arasında gerçekleşen konuşmalarda Türkiye’nin İngiltere ile geniş bir surette işbirliği yapmasının görüşüldüğü ve hatta askeri bir işbirliğinin de ufukta gözüktüğü siyasi kaynaklarda söylenmektedir. İngiltere’nin, ordusunu silahlandırması ve Boğazları güçlendirmesi için Türkiye’ye mali yardımda bulunmaya hazır olduğunu söylediğı de ifade edilmiştir.

İngiltere Kralı VIII.Edward’ın umulmayan İstanbul ziyareti ve Türkiye Cumhurbaşkanı Atatürk ile buluşmasının Fransa’daki yankılarının ortak yanı, İngiliz-Türk ittifakının yakında gerekleşeceğı yönünde olmuştur. Ziyaret sonrasında Fransa, artık Türkiye’yi “Barışın direklerinden olan bir ülke” olarak görmekte ve Fransa’nın bu gelişmelerin dışında kalmaması gerektiğini düşünmektedir. Fransa ayrıca söz konusu ziyaretin Akdeniz’in güvenliğinin sağlanması amacıyla yapıldığını düşünerek, Londra’nın “Splendid Isolement”^{*} meselesinin tehlikesini ilk defa anladığını ve Yugoslavya, Yunanistan ve Türkiye’ye karşı ilgi duymaya başladığına dikkat çekmiştir.

Edward-Atatürk buluşması, Almanya’da yakın gelecekteki Türk-İngiliz ittifakı için bir ilk adım olarak değerlendirilmiş ve ziyaretin büyük siyasi önem taşıdığı üzerinde

^{*} Politik izolasyon anlamına gelmektedir. Politik meselelere aktif olarak katılmama siyasetidir.

durulmuştur. Almanya, VIII.Edward'ın Türkiye ziyaretinin, Edward'ın Doğu Akdeniz siyasetinin bir parçası olduğunu düşünmektedir. Edward'ın ziyaretinden hemen sonra İsmet İnönü'nün İngiltere'yi resmi nitelikte ziyaret etmesi de Almanya'nın şüphelerini doğrular niteliktedir. İsmet İnönü'nün İngiltere'ye yaptığı resmi ziyarette, Akdeniz (Çanakkale)Boğazı'nın İngiliz mali yardımı ile tahkimi ve Türk Donanmasının takviyesi de gündeme gelmiştir.

Türkiye'nin komşularından birisi olan Bulgaristan, gelişmekte olan İngiliz-Türk ilişkilerini yakından izlemektedir. Bulgaristan kamuoyu İngiliz Kralının Türkiye'yi ziyaretine özel bir önem vermiştir. Bulgaristan, İngiltere Kralının Türkiye ziyaretinin, Montreux Konferansı'nın sonucunda ortaya çıkan İngiliz-Türk ortak çalışmasından kaynaklandığını belirtmiştir.

Yunanistan ise Türkiye Başvekili İsmet İnönü'nün Kralın daveti üzerine Londra'ya yapacağı seyahatin önemini ve Kral Edward'ın İstanbul'u ziyaretinin özel nitelikte olmasına rağmen, siyasi sonuçlar doğuracağını düşünen ülkelerden biri olmuştur. İngiltere ile Türkiye'nin işbirliğinin Doğu Akdeniz için gerçek bir güvence oluşturduğunu değerlendiren Yunanistan, bundan dolayı bu antlaşmanın gerçekleşmesinin bütün barış yanlılarını sevindireceğini ifade etmiştir.

Kral VIII.Edward'ın Türkiye'ye gelişi, iki memleket arasındaki her türlü zorlukların ortadan kaldırıldığı bir zamanda meydana gelmesiyle de kayda değer bir noktadır. Bu nokta, Türkiye'nin Akdeniz ve Balkanlar'daki barış siyasetiyle İngiltere'nin Balkanlar ve Akdeniz siyaseti arasında bir yakınlık bulunduğu şeklinde ifade edilebilir. Kral Edward'ın Yugoslavya, Yunanistan gibi Balkanlı dost memleketlere uğrayarak Türkiye'ye gelişi de bu çeşit bir düşünceye hak verecek bir delildir.

Kral VIII.Edward Akdeniz'de yaptığı son seyahatte gittiği yerlerde büyük yakınlık görmüşse de şüphesiz Türkiye'de karşılaştığı sevinçli ve heyecanlı tezahürat son derece fazla olmuştur. Türkiye İngiltere'ye barışın başlıca direği gözüyle bakmaktadır. Kral Edward'ın İstanbul'a gelerek burada Atatürk ile dört defa görüşmesi İngiltere ile Türkiye arasındaki ilişkileri oldukça artırmıştır. Atatürk'ün ülkeler arasında barışçı dış ilişkiler konusundaki temel tutumu İngiltere Kralı VIII.Edward'ın 1936 Eylül'ünde Türkiye'ye gerçekleştirdiği tarihi barışma ziyaretinde, Türk halkı tarafından da coşkuyla ve içtenlikle paylaşılmıştır. Atatürk'ün barışçı dış ilişkiler düşüncesine halk desteğinin ve katılımının en büyük kanıtı, İstanbulluların İngiltere Kralı VIII.Edward'ı karşılamak için caddelere, meydanlara, kıyılara ve hatta kayık, tekne ve vapurlarla deniz üzerine yığılmalarıdır.

İngiltere Kralı'nın Türkiye'ye gelerek Atatürk'le buluşması toplumsal ve diplomatik büyük bir olaydır. Bu tarihi buluşma ve halkın da katılımıyla gerçekleştirilen şenlikle, iki ülkenin karşılıklı çıkarlarına uygun olarak sürekli barış ve işbirliği dönemi yeniden başlatılmıştır.

KAYNAKCA

1- YERLİ GAZETELER:

A. Cumhuriyet(1936 Ağustos-Eylül)

1. Cumhuriyet, 29 Ağustos 1936
2. Cumhuriyet, 31 Ağustos 1936
3. Cumhuriyet, 1 Eylül 1936
4. Cumhuriyet, 2 Eylül 1936
5. Cumhuriyet, 3 Eylül 1936
6. Cumhuriyet, 4 Eylül 1936
7. Cumhuriyet, 5 Eylül 1936
8. Cumhuriyet, 6 Eylül 1936
9. Cumhuriyet, 7 Eylül 1936
10. Cumhuriyet, 8 Eylül 1936
11. Cumhuriyet, 9 Eylül 1936
12. Cumhuriyet, 10 Eylül 1936
13. Cumhuriyet, 11 Eylül 1936
14. Cumhuriyet, 12 Eylül 1936
15. Cumhuriyet, 22 Ekim 1936

B. Akşam(1936 Ağustos-Eylül)

1. Akşam, 29 Ağustos 1936
2. Akşam, 30 Ağustos 1936
3. Akşam, 1 Eylül 1936
4. Akşam, 2 Eylül 1936
5. Akşam, 3 Eylül 1936
6. Akşam, 4 Eylül 1936
7. Akşam, 5 Eylül 1936
8. Akşam, 7 Eylül 1936
9. Akşam, 9 Eylül 1936

C. Kurun(1936 Ağustos-Eylül)

1. Kurun, 29 Ağustos 1936
2. Kurun, 30 Ağustos 1936
3. Kurun, 31 Ağustos 1936
4. Kurun, 1 Eylül 1936
5. Kurun, 3 Eylül 1936
6. Kurun, 4 Eylül 1936
7. Kurun, 5 Eylül 1936
8. Kurun, 6 Eylül 1936
9. Kurun, 7 Eylül 1936

D. Son Posta(1936 Ağustos-Eylül)

1. Son Posta, 29 Ağustos 1936
2. Son Posta, 31 Ağustos 1936
3. Son Posta, 1 Eylül 1936
4. Son Posta, 2 Eylül 1936
5. Son Posta, 3 Eylül 1936
6. Son Posta, 4 Eylül 1936
7. Son Posta, 5 Eylül 1936
8. Son Posta, 6 Eylül 1936
9. Son Posta, 7 Eylül 1936
10. Son Posta, 8 Eylül 1936

YABANCI GAZETELER:

- A. The New York Times, 11 Ağustos 1936
- B. The New York Times, 15 Ağustos 1936
- C. The New York Times, 18 Ağustos 1936
- D. The New York Times, 21 Ağustos 1936
- E. The New York Times, 26 Ağustos 1936
- F. The New York Times, 1 Eylül 1936
- G. The New York Times, 3 Eylül 1936
- H. The New York Times, 4 Eylül 1936
- İ. The New York Times, 7 Eylül 1936
- J. The New York Times, 8 Eylül 1936
- K. The New York Times, 9 Eylül 1936

L. The New York Times, 10 Eylül 1936

2- SÜRELİ YAYINLAR:

A. Ayın Tarihi Dergileri:

1- Ayın Tarihi Dergisi, Temmuz- Eylül 1936, no: 32-36

2- Ayın Tarihi Dergisi, Ekim- Kasım 1936, no: 35-36

B. Belleten(Güçlü, Yücel, Turco-British Rapprochement on the Eve of Second World War, 65, TTK, Nisan, 2001)

C. Belleten(Soysal, İsmail, Türkiye'nin Batı ittifakına Yönelişi, Ocak, 1981, sayı 177)

3- ANI KİTAPLARI:

A. Altay, Fahrettin, 10 Yıl Savaş ve Sonrası 1912-1922, İnsel Yayınları, İstanbul, 1970

B. Edward VIII, A King's Story:The Memoirs of the Duke of Windsor, New York, G.P.Putnam's Sons, 1951

4- BİYOGRAFİLER:

A. Kinross, Patrick, Atatürk: A Biography of Mustafa Kemal, London, 1964, New York: Morrow

B. Mango, Andrew, Atatürk, John Murray, 1999

C. Mango, Andrew, Atatürk, Sabah Yayınları, İstanbul, 2000

5- ARAŞTIRMA KİTAPLARI:

A. Armaoğlu, Fatih, 20.yy. Siyasi Tarihi, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1983

B. Gönlübol, Mehmet, Olaylarla Türk Dış Politikası, Siyasi Kitabevi, Ankara, 1993

C. Gönlübol, Mehmet- Sar, Cem, Atatürk ve Türkiye'nin Dış Politikası, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1990

D. Jivkova, Ludmilla, İngiliz-Türk İlişkileri(1933-1939), Çev: F.Muharrem-F.Erdinç, Habora Kitabevi, İstanbul, 1978

- E. Kocatürk, Utkan, Doğumundan Ölümüne Kadar Kaynakçalı Atatürk Günlüğü, Divan Yayıncılık, Ankara, 1999
- F. Kürkçüoğlu, Ömer, “Türk-İngiliz İlişkileri 1920’lerden 1950’lere”, Türk-İngiliz İlişkileri 1583-1984, Başbakanlık Basın-Yayın Enformasyon Genel Müdürlüğü, Ankara, 1985
- G. Montreux ve Savaş Öncesi Yılları(1935-1939), T.C. Dışişleri Bakanlığı Araştırma ve Siyaset Planlama Genel Müdürlüğü, 1973
- H. Ozankaya, Özer, Dünya Düşünürleri Gözüyle Atatürk ve Cumhuriyeti, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2000
- İ. Özdemir, Hikmet, Atatürk ve İngiltere, The British Council Yayınları, Ankara, 2001
- J. Sözer, Vural, Atatürklü Günler, Barajans Yayınları, İstanbul, 1998
- K. Şahingiray, Özel, Atatürk’ün Nöbet Defteri(1931-1938), Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 2001
- L. Ülger, S.Eriş, Türkiye Cumhuriyeti ve Gazi Mustafa Kemal Atatürk, 1996

6- BELGELER VE RESİMLER:

A. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi Belgeleri ve Ziyarete İlişkin Resimler

BELGELER:

- EK 1- Hariciye Vekaleti’nden Başvekalete, 14865 sayılı yazı, 10 Ağustos 1936
- EK 2- Başvekalet’ten Genelkurmay Başkanlığı’na, 6927 sayılı yazı, 10 Ağustos 1936
- EK 3- Genelkurmay’dan Başvekalete, sayı: 24456, 11 Ağustos 1936,
- EK 4- Dahiliye Vekaleti’nden Başvekalete, 6927 sayılı yazı, 11 Ağustos 1936
- EK 5- İcra Vekilleri Heyeti Tarafından Onaylanan Kararname, sayı:5158, 11 Ağustos 1936
- EK 6- Dahiliye’den İlgililere, Acele Şifre Telgraf, sayı: 69/17622, 12 Ağustos 1936
- EK 7- Çanakkale Vilayeti’nden Dahiliye Vekaleti’ne, 102 sayılı yazı, 29 Ağustos 1936
- EK 8- Dahiliye Vekaleti’nden Çanakkale Valiliği’ne, 70617 sayılı emir, 31 Ağustos 1936
- EK 9- Çanakkale Vilayeti’nden Dahiliye Vekaleti’ne, 105 sayılı şifre, 1 Eylül 1936
- EK 10- Çanakkale Valiliği’nden Dahiliye Vekiline, 106 sayılı yazı, 1 Eylül 1936
- EK 11- Dahiliye Vekilinden Çanakkale Valiliği’ne, 39 sayılı buyruk, 3 Eylül 1936
- EK 12- Çanakkale Valiliği’nden Hariciye Vekaleti’ne, 109 sayılı yazı, 4 Eylül 1936
- EK 13- Çanakkale Valiliği’nden Hariciye Vekaleti’ne, 111 sayılı yazı, 10 Eylül 1936
- EK 14- Hariciye Vekaleti’nden Başvekalete, 278/241 sayılı yazı, 17 Eylül 1936

EK 15- Başvekalet'ten Çanakkale Valiliği'ne, 6/3188 sayılı yazı, 22 Eylül 1936

EK 16- Çanakkale Valisinden Başvekalete, 138 sayılı yazı, 23 Eylül 1936

EK17-Akay İşletmesi'nden Başvekalete,5188 sayılı yazı ve eki 2 adet fatura,19 Ekim1936

EK18-Başvekalet Müsteşarlığı'ndan Akay İşletmesi'ne alındı yazısı,no:3223,22 Ekim 1936

EK 19- Çanakkale Liman Reisi imzalı belge, sayı: 463, 2 Eylül 1936

EK 20- Şirketi Hayriye Faturası ve vapurun sigorta sözleşmesi, no: 428, 9 Eylül 1936

YAZIŞMALAR VE RESİMLER

Türkiye Cümhuriyeti
Hariciye Vekâleti
 I. ncı Daire Umum Müdürlüğü
 I Şube

19565
 407
Gizlidir.

Ankara193
 Hukûsa İngiltere Kralının AkDeniz'de
 yapacağı gezinti hak .

Yüksek Başvekalete

Londra Büyük Elçiliğimizden alınan bir yazıda ,
 İngiltere Kralının yakında Ak Deniz'de , programı gayrı muay-
 yen olarak , yapacağı yat gezintisinde refaketindeki Heyet
 tarafından lüzumunda kullanılması için , Ser' yın Hariciye
 Nezareti vasıtasile vaki iltiması üzerine , iki tavsiye
 mektubu verildiği bildirilmektedir .

dk. Keyfiyeti Yüksek bilgilerine arz ederim .

Hariciye Vekili

eler

Velat Baş

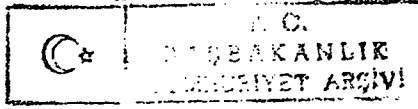
Şungru
 10.8.916

P.S. Cümur Başkanlığı Genel Sekreterliğine , Genelkurmay Başka-
 lığına ve Dahiliye Vekâletine de yazılmıştır .

T. C.
BAŞVEKÂLET
KARARLAR MÜDÜRLÜĞÜ

Sayı: _____

2
5158

Dosya işaretleri
239

102

100

Evrakın	Numarası	6927
	Tarihi	10-8-936
Yazan memur		
Yazı tarihi		11.8.936
Muavin		M. E. İ. A.
Beyaz eden		M. E. İ. A.
Beyaz tarihi		11.8.936
Karşılaştıranlar		M. E. İ. A.
Sadira No.		2997
Merbutatı		3957
Sevk tarihi		24-8
Kaydeden		

Kararname

K

İngiltere kiralının, yatı ve iki torpido refak-
tinde sahillemize ve limanlarımıza yapması muhtemel
tevakkuflar ve ziyaretlerde memnu mntakalar ve kisve
kanunu noktasından gerekli müsaadeye mahhar edilmesi
ve bilhassa İzmir limanına, anılan gemilerle, istisna
bir şekilde ziyaret etmesine izin verilmesi, Dahiliye
vekilliğinin 10/8/936 tarih ve 6927 sayılı tezkeresi
ru'ya getirmesi Başkanlığına 11-8-936 tarih me
üzerine İcra Vekilleri Heyetince 11/8/936 da onanmış
dır.

H-9

Dahiliye vekilliği ne

Hariciye "

Genel Kurmay Bş.

Düşünceler

29956 sayılı
mütalea ve emri

İngiltere kiralının yatı ve iki torpido refak-
katinde sahillemize ve limanlarımıza yapacağı tevakkuflar
kuf ve ziyaretler için memnu mntakalar ve kisve kanunu
noktasından gerekli müsaadenin verilmesi, hakkında iç
V.H.nin kararnamesi sureti gönderilmiştir.
Dahiliye ve Hariciye vekilleriyle Genel Kurmay Bş. lüğüne
yazılmıştır.

Başvekil n.

Müsteşar

H-9

T. C.
Genelkurmay Başkanlığı
VI. Şube
Sayı : 24456

Ankara
11 / 8 / 1936

Özü:

Baş Vekâlete

11-Ags-936 gün ve 2868 sayıya K:

İngiltere Kralının yatı ve refakatindeki torpitolar ile sahillerimize ve limanlarımıza yapması muhtemel tevakkuf ve ziyaretlere ve bu meyanda İzmir girmeyi istediği takdirde istisnai bir surette müsaade edildiği hakkında Baş vekilin 10-Agustos gün ve makine başında işaretli telgrafı üzerine dün ilgili birlik ve mevki komutanlarına bu hususta icabeden tebligat yapılmıştır.

İngiltere Kralının memmu mntıkaları ziyaret etmesi ve kisve kanunu bakımından lazımgelen müsaadeye mazhar kılınması için heyeti vekile kararı alınmasında askerî bir mahzur görülmediğini saygılarımla arz ederim.

Gnkur.11.Bşk.y.

Tüm.

İnce V. H. me
10.8.936

V. V. V. V. V.

Cevaplarda tarih ve numara bildirilmesi rica olunur

BAŞ VEKÂLETE	
Tarih	Numara
11-8-936	4884

T. C.
DAHİLİYE VEKÂLETİ
 Emniyet İşleri Umum Müdürlüğü

Şubesi
 Umumi
 Hususi 6927

10 / 8 / 1936

H:

Acele

Yüksek Başvekâlete

İngiltere kralının yatı ve iki torpedo refakatinde olarak sahillerimize ve limanlarımıza yapması muhtemel bulunan tevakkuf ve ziyaretlerde memnu mntakalar ve kisve kanunu noktasından lâzım gelen müsaadeye mazhar edilmesi ve bilhassa izmir limanına anılan gemilerle istisnaî bir şekilde ziyaret etmesine izin verilmesi zımında gereken icra vekilleri heyeti kararının şimdiden istihsaline yüksek müsaadelerini istirham ederim.

Ş
2. K.

Dahiliye vekili

m.
J. I. G. K.

İcra V. H. ne

11 - 8 - 1936

Yazılı	Kayıtlı
1-8-9/6	4,884/1

T. C.
BAŞVEKÂLET
KARARLAR MÜDÜRLÜĞÜ

Kararname

Karar sayısı
2

5/5-8

İngiltere Krallığına, yatılı ve iki torpilde refakatında sa-
hillerimize ve limanlarımıza yapması muhtemel ziyaretler-
de memnu mntakalar ve kisve kanunu noktasından gerekli müsaadeye -
mezhar edilmesi ve bilhassa İzmir Limanını, anılan gemilerle, istisnai
bir şekilde ziyaret etmesine izin verilmesi; Dahiliye Vekillığının
10/8/936 tarih ve 6927 sayılı tezkereci ve Genelkurmay Başkanlığının
11/8/936 tarih ve 24456 sayılı tutalecanamesi üzerine İcra Vekilleri
Heyetince 11/8/936 da onanmıştır.

11/8/936

REKLAM

K. Atatürk

Bş. V.

[Signature]

Ad. V.

[Signature]

M. M. V.

[Signature]

Da. V.

[Signature]

Ha. V.

[Signature]

Ma. V.

[Signature]

Mf. V.

[Signature]

Na. V.

[Signature]

İk. V.

[Signature]

S. İ. M. V.

[Signature]

G. İ. V.

[Signature]

Zr. V.

[Signature]

080 18 01 02 11 11

T. C.
DAHİLİYE VEKÂLETİ
Emniyet İşleri Umum Müdürlüğü

Şubesi
Umumi 6956
Hususi

17622

Ade

ey
11

12 / 8 / 1936

H:
.....
.....
..... 5158

100

10 / 8 / 1936 tarihli ve 6427 sayılı tezkere ile
istihsalî arzolutan İçer Vekilleri hey'eti kararını icabetti-
zen ve Yüksek Mevvekiliden alınen aynı ^{kararlı} telgraf üzerine alaka-
den U. Müfettişliklere ve Sahil Vilâyetine yazılmakla be-
reber bir suretinin Yüksek Mevvekilâ tevdiî İstanbul Vilâyet-
tinden istenilen telgraf Örneği de yüksek bilgilerine sunul-
musdur.

Dahiliye Vekali

Kararlara

12.8.1936

onay

11.8.1936

11-8-36

Karşılık yazılacak Bitiye alt olduğu şubenin gün ve sayısının yazılması.

- Şifre Örneği -

Artvin, Rize, Trabzon, Giresun, Ordu, Samsun, Sinop,
Kastamonu, Bolu, Kocaeli, Zonguldak, Bursa,
Balıkesir, İzmir, Aydın, Muğla, Mardin ? Isparta,
Antalya, İçel, Seyhan, Maraş, İstanbul,
Tekirdağ, Kırklareli, Edirne, Çanakkale
Vilâyetlere, İkinci ve Üçüncü U.Mf.lere

1 - İngiliz kralının yatla seyahatı Hk.

2 - Yüksek Başvekâletten alınan emir örneği üçüncü maddededir.

3 - ^{A)}İngiltere büyük elçisi Hariciye^{ye}/müracaat ederek Akdeniz'de
iki torpilonun refakatindeki hususî yatı ile bir gezinti yapmakta
olan İngiliz kralının Türkiye sahilllerinde ve limanlarında tevekkuf
etmek istediği takdirde bu tevakkuf ve ziyaretlere müsaade olunma-
sını iltimas etti.

B) Sefire muvafık cevap verilmiş ve şayet İzmir'e de uğramak
isterse istisnâî bir surette müsaade edileceği bildirilmiştir .

C) Yat ve torpitolar İstanbul'a gelecek olursa sefirin verdi-
ği mektup bogazlar mukavelesi mucibince mütekaddim ihbar (Préavis)
teklâki edilecektir .

D- Uğrayacağı limanlarımız için sefir tarafından ayrıca ma-
lûmat verilecektir . Ancak her ihtimale karşı sahil teşkilâtımızın
şimdiden haberdar edilerek müteyakkız bulunmalarının temini lüzum-
ludur .

4 - Ayrıca bu hususta vaki olacak iş'arlar bilâhara teblig
olunmak üzere yüksek Başvekilin yukardaki emirlerine göre hareket
olunmasını ve bilhassa sahil muhafazasına memur ordu ~~yandarması~~ jandar-
ma ve gümrük muhafaza teşkilâtının bu hususta müteyakkız bulunmaları
ve her hangi bir yanlışlığa meydan vermemeleri hususunun icabedenlere
tebliğini ve neticenin bildirilmesini dilerim .

5 - Bütün Vilâyetlere ve İkinci, Üçüncü Umumî Müfettişliklere
yazılmış ve Genelkurmay Bş., Hariciye ve İktisat ve İnhisar~~ık~~
Vekâletlerine arzedilmiştir .

6 - İşbu telgrafın birer suretinin İstanbul vilâyetince yüksek
Başvekil ve dahiliye Vekiline sunulması mercudur .

-:-:-

Aslı gibidir.

Vilayetten dahiliye vekaletine yazılan 29/8/936 m

ve 102 sayılı yazı örneğidir.

U: 28/8/936 ve hususi kalem 25 kapalı tele :

I- Kilye ve şeddilbahir iskelelerinin insanların yapabilecekləri hizmetler ile motorların yavaşmalarına müsait bir hale getirilmesine çalışılmaktadır.

2- İskeleden mezarlıklara giden yollar bir haftadan beri tamir edilmiştir.

3- Jandarma süvari bölüğü ve Eceabattaki mektep efradı kar-
şıya geçirilmek ve geleceği mezarlıklarda sivil polisler
ve jandarma devriyeleri bulundurmak suretile emniyet ter-
tibatı temin edilmiştir.

4- Kilye ve Seddilbahirde birer tak yaptırılacaktır. On büyük 20 küçük İngiliz bayrağı istanbula sipariş edilmiştir. bedellerinin istihbarat parasından vekâletçe temini .

5- Kral ile beraber mezarlıkları ziyarette hükümet namına bir gelenek konması icap edip etmediğinin .

6- Seddilbahirde kralın karşılanmasında firak yahut jaket ataydan hangisinin giyilmesi muvafık olacağını emir buyrukması arz.

Aslı gibidir:

E. W. W.

Dahiliye vekaletinden vilâyete yazılan
31/8/936 T. ve 70617 sayılı buy-
ruk örneğidir.

C: 29/8/936 T. ve 1029 sayılı şifreye:

- I- İngiliz kralı hakkında :
- 2- İngiliz kralı için karşılanmağa dair bakanlığın
ilbavlığınıza da yazdığı 29/8/936 T. ve 25 sayılı
şifresinde kâfi izahat mevcut olduğundan gereğinin
mezkûr talimata göre yapılmasını dilerim.

Aslı gibidir:

Vilâyetteh dahiliye vekaletine yazılan

1/9/936 T. ve 105 sayılı yazı örneğidir?

C: 31/8/936 ve emniyet Ş. 4. 70617 sayılı şifreye
Tahimatta 4 , 5 , 6 cı maddeler hakkında bir izahat
olmadığı için istizahı keyfiyet olunmuştur.

Taklar , çelenkler ve elbise hakkında tekrar yük-
sek vekaletlerinin buyrukları beklendiği gibi istihba-
rat tahsisatından da bir miktar paranın gönderilmesi
arz.

Ashı gibidir:

vilâyetten:

İstanbulda dahiliye vekili Şükrü kayaya

yazılan I/9/936 n. ve 106 sayılı

yazı örneğidir.

- 1- Komorkör ve duba bu geceden kilye limanına gönderilecektir. araba vapuru bu gün beklenmektedir. Denizli havada otomobillerin çıkarılması bir kaç saat sürebileceğinden yarın öğleden evvel araba vapurunun limanda bulundurulması .
- 2- Seddilbahirde ve Kilye iskelesinde birer tak yaptırılmış ve istanbul vilâyetine bayraklar sipariş edilmiştir.
- 3- Kralın İngiliz , Fransız ve Türk mezarlıklarına çelenk koyması ihtimaline binaen tarafımızdan da başka ziyaretlerde mutat olduğu üzere çelenk konulması icap eder. Burada yaptırılması mümkün olmadığından istanbuldan tedariki iktiza eder. Vilâyet ihtiyaten bu akşam hareket edecek vapura yetiştirilmek üzere galata sarayda hristaki hanındaki çiçekçiye bir çelenk ısmarlanmıştır. Başka lazımsa icabının teminbuyrulması.
- 4- Seddilbahirde istikbalde firak veya jaket atay giyileceği hakkındaki emirleri.
- 5- Yapılacak masraflar için istihbarat tahsisatından bir miktar para gönderilmesi arz.

Aslı gibidir:

E. Cagay

Dahiliye vekaletinin vilâyete yazdığı

3/9/936 T. ve 39 sayılı buyruğu örneğidir:

İngiliz kralının seyahati dolayısıyla istihbarat hizmeti için bu gün telle yüz lira gönderildi.

İstihbarat harici hizmetler için yapılan sarfiyatın hariciye bütçesinden ecnebi misafirler tahsisatından verilmesi lâzım geldiğinden bu yoldaki sarfiyata ait sarf evraklarının hariciye vekaletine gönderilerek paranın oradan istenilmesi muvafaktır.

Çanakkale vilâyetine bilgi için dahiliye vekaletine yazıldı.

Aslı gibidir:

E. Özalp

Vilâyetten Hariciye vekâletine yazılan 4/9/1336

7. ve 109 sayılı yazı örneğidir.

İngiliz kralının seyahati münasebetile ihtiyar edil-
len masraflar hakkında dahiliye vekâletine vaki maruza-
tımızda bu sarfiyatın hariciye bütçesinden ecnebi misa-
firler tahsisatından istenilmesi emredilmiştir.

Bir harabe halinde olan Seddilbahir ve Kilye iskeleleri yeniden tanzim edildiği gibi her iki iskelede de taklar yapıldı. Yağmurlardan bozulmuş olan yollar tamamen islah edildi. Bu yollar ve iskeleler , taklar , malzeme ve inşaatı bin lirayı geçmiş ise de kısmen vilâyetçe tesviye edildiğinden ecnebi misafirler tahsisatından vilâyetin yükünü tahfiş için dört beş yüz liranın verilmesine emirleri arz olunur.

Aslı gibidir:

E. DAY

T.C.
ÇANAKKALE VİLAYETİ
MEKTUPİ KALEMİ
Sayı

111

Hariciye vekaleti yüksek makamına

4/9/936 tarih ve 109 kalem sayılı kapalı yazımızla da arz
edildiği üzere,ingiliz kıralının seyahatı münasebetile bir
harabeyi andıran sedilbahir ve kilve iskelelerinin yeniden
tanzimi ve her iki iskelede birer tak yapılması ve yağmurlar-
dan bozulmuş olan yolların tamamen islah edilmesi gibi husu-
sata sarfedilen ve bin lirayı tecavuz eden masraf kısmen
vilayetçe temin ve tesviye edilmiş ise de kalan beş yüz li-
rasının da ecnebi müsafirler tahsisatından bir an evvel tef-
rik ve irsaline yüksek müsadelerini arzeylerim.

10/9/936

Çanakkale valisi

Türkiye Cumhuriyeti
Hariciye Vekâleti
Zat ve Tahakkuk D. Şefliği

U. No 218
H. No 241
Lef /

Ankara 17. 9. 36 193
Hulâsa

Baş Vekâlet Yüksek Makamına

İngiliz Kırâlı'nın Çanakkale'ye ziyaretleri mü-
nasebetile ihtiyar olunan masraflardan 500 liranın ödenme-
si hakkında Çanakkale Vilâyetinden alınan yazının ilişik
olarak sunulduğunu ^{derin} saygılarımla arz eylerim.

cd

Hariciye Vekili Y.

Karagülle

T. C.
BAŞVEKÂLET
Yazı İşleri Müdürlüğü
Şube :

M.
3223

Dosya işaretleri

Gelen Tarihi

Evrakın Numarası

Müşevvî

Tesvit tarihi

Müşevvî

Tebyiz tarihi

Mukabele edenler

Sadık Umumi

No. Hususi

Merbutatı

Sevk tarihi

Mukayyidin imzası

Çanakkale Valiliğine

22-9-1936 İngiltere Kralının Çanakkale

6/3188 Kaleyî Ziyaretleri mümarabe-
tile yapılan masraftan Vali-

22-9-36 yetçe teminine mîkân buluna-
bilmeyi

maddeği Hariciye Vekillikine

Yazılan 10-9-936 tarihli

ve 111 ekli yazınızda bil-

dirilen beş yüz lira bugün

~~ve~~ Ziraat Bankası ile ve

başyet namına gönderilmektedir

Bu paraya ait senetlerin

gönderilmesini rica ederim

Rasv. Yemine
M. H. H. H.

Basv. Kâlet Matbaası

T.C.
ÇANAKKALE VİLAYETİ
MERTUBİ KALEMİ
 Sayı

138 Baş vekâlet yüksek makamına

Özü

İngiliz kralının seyahati mü-
 nasebetile yapılan masraflar
 hakkında

İngiliz kralının seyahati münasebetile ihtiyar
 edilen masraflar hakkında Dahiliye ve Hariciye vekâ-
 letlerine vaki maruzatlarımızla alınan karşılıkların
 tastikli birer örnekleri ve bu yoldaki mesarifin hü-
 lâsasını mübeyyin cetvel ilişik olarak sunulmuştur.

Emir buyrulursa senedat da arz ve tekdîm kılı-
 nacaktır. Muktezasının ifasına yüksek buyruklarını
 arzeylerim. 23/9/936

Çanakkale Valisi

Nizami

Yazı B. db. ne

26.9.936

İY İŞLETMESİ
MÜDÜRLÜĞÜ

Vo. 5/88

Öz.

İstanbul 10 / 10 / 1936

Telefon 42453

Baş vekâlet müstahzarlığına

İngiltere kızıllı Sa Majeste Edvardın İstanbulu ziyaretlerinde şifeti hayriyeden tutulan araba vasıtasıyla yarış günü Modaya İngiliz tab'ası çocuklarını götürmek üzere kiralanan Halic vasıtasıyla kira bedelleri için nakarönderilmiş olan T250 lireden 75 lirası Halic şirketine ve evvelce istenen rana tenzilât vaktinilerek T045 Lira 34 kuruşu da Şirketi hayriyeye verilerek em'an T120 lira 34 kuruşu serfedilip altı kat'a evrakı müşbitesi leffen takdim edilmiş ve bakiye T29 lira 66 kuruş İs bankasıyla yüksek makamınıza takdim edilmiştir. Vusullerinin lutfen bildirilmesini deyin saygılarımla rica ederim.

Direktör

yazı İşlerine ?

21.10.36

[Signature]

21-10-36	5917	6
----------	------	---

Gelen	Taribi
Evrakın	Rumaresi
Mücevrit	
Tesvit tarihi	
Mübeyyiz	
Tebyiz tarihi	22.10.936
Mukabele edenler	
Sadıra	Umumi
No.	Hususi
Merbutat	
Sevk tarihi	23-10-36
Mukayyidin imzası	H. H. H.

Akay İşletmesi müdürlüğü

10-10-936 tarihli ve 5188 cr. d.
tezkere cevabıdır. İngiltere
Kralının ziyaretleri dolayısıyla
yapılan nakliye masrafları
için gönderilen paraardan ortak
iade edildiği bildirilen 129 C.
66 Kurumun İş Bankasından
alındığını sağıgılarında bil-
diririm. Başv. m. s.

Yatırıla
22-10-936

2/9/936

T. C.

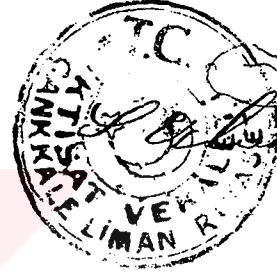
İktisat Vekâleti

İSTANBUL DENİZ TİCARETİ MÜDÜRLÜĞÜ

Ç. kale Liman dairesi
Sayı 463

Sirketi hayriyenin 26 numaralı suhulet namındaki araba
Vapuru 13 binek otomobilini hamilen 2/9/936 gününde ve
Saat 24 de limanımıza geldiği ve 3/9/936 tarihinde ve saat
20 de istanbula hareket ettiği tasdik olunur.

Liman reisi

Yazılacak cevaba işbu evrakın gün ve sayısıyla hangi şubeden yazıldığına dersi rica olunur.

ŞİRKETİ HAYRİYE

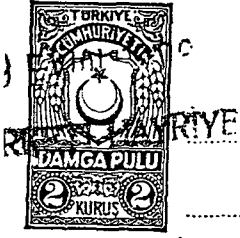
İstanbul, 9 Eylül 1936

Merkezi: GALATA, Fermenteciler

Telefon : 44703

FATURA

No. 428

DİŞBAKANLIĞI Kalemî mahsus müdürlüğü

Ekspres Matbaası Mod. 8-89-1935 150X1

İ Z A H A T	Fiat	Vahit	Mikdarı	B E D E L İ	
				Müfredat T. Lirası	Yekûn T. Lirası
İngiliz kralı için Çanakkaleye götürülen otomobillerin araba vaporu nakliye ücreti					500.--
Mezkûr vaporun 1-4/9/1936 tarihine kadar sigortası					511.08
Liman, fener ve karantine rüşümü					34.26
					1045.34
(yalnız bin kırk beş lira otuz dört kuruştur.)					

İSTANBUL

UMUM SİGORTA ŞİRKETİ

TÜRK ANONİM ŞİRKETİ

Şirketin Sermayesi ile ihtiyat akçesi 1.000.000 Türk Lirasını mütecavizdir

Sicilli Ticaret Numarası : 500

Gemi teknesi sigortasına mahsus poliçadır

Numara 17217

İstanbul Umum Sigorta Şirketi işbu sigorta mukavelenamesinin matbu şeraiti umumiyesiyle aş
iharrer, ve şeraiti umumiye nazaran haizi rüchan şeraiti hususiyeye tevfikân, müfredatı zirde muharrer ve c
ALTINÖZ Türk Lir. bahğ prim ve teferuatının tediyesi mukabilinde İstanbul'da
Malsahibi ve 88/00 Ş İ R K E T İ H A Y R İ Y E
mına türk sancağını hamil, gayri safi tonilato ve safi tonilato
iabisindeki mamul ve tarihinde inşa olunmuş SUHULET namındaki 26
kne ve makinelerini yalnız İstanbuldan Çanakkaleye ve oradan İstanbul'a (Ferry-Boat) vapu
nek üzere ve azamî sekiz gün müddetle yalnız ALTMIŞ BİN TÜRK LİRASI için sigorta ey
tevekkuf dahil olmak şartı ile

Şeraiti hususiye :

İşbu sigorta her türlü hasarlar ve bilhassa kurtarma masrafları ha
olmak üzere aktedilmiş olduğundan sigorta yalnız mezkûr vapurun (Ferry-bo
kat'î ve hakkiki surette bütün bütüne ziyai haline münhasır olup bu takd
de sigorta bedeli üzerinden hesap edilerek yüzde beş (% 5) muafiyet çık
lacaktır.

İstanbul, 31 Ağustos 1936

İSTANBUL

UMUM SİGORTA ŞİRKETİ

Prim:

T.L. 60000.- %0.90 dan	T.L. 540.00
Kaydiye	40.50
Muamele Vergisi	14.52
Pul	5.86
	600.88

Atatürk zeybek oynuyor. 2/3 Ağustos 1936
Atatürk playing zeybek. August 2/3rd. 1936.

Atatürk joue la Zeybek. 2/3 Août 1936
Atatürk spielt "Zeybek". 2/3 September 1936

İngiliz Kralı VIII. Edward İstanbul'da Tophane rıhtımında
çocukları selamlarken. 4 Eylül 1936

Edward VIII. The king of England salutes the children
at quay of Tophane. September 4th. 1936.

En saluant les enfants sur le quai de Tophane avec le Roi
d'Angleterre Edward VIII. 4 Septembre 1936

Der englische König Edward VIII. grüßt in İstanbul am Ufer-
damm Tophane Kinder. 4. September 1936

Atatürk, Kral ve Bayan Simpson Ertuğrul yatında.
5 Eylül 1936

Atatürk, the king and Mrs. Simpson on the board of the
Yatch Ertuğrul. September 5th. 1936.

Atatürk, le Roi et Madame Simpson sur le yacht Ertuğrul.
5 Septembre 1936

Atatürk, der König und Frau Simpson auf der Ertuğrul
Jacht.z 5. September 1936

Saat 23.00, Atatürk misafirleri ile Garden-Bar'a gi-
derken. 3 Ekim 1936

Hrs. 23:00 Atatürk and his guests going to the Gar-
den-Bar. October 3rd. 1936.

23.00 heures. Atatürk et ses invités, en allant au
garden-bar. 3 Octobre 1936

Es ist 23.00 Uhr, Atatürk geht mit seinen Gästen zur
Garden-Bar. 3. Oktober 1936

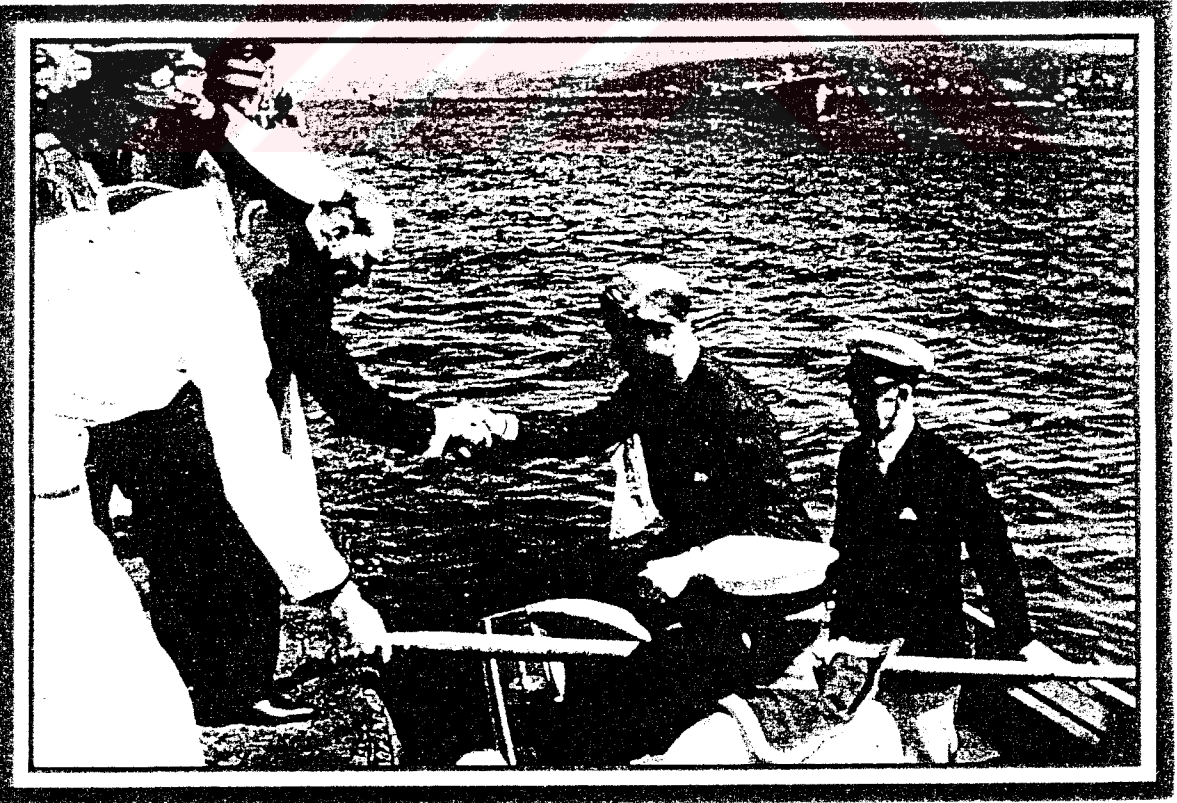

Atatürk ve misafiri saat 12.15'te İngiliz elçiliğine gitmek üzere, Galatasaray'dan geçerken. 4 Eylül 1936

Atatürk and his guest while passing through Galatasaray to go to the English Embassy at hrs.12:15. September 4th. 1936.

Atatürk et son invité en passant de Galatasaray à 12.15 heures pour aller à l'Ambassade d'Angleterre. 4 Septembre 1936

Atatürk und sein Gast gehen um 12.15 zur englischen Botschaft, sie gehen über Galatasaray. 4. September 1936

Atatürk misafirinin elinden tutarak karaya çıkmasına yardım ederken. 5 Eylül 1936

Atatürk helping his guest by giving his hand for going ashore. September 5th. 1936.

Atatürk en tenant par la main de son invité qui monte à terre. 5 Septembre 1936

Atatürk hält an der Hand seines Gastes und hilft ihm an Land zu gelangen. 5. September 1936

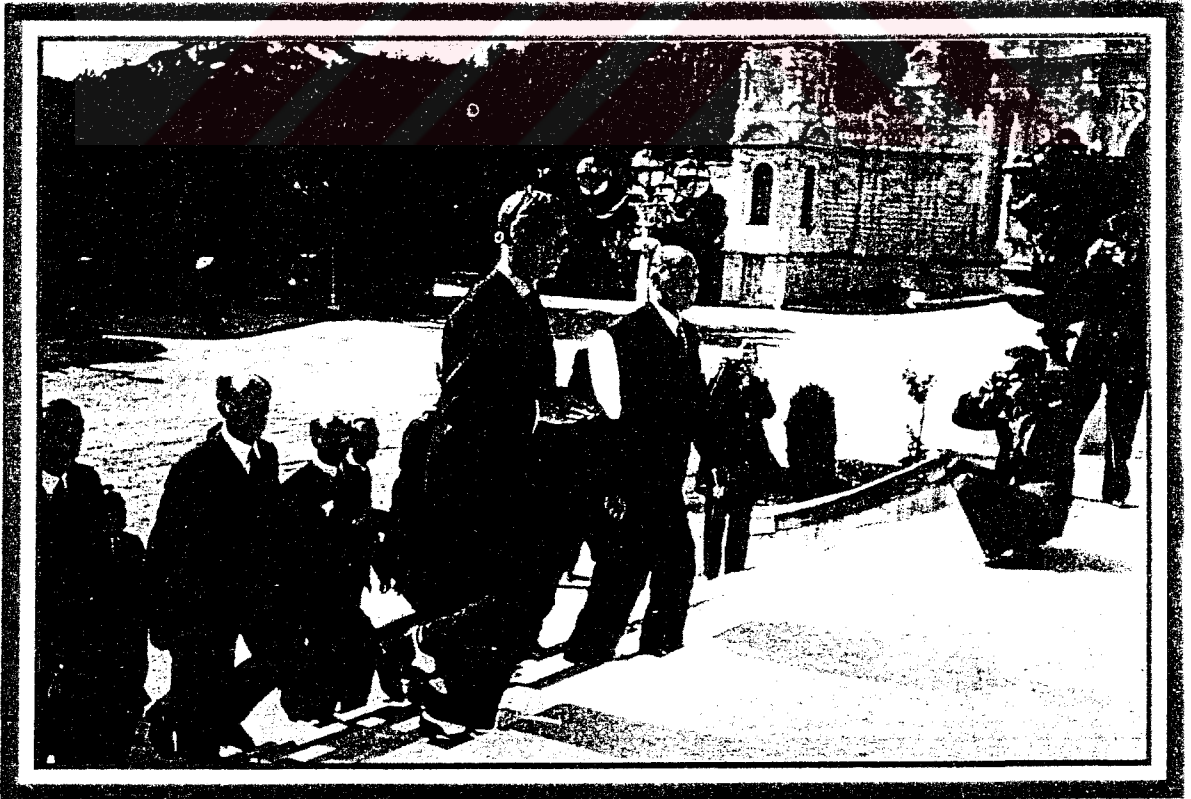

Atatürk ve İngiliz Kralı Dolmabahçe Sarayının rıhtımında. 5 Eylül 1936

Atatürk and the king of England on the quay of the Dolmabahçe Palace. September 5th. 1936.

Atatürk et le Roi de l'Angleterre sur le quai du palais de Dolmabahçe. 5 Septembre 1936

Atatürk und der englische König am Uferdamm des Dolmabahçe Palastes. 5. September 1936

Atatürk misafiri ile Dolmabahçe Sarayından içeri girerken. 5 Eylül 1936

Atatürk and his guest entering to the Dolmabahçe Palace. September 5th. 1936.

Atatürk en entrant du palais de Dolmabahçe avec son invité. 5 Septembre 1936

Atatürk kommt mit seinem Gazi in das Dolmabahçe Palast herein. 5. September 1936